

Marián Derco

DOBRÝ PASTIER

Život a dielo otca archimandritu Savvu Struve

Gorlice

2019

*Táto publikácia vychádza s blahoslovením jeho Vysokopreosvietenosti
Paisija, arcibiskupa Premyšlského a Gorlického*

Autor:

© Mgr. Marián Derco, PhD.

Recenzenti:

prof. ThDr. Štefan Pružinský, CSc.

prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

Vydavateľ: Diecezjalny ošrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS

Vydanie: prvé

Rozsah: 87 strán

ISBN 978-83-63055-76-9

OBSAH

OBSAH.....	2
PREDHOVOR.....	4
KAPITOLA I	6
1. UDALOSTI PRED 1. SVETOVOU VOJNOU.....	6
2. LADOMIROVÁ - MIESTO PODVIHU OTCA SAVVU.....	10
3. PRAVOSLÁVNY MONASTIER PREPODOBNÉHO JÓVA POČAJEVSKÉHO V LADOMIROVEJ.....	16
4. VÝZNAMNÁ RODINA STRUVE.....	18
5. PETER BERNHARDOVIČ STRUVE - OTEC OTCA SAVVU.....	21
6. KONŠTANTÍN PETROVIČ STRUVE - JEROMONACH SAVVA.....	25
7. ŠTÚDIUM.....	26
8. ŠTUDENTSKE BRATSTVO.....	32
9. MONACH.....	33
10. ŽIVOT A PRÁCA OTCA SAVVU DO PRÍCHODU FRONTU.....	35
11. FRONTOVÉ OBDOBIE JESENE ROKU 1944.....	41
12. PO PRECHODE FRONTU.....	43
13. BLÁZNOVSTVO PRE CHRISTA - JURODIVOSŤ.....	44
14. POSLEDNÝ ROK ŽIVOTA.....	51
15. ZÁVET OTCA SAVVU.....	54

KAPITOLA II.	56
SPOMIENKY NA OTCA ARCHIMANDRITU SAVVU.....	56
1.ARCHIMANDRITA SERGEJ ROMBERG.....	56
2. NIKOLAJ HVOZDA	57
3. OTEC JÁN LAKATA - BARDEJOV.....	59
4. PANI MÁRIA BEREŽNÁ - BOROVIČOV.....	60
5. PÁN SERGEJ PROKIPČÁK - VNUK ANDREJA SKALU - BOROVIČOV.....	61
6. PANI NATAŠA LAPIŠÁKOVÁ - DCÉRA OTCA MICHALA KURIATNIKA - MEDZILABORCE.....	61
7. PÁN VLADIMÍR KURIATNIK - SYN OTCA MICHAL KURIATNIKA - MEDZI- LABORCE.....	62
8. PÁN VLADIMÍR LAPIŠÁK - VNUK OTCA MICHALA KURIATNIKA - ME- DZILABORCE.....	63
9. PANI MÁRIA SIMČÁKOVÁ - SVIDNÍK.....	63
10. PANI ANNA LIPTÁKOVÁ - SVIDNÍK.....	65
11. PANI ZUZANA BEREŽNÁ - LADOMIROVÁ.....	66
12. PANI MŇAHONČÁKOVÁ - VAGRINEC.....	67
13. PANI MÁRIA LABIKOVÁ - SVIDNÍK.....	67
14. PANI ZUZANA LAŽOVÁ - LADOMIROVÁ.....	68
15. PANI OMASKOVÁ - LADOMIROVÁ.....	68
16. PANI OLGA GAJOVÁ - BRATISLAVA.....	69
17. PANI HELENA TIŠKOVÁ - PREŠOV.....	69

18. IGUMEN MEFODIJ KANČUGA.....	71
19. PANI ANNA REVÁKOVÁ - KRAJNÉ ČIERNE.....	74
20. PÁN RADOSLAV OLEÁR - SVIDNÍK.....	74
21. OTEC MICHAL KURIATNIK - MEDZILABORCE.....	75
22. OTEC MICHAL KERNAŠEVIČ - LADOMIROVÁ.....	77
ZOZNAM POUŽITÝCH CIRKEVNÝCH VÝRAZOV.....	80
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	81

PREDHOVOR

V marci tohto roku už uplynulo 70 rokov od dňa zosnutia otca archimandritu Savvu (Struve). Ešte stále živé spomienky pamätníkov, uchovanie pamiatky na otca Savvu, všeobecne rastúci záujem o jeho osobu, nové poznatky objavené v Ruskej federácii, boli jedným z dôvodov napísania tejto knihy. Veľká vďaka za blahodat' a inšpiráciu patrí Hospodu Bohu. Vďaka za podpora patrí mojej rodine, kolegom ako aj veriacim. Konkrétne sa chcem poďakovať mojej manželke Anne, za jej nesmiernu trpezlivosť a pomoc ako aj deťom. Ďalej pani Helene Tiškovej, Emílii Kudlovej, Eve Kahancove a ďalším, ktorí mi pomohli pri skompletizovaní poznatkov, osobných spomienok ako aj dokumentačných materiálov. Čo je cieľom tejto publikácie? Osvetlenie života a práce otca Savvu, jeho štúdium, príchod a pôsobenie v Ladomirovej, vojnové obdobie a nakoniec jeho posledné štyri roky života. Mojm hlavný cieľom je oboznámiť širokú verejnosť s životom a dielom otca archimandritu Savvu. Bez spomienok pamätníkov by sme nedokázali pochopiť pohnútky a konanie otca Savvu. Takto sme získali hoci nevelký, avšak skutočný pohľad do obdobia každodenného života posledného archimandritu ladomirovského monastiera. Ak táto publikácia povedie k hlbšiemu záujmu o osobu otca Savvu, respektíve uvedomeniu si, akú veľkú duchovnú osobnosť mali naši predkovia pri sebe, tak je cieľ tejto publikácie splnený.

Osobne si myslím, že život, činnosť a dielo posledného ladomirovského archimandritu otca Savvu (Struveho), je v súlade s životom pravoslávneho svätca. Jeho príklad lásky, obetavosti, pokory, húževnatosti a pracovitosti do posledných síl sú toho jasným dôkazom.

„Hlboko dýchate horský vzduch, modlíte sa a v pamäti preberáte všetko, čo je potrebné urobiť počas dňa. A starostí bude mnoho, a vy sa tomu radujete, radujete sa možnosti tvoriť dobro...“ (otec Savva Struve)

KAPITOLA I.

1. Udalosti pred 1. svetovou vojnou

V roku 1765, škótsky mechanik James Watt zostrojil oddelený kondenzátor pary a tým výrazne zlepšil konštrukciu parného stroja. Svojim vylepšením prispel k vzniku a rozmachu priemyselnej revolúcie. Priemyselnú revolúciu môžeme charakterizovať ako proces základnej zmeny v oblasti výroby nástrojov, ktorý umožnil prechod od manufaktúry, založenej na ručnej práci ku kapitalistickej továri využívajúcej stroje

Ako práva sa začala industrializovať Veľká Británia, v tom čase najväčší vlastník kolónii, potom západná časť Európy, neskôr aj južná a východná. (Derco 2008).

Prvé parné lokomotívy, stroje, rozvoj manufaktúr, tavenie ocele zo železnej rudy spolu s dôležitými štrukturálnymi zmenami ako nástup továrenskej výroby a zavŕšenie priemyselnej výroby na konci 19. storočia ovplyvnili vývoj pomerov aj v našej časti sveta. V roku 1821 sa za svoju nezávislosť pravoslávne Grécko vrhlo do boja proti Turkom a stalo sa inšpirátorom národných hnutí po celej Európe. Reakciou na dominujúce národy v Rakúsko - Uhorskej monarchii, čiže Nemcov a Maďarov, bol vznik a vývoj národného vedomia spolunáležitosti malých slovanských národov monarchie a ich transformácia do ideológie slovanskej vzájomnosti. Pocit hrdosti za svoj pôvod a slovanskú spolunáležitosť u rusínskych, ako aj slovenských, českých a srbských osvietenecov a buditeľov, posilňoval aj obrovský rast autority vtedy jediného slovanského štátu Ruskej ríše, hlavného víťaza nad Napoleonom. (Pop 2005).

Napätie v Uhorsku sa stále zväčšovalo aj vďaka etnickým vťahom. V roku 1840 *„rozhodnutím snemu maďarčina nahradila latinčinu, jej znalosť sa zároveň stávala podmienkou pre prijatia do verejných služieb“*. (Pop 2005, s. 183).

V roku 1867 dochádza k Rakúsko - Uhorskému vyrovnaniu, ktoré znamenalo prenechanie chudobnej časti monarchie najdravejšiemu a najviac konkurujúcemu živlu Rakúska - Maďarom. Vznikla tak dualistická monarchia, kde finančnú, vojenskú a diplomatickú moc mala v svojich rukách Viedeň, všetky ostatné rezorty viedla maďarská Pešť.

Takto sa otvorila cesta pre silnú maďarizáciu a veľké úsilie slovanských národných buditeľov pomaličky začalo slabnúť. Popri modernizácii hospodárstva, zmene sociálnych štruktúr spoločnosti v Uhorsku sa zmeny dotkli aj duchovnej sféry. Prichádzajú myšlienky liberalizmu, socializmu a nacionalizmu. Silný národný útlak zo strany Maďarov vyvolával odpor a obranné reakcie nemaďarskej strany. Koniec 19. a začiatok 20. storočia sa výrazne podpísal pod silnú deformáciu slovenského a rusínskeho politického myslenia a kultúry v prospech Maďarov. (Ivan 2007).

Prešovská a Podkarpatská Rus ostávali naďalej najmenej rozvinutým regiónom celej Rakúsko-Uhorskej monarchie a po vyrovnaní v roku 1867 sa postavenie tohto regiónu v sfére kultúrno-duchovnej ešte viac zhoršilo. Pod vplyvom silnejúcej maďarizačnej politiky, ruský duch postupne slabol a začínal sa vytrácať. Veľká časť duchovenstva, ako aj malopočetná svetská ruská inteligencia cítila, že ruskosť im nepriniesla žiadne výhody. Preto začali zanechávať to svoje a začali sa pridávať ku maďarskej aristokracii, preberať ich jazyk, kultúru a maniere. Čím viac sa zlepšoval ich sociálny status odrodilcov, tým viac sa hanbili používať svoju rodnú reč roľníkov a tým sa viac vzdŕaľovali od svojich veriacich, tým ktorým mali slúžiť. Došlo to až k tomu, že sa Otče náš začali modliť po maďarsky. (Škurla - Kernaševič 2018).

Kovačič vo svojej dizertačnej práci s názvom *Pravoslávna cirkev na Slovensku za prvej Československej republiky*, na strane 34 hovorí, že *„národnostno-emancipačné snahy sa uhorská vládna moc snažila eliminovať premenou Uhorska na homogénny národný štát Maďarov. Štátom podporovaná gréckokatolícka cirkev a jej hodnostári museli v 2. polovici 19. storočia čím ďalej, tým viac, prejavovať svoju lojálnosť Uhorsku. To sa prejavilo najmä tak, že viacerí biskupi i kňazi podporovali štátnu politiku maďarizácie, ktorej cieľom bolo asimilovať nemaďarské obyvateľstvo v Uhorsku.“* (Kovačič 2019, s. 34).

Spomína, že gréckokatolícka cirkev sa vďaka politike uhorskej vlády rozdelila na podporovateľov maďarizácie a na zástancov kultúrnej národnej identity Rusínov. Podpora maďarizácie a latinizácie mala viesť k úplnej strate národnej identity etnika a jeho úplnému pomad'arčeni. Obrannou reakciou proti zavedeniu maďarčiny, mala byť orientácia na veľkoruský smer, konvertovanie na pravoslávie obvinenie z panslavizmu. (Kovačič 2019).

Chudoba, hlad a národnostný útlak spôsobil obrovskú emigráciu do nového sveta, hlavne do USA, Kanady, Argentíny. V západnom svete sa rozvíjali myšlienky kantizmu,

marxizmu, pozitivizmu, evolúcie. Rozmáhali sa rôzne hnutia, organizácie, výtvarné, či architektonické slohy, vznikali laboratória, teórie, začala sa postupná elektrifikácia, vznikalo obrovské množstvo vynálezov i technológií.

Začiatkom 19. storočia napredovala v rozvoji Veľká Británia. Na konci 19. a začiatkom 20. storočia napredovalo Nemecko, Francúzsko, Španielsko, Taliansko, Portugalsko, Belgicko, Japonsko, Prusko, Rakúsko-Uhorsko avšak najmä Rusko. Prudký rozvoj priemyslu v Rusku, obrovský kultúrny posun vpred, množstvo spisovateľov, filozofov, výtvarníkov, umelcov, rozvoj vyšších škôl a celkovo rýchle zvyšovanie životnej úrovne jej obyvateľov znamenal pre zvyšok sveta veľké nebezpečenstvo. To viedlo k rozvoju imperiálnych snáh veľkých koloniálnych mocností. Imperializmus charakterizujeme ako snahu veľmocí o rozšírenie sféry vplyvu a moci nad okolitými krajinami, či národmi, kde mocnejší štát využíva svoju prevahu na vykorisťovanie zdrojov slabšieho. Cieľom je z mocnosti vytvoriť veľmoc, ktorá získa dominantný vplyv na území ktorého si imperialistický štát robí svoje nároky. Za všetky príklady hovorí nasledujúci príklad od ruského publicistu Nikolaja Starikova v jeho knihe Geopolitika s podnázvom: Ako sa to robí.

Keď si Rusko upevnilo svoje pozície v Port Arthure pre Anglicko sa politickou prioritou číslo jedna stalo uzavretie spojeneckej dohody s Japonskom, bez ktorej by Japonci boj s Rusmi neriskovali. Japonsko - anglická zmluva bola uzatvorená v januári 1902 a bola koncipovaná tak, že Japonsko sa zaväzovalo vstúpiť do vojny v prípade rozpútania konfliktu v Indii, Británia zasa, ak by sa Rusko pokúsilo zmocniť Kórei. Bola k nej pridaná klauzula o záväznej pomoci Britov v boji proti štátu, ktorý by bránil v podmaňovaní Kórei samotným Japoncom. Už dávno pred touto dohodou však Anglicko „z ničoho nič“ začalo Japonsku poskytovať výdatnú pomoc v budovaní námornej flotily. Armáda mala v Japonsku silnú tradíciu. Rozvinutá pomocou „poradcov“ a „dobrovoľníkov“ z USA a Európy umožnila rýchle vytvorenie moderného akcieschopného vojska. Ktoré, ako vám je iste jasné, vyzbrojili domovské krajiny dobrovoľníkov. Lenže na boj s Ruskom, Japonsko potrebovalo aj vojenskú flotilu. Japonsko po ukončení vojny s Čínou v roku 1895 rozbehlo plán urýchlenej výstavby loďstva. Všetky veľké plavidlá Japoncov zhotovili v Anglicku a v USA, menšie v Anglicku, Francúzsku a Nemecku. V samotnom Japonsku skonštruovali iba málo lodí. V roku 1896 plán vyhodnotili ako nedostatočný a schválili jeho predĺženie na

najbližších desať rokov. V predvečer vojny s Ruskom 2. februára 1904 Japonci odsúhlasili tretí plán výstavby flotily. Ich anglickí priatelia začali ostošesť konštruovať dva obrnené križníky: Kašimu a Katori a zároveň Japoncom poskytli aj úver na stavbu najdrahšej z nich. (Starikov 2015).

„V noci z 8. na 9. februára (podľa starého kalendára z 26. na 27. januára) 1904 japonské lode bez vyhlásenia vojny zaútočili na ruskú eskadru v prístave Port Arthur. 5. septembra (podľa starého kalendára 23. augusta) 1905 bola v USA uzavretá Porthmoutská mierová dohoda, v súlade s ustanoveniami ktorej Rusko odstúpilo Japonsku polovicu Sachalinu a zrieklo sa práv na námornú základňu Port Arthur v Číne. Cieľ britskej politiky na Ďalekom východe bol dosiahnutý. Azda ani netreba dodať, že „pokroková verejnosť“, ktorá stála na strane Japonska, ignorovala pripojenie Kórey touto krajinou. 17. novembra 1905 Japonsko a Kórea podpísali dohodu, na základe ktorej sa Kórea stala japonským protektorátom. To bol prvý krok smerom k strate nezávislosti. Následne, 22. augusta 1910 bola uzavretá Dohoda o pripojení Kórey k Japonsku. Od augusta 1910 do augusta 1945, čiže celých 35 rokov, na mape sveta nebola Kórea. Ani Severná, ani Južná. Žiadna. Bolo iba jednotné Japonsko. Anglicku a USA takáto situácia úplne vyhovovala.“ (Starikov 2015, s. 288 - 289).

Celé 20. storočie sa súperilo o nerastné zdroje, získavanie zón vplyvu, strategickej výhody a vládnutie takzvaným neokolonializmom v mene kapitalizmu.

Britský historik Paul Johnson vo svojej knihe Dejiny 20. storočia hovorí, že myslitelia ako Marx, Freud a Einstein odkazovali svetu, že nie je taký ako sa zdá. Tvrdili, že zmyslom cez ktoré vnemy vytvárajú náš pojem o čase a priestore, správnosti a nesprávnosti, práve a bezpráví a dávajú základ ruskému vzťahu k spoločnosti, sa nedá veriť. Hovorí, že takýmto spôsobom sa do spoločnosti vkradla anarchia. (Johnson 2008).

Búraním starého systému poriadku a vzťahov vznikalo nové prostredie, nové vzťahy, nové štáty. Európsky kontinent do prvej svetovej vojny je plný monarchií, kniežatstiev, veľkovojevodstiev. A práve zhubný vplyv rôznych myšlienkových a filozofických smerov dovedol spoločnosť k morálnemu úpadku, anarchii a historické mnohovekové monarchie privedie k zániku. Zánikom Ruskej monarchie, vznikom bolševického prevratu, upevnením sovietskej moci, došlo k obrovskej emigrácii ruskej inteligencie do zahraničia, popri inom aj do novovzniknutému štátu Československa. A práve ruská emigrácia, svojimi

synmi a húževnatosťou pomohla k znovuvybudovaniu Pravoslávnej Cirkvi na území bývalého Uhorska.

2. Lado mirová - miesto podvihu otca Savvu

Dedina Lado mirová bola dlhé stáročia súčasťou Makovického domínia - panstva, ktoré sa začalo formovať už v rannom stredoveku okolo hradu Makovica. Prvé overené správy o Makovickom hrade pochádzajú z roku 1347 a spomínajú sa ako majetok zemepánskej rodiny Csudarovcov. Obce, občiny a chotáre vznikajú na Makovickom panstve približne od 12. storočia. Lado mirová leží v severnej časti Nízkyh Beskýd, v údolí severovýchodného prítoku Ondavy v doline riečky Lado mirky 3 km od Svidníka v nadmorskej výške 265 m.

„Lado mirová vznikla na základe zákupného práva. Od 12. storočia účastníci kolonizácie väčšinou z vonkajšieho prostredia dostávali právo zakúpiť si usadlosť do dedičného užívania a ich dávky a povinnosti voči vrchnosti boli určené pevne, často písomnou zmluvou. Zákupné právo bolo výhodnejšie (od prukrecht - v dôsledku toho nazývané tiež nemeckým). Prvá písomná správa o obci pochádza z roku 1414, ktorá hovorí, že šľachtic Šimon Csudar, keď sa dostal do finančných ťažkostí záložoval časť svojho Makovického panstva svojmu kastelánovi Jánovi Belbekovi. Medzi založenými dedinami bola aj Lado mirová. V tom istom roku uhorský kráľ Žigmund potvrdil Csudarovcom vlastníctvo Makovického domínia, ku ktorému patrila aj Lado mirová.“ (Škurla 2007, s. 14).

Podľa najnovších zistení sa obec Lado mirová spomínala ešte v roku 1346 ako Lado merwagasa. Základom miestneho pomenovania Vladimirová bola osoba s krstným menom Vladimír. Bol to zakladateľ a zároveň aj majiteľ pôdy. V 15. storočí bola Lado mirová jedinou dedinou v doline Lado mirky, ktorou viedla cesta cez Duklianský priesmyk do Poľska a Haliče. (Pravoslávna cirkevná obec Lado mirova 2010). Kvôli ochrane cesty a vyberaniu mýta, bol v Lado mirovej v roku 1458 rodinou Csudarovcov postavený kaštieľ (Castellum Ladamer). Bol zavedený Lado mirský jarmok, ktorý do obce privábil veľa poľských židov z Haliče. Na konci 15. storočia sa Makovické panstvo intenzívne rozširuje a v roku

1492 sa Lodomirová so svojou mýtnicou stala centrom ku ktorému patria dediny Tisinec, Bokša, Staškovce, Duplín, Stročín, Mestisko, Mergeška, Svidník, Orlík, Vislava a Vyškovce. V roku 1600 sa v obci nachádzal dom šoltýsa, mlyn, mýtnica, cerkva a kaštieľ. Obyvatelia sa zaoberali roľníctvom, chovom dobytky, prácou v lese. (Škurla 2007).

Život v tomto kraji bol všeobecne veľmi ťažký. Málo úrodná pôda, nízka úroveň života, nedostatok potrebných prostriedkov pre samostatné hospodárenie a veľké zaťaženie obyvateľstva zemepánskymi poplatkami znamenali nezáujem poddaných o poľnohospodárstvo a vyvolávali veľkú nespokojnosť. Odopieranie poslušnosti, úteky zo statkov, vzbury a vznik zbojníctva bola realita tohto kraja už na konci 15. storočia.

Život našich predkov v stredoveku ovplyvnila aj náboženská tridsaťročná vojna (1618-1648). V polovici 17. storočia sa naši predkovia dostali do pozornosti zemepánov aj z dôvodu náboženského. „*Katolícki misionári, jezuiti a františkáni podľa vzoru únie pravoslávnej cirkvi v Poľskom kráľovstve sa v roku 1596 usilovali o niečo podobné i medzi pravoslávnyimi veriacimi v Uhorsku. To medzi obyvateľstvom vyvolalo protesty. Posvätná ruská viera bola nositeľkou aj ruskej národnosti.*“ (Škurla 2007, s. 10).

V roku 1614 vznikla v Krásnom Brode, blízko Medzilaboriec vzburá. Popudom bol pokus počas chrámového sviatku Sošestvia Svätého Ducha zaviesť úniu, čiže podriadenie sa ruského pravoslávneho obyvateľstva Rímu. Bálint Drughet, ktorý dal Krásnobrodský monastier spáliť, ho pre chorobu, ktorá ho postihla dal opätovne postaviť. Monastier mal byť posvätený pravoslávnym biskupom Sergiom Mukačevským. Drughet využil vniknutú situáciu a z Poľska už v roku 1613 zavolať uniatskeho biskupa Afanasija Krupeckého, pomocou ktorého chcel veriacich odvrátiť od pravoslavia. V roku 1614 na Sošestvie Svätého Ducha prišiel neskoro v noci s jezuitmi do cerkvi, kde v tom čase bolo plno ľudí. Rozkázal, aby vyšli z chrámu a tak chcel tajne cerkov posvätiť a odovzdať do rúk katolíkov podobne, ako sa to násilne dialo v Poľsku a Haliči. Pravoslávni však vedeli čo sa chystá a s palicami vyhнали biskupa preč. Vzburu nakoniec potlačili hajdúsi Juraja Drugheta, zemepán a humenského domína, iniciátora únie na svojich panstvách.

Prvé pokusy zaviesť úniu boli neúspešné, pretože ich marili samotní veriaci. K zavedeniu únie došlo až o tridsať rokov neskôr po ukončení 30. ročnej vojny a uzavretí Vestfálskeho mieru v roku 1648. Výsledkom tohto mieru bolo prax v podobe, „*cuius regio, eius religia (koho zem, toho viera).* Keďže v našom regióne zem patrila zemepánovi kato-

lickeho vierovyznania v súlade s protireformačným úsilím, bola uzavretá v roku 1646 takzvaná Užhorodská únia, a došlo k podriadeniu pravoslávneho obyvateľstva Vatikánu so zachovaním byzantského (východného) obradu.“ (Škurla 2007, s. 11).

Táto udalosť hlboko zasiahla do duchovného života nášho obyvateľstva a vydláždi-la cestu k postupnej latinizácii a maďarizácii pôvodného rusínskeho obyvateľstva. Pravoslávni kňazi boli pred prijatím únie vo väčšine v poddanskom stave a svojim zemepá-nom odovzdávali dane. Ich príjmy boli veľmi nízke. Hoci sa únia oficiálne a s pričinením zemepána šírila, v skutočnosti sa ju nedarilo upevniť a jej úspechy boli slabé. Aby sa unio-nizmus pohol, bolo potrebné uniatských kňazov oslobodiť od poddanskej závislosti a polo-žiť ich na rovnakú úroveň s katolíckym klérom, ktorí užíval patričné výhody. V roku 1692 cisár Leopold II. vydal nariadenie takzvaný diplom o oslobodení z poddanstva uniatského duchovenstva, na základe ktorého boli zemepáni povinní pre farnosť vyčleniť pozemky. Vydanie diplomu sa odôvodňovalo tým, že „je nemysliteľné, aby katolícky kňaz, akým sa stal každý uniatský farár po prijatí únie, zotrval v poddanskej závislosti“ (Haraksim 1961, s. 66).

A hoci zemepáni po nariadení Leopolda II. neprejavovali veľkú ochotu pomôcť, uniatski kňazi si už vedeli poradiť, keďže od poddanských povinností oslobodili aj ich ro-dinných príslušníkov. Súkromné farské hospodárstvo uniatskych kňazov nebolo jediným zdrojom ich príjmu. Okrem toho bola cirkevná obec povinná pre farára odovzdať „kobly-nu“ išlo o naturálnu daň ako seno, drevo, obilie a „rokovinu“, prácu na cirkevnej pôde. (Derco, 2008). Veľmi pekný príjem mali za náboženské úkony. Haraksim píše, že napríklad v slovenskej obci Vyšné Remety „kde uniatský pop žiadal r. 1730 za malý pohreb 3-6 flo-rénov (mariášov), za veľký 12 florénov, za čítanie žaltára osobitne 24 denárov (poltúr). Čítanie žaltára urobil nevyhnutným, lebo hlásal, že kým sa žaltár neprečíta, duša nebohého sa nemôže uspokojiť a potuluje sa svetom.“ (Haraksim 1961, s. 67).

Kvôli tak vysokým poplatkom, chudobný poddaný musel predať časť majetku uniatskému kňazovi, čo bolo častou príčinou mnohých sporov medzi kňazom a veriacimi.

„Bezohľadnosť uniatského duchovenstva nedokazuje nič lepšie ako údaje, že bez zaplattenia neboli ochotní vykonať ani bežné rituálne úkony a nechávali napr. deti, ak ich rodičia nemali z čoho zaplatiť za krst, nekrstené až do 10. roka.“ (Haraksim 1961, s. 67).

Postupne sa začal gréckokatolícky klérus sociálne diferencovať od ostatnej dedin-

skej spoločnosti a tak vznikla nová kasta, niečo medzi zemepánom a majetnejším poddaným. Počas protihabsburských vojen v polovici 17. a začiatkom 18. storočia sa mnohé obce Makovického panstva takmer celé vyľudnili. Dochádzalo k útekom obyvateľstva do juhovýchodných častí Uhorska, alebo Poľska. Aby zemepáni stabilizovali svoje príjmy, začali svojvoľne zvyšovať požiadavky na svojich poddaných. Išlo o takzvané druhé nevoľníctvo. V roku 1742 bol v Lado mirovej postavený drevený trojzrubový chrám, zasvätený Archanjelovi Michalovi. Zároveň sa uvádzala existencia pravoslávnych veriacich.

„Podľa urbariálnej zmluvy z r. 1771, podpísanej vtedajším grófom Jozefom Srimajom, väčšia časť občanov patrila statkárovi Ladomerskému. V tejto zmluve sa občania obce zaviazali pracovať na panskom s povozmi, odvádzať naturálne a peňažné dávky. Vtedy bolo v Lado mirovej 38 rodín zaoberajúcich sa obrábaním pôdy, chovom dobytká, drevorubačstvom a pálením dreveného uhlia.“ (Sovič, Macko, Kudlová 2010, s. 12).

„Rakúska cirárovná Mária Terézia s cieľom oslabiť svojvôľu zemepánov v roku 1768 uskutočnila urbariálnu reformu, ktorá neodstánila, ale iba upravila povinnosti poddaných v súvislosti od výmery pôdy. Ku koncu 18. storočia možno pozorovať snahu zemepánov zmeniť naturálne poplatky na peňažné svojvoľnými nariadeniami. Častejšie prenájmali opustené usadlosti židovským nájomcom, ktorí ich používanie platili v hotovosti. Tým sa umožnil prílev a usadenie sa židovského obyvateľstva.“ (Škurla 2007, s. 12).

V prvej polovici 19. storočia sa v Uhorsku ako celku, začali v hospodárskej a sociálnej oblasti uskutočňovať dôležité zmeny. Príchod kapitalizmu znamenal vznik nových veľkostatkov, ktoré svoju trhovú výrobu uskutočňovali na úkor svojich poddaných tým, že zaberali ich pozemky. Utláčanie roľníkov nabralo nové podoby. Prejavovalo sa to napríklad tým, že zemepáni za používanie pasienkov, za vstup do lesa žiadali platbu, alebo robotu, podľa toho, čo sa im momentálne hodilo. Mnohí roľníci nemali peniaze na zaplatenie a tak sa často uchýľovali k požičiavaniu od úžerníkov, čo viedlo k vydražovaniu ich majetku. V tejto beznádeji sa rozmohlo pijanstvo. Určitá časť roľníkov riešila svoju situáciu útekom, presťahovaním sa do úrodnejších južnejších oblastí monarchie, alebo neskôr ku koncu 19. storočia k emigrácii.

Emigrácia sa javila ako úplne bežná realita, na ktorú si obyvatelia zvykli na konci posledných desaťročí 19. storočia. Kým na konci 19. storočia uhorská vláda odchod chudobných vrstiev a najmä príslušníkov slovanských národností za prácou do cudziny podpo-

rovala, na začiatku 20. storočia už začala emigráciu pomaly a neochotne obmedzovať.

„Hlavným dôvodom tejto zmeny bola chýbajúca pracovná sila na miestnych veľkostatkoch v Uhorsku. Šľachta a majitelia poľnohospodárskych latifundií apelovali na vládu, aby nepodporovala vysťahovalectvo, lebo im už chýbali robotníci, a to do takej miery, že začala byť ohrozená poľnohospodárska výroba na veľkostatkoch.“ (Švorc 2018, s. 47-48).

Habsburská monarchia prežila revolučné roky 1848-1849 a ambíciu maďarských politikov o čo najväčšiu nezávislosť od viedenského dvora. Keď však v roku 1866 habsburská monarchia utrpela porážku vo vojne s Pruskom a panovnícky trón sa začal otriasať vo svojich základoch, Viedeň pristúpila k ústupkom, ktoré od nej požadovali maďarskí politici. *„28. júla 1867 František Jozef I. podpísal zákon uhorského snemu o rakúsko-uhorskom, a vlastne rakúskom-maďarskom štátunom vyrovnaní, čím sa Uhorsko vo vnútornej politike stalo úplne nezávislým štátom. S rakúskou časťou monarchie ho odvtedy spájala osoba panovníka, spoločná mena, armáda a zahraničná politika.“ (Švorc 2018, s. 16).*

V podstate išlo o zbavenie sa zodpovednosti o chudobnejšie časti monarchie a prenechanie ju najdravejšiemu a rakúsku najviac konkurujúcemu živlu, Maďarom. Týmto krokom začala priama maďarizácia a obrovské úsilie buditeľov slovanských národov sa pomaličky začalo vytrácať a čoskoro miznúť. Ak sa Európa v tom čase začala rozvíjať národne, kultúrne a materiálne, opak nastal v Uhorsku, kde sa idea jednoty menšinového maďarského národa postavila nad väčšinu slovanského etnosu. Pokusy národných dejateľov Adolfa Dobrianskeho, Alexandra Pavloviča, Alexandra Duchnoviča a iných o povznesenie národa na našom území sa vďaka ich osamelosti a nepochopeniu ich okolia nepodarili.

Slová Alexandra Pavloviča, ktorý väčšiu časť svojho života prežil vo Svidníku presne charakterizujú situáciu v našom okolí koncom 19. storočia. *„Uhorská aristokracia chce, aby sme len orali, siali, mlátili a tým jej rozkošnický život podporovali, chce, aby sme ostali otrokmi, aby sme pracovali a aby ona využívajúc naše plody mohla svojvoľne žiť. Veľká časť uniatskeho duchovenstva a úradníctva sa natolko pomad'arčila, že cítením sa stalo maďarským a tým sa ešte viac oddialila od svojho ľudu.“ (Škurla 2007, s. 13).*

„Vývrcholením maďarizácie bolo prijatie školského zákona ministra Aponiho roku

1907, keď maďarčina sa stala povinným vyučovaním jazykom vo všetkých typoch škôl a vyučovanie v jazyku iných národov bolo zakázané. Každé dieťa nemadžarskej národnosti po skončení ľudovej školy bolo povinné ovládať maďarský jazyk slovom a písmom tak, aby slobodne mohlo vyjadrovať svoje myšlienky. Tiež boli zakázané cirkevné sviatky podľa juliánskeho kalendára. Vládlo katastrofálne ekonomické a sociálne postavenie rusínskeho ľudu. V tejto hrozivej atmosfére značná časť Prešovského gréckokatolíckeho biskupstva sa stala hlavným nástrojom denacionalizačnej politiky maďarských vládnych kruhov. Zvlášť aktívne v tomto procese sa prejavil biskup Dr. Štefan Novák (1914 -1920). Nezáujem o ťažké sociálne postavenie ľudu vyvolalo a rýchlilo proces oživenia návratu do pravoslávia. V snahe aby tento proces bol v zárodku zlikvidovaný, biskup Štefan Novák robil všemožné opatrenia. Ale pravoslavizačné hnutie napriek rôznym represívnym opatreniam a postihom sa už nedalo zastaviť.“ (Škurla - Kernaševič 2018, s 38-39).

K ukázkovému represívnemu opatreniu, dochádza po udalostiach v obci Iza a Veľké Lúčky. Ide o monster proces v Marmarošskej Sihoti prebiehajúcom od 29. decembra 1913 do 3. marca 1914 a v ktorom bolo obžalovaných 94 osôb, medzi nimi boli aj tri ženy. Všetci boli obvinení z protivládnej propagandy a poburovania podľa (§§172, 173 uhorského Trestného zákonníka). Ich obžaloba sa vzťahovala aj na to, „že chceli odtrhnúť oblasti osídlené Rusínmi od Rakúsko-Uhorska a obrátiť tak na pravoslávie všetko ukrajinské obyvateľstvo uhorskej Rusi. Ich zločiny spočívali aj v tom, že udržiavali koontatk s hlavou haličsko-rusínskeho spolku v Petrohrade grófom V. A. Bobrinským, arcibiskupom Evlogijom (Georgievským) a Antonom (Chrapovickým), s ktorými, nadôvažoi, sa dohovorili pripojiť k moci ruského cára časť uhorského štátu, kde žili Karpatorusíni. Na stole pred súdeňmi sa nachádzali dôkazy ich „ zločinov“ - križe, sv. Evanjelium, cirkevné bohoslužobné knihy vydané v Rusku, bohoslovecká literatúra, ikony.“ (Ivan 2007, s. 26-27).

Metropolita Evlogij (Georgievský), v tom čase biskup Cholmský, vo svojej biografii Púť môjho života, spomína na vznik pravoslávneho hnutia ako aj na podvižníka, otca Alexeja Kabaljuka odsúdeného na 4 roky a 9 mesiacov nasledovne. „Karpatoruský drobný roľník Alexej Kabaljuk bol jedným z tých, ktorí sa celou svojou dušou náhlili k návratu do lona Pravoslávnej Cirkvi. Prebývajúc na Atose, prijal tam pravoslávie, prišiel ku mne do Cholmu, a ja som ho poslal do Jabločinského monastiera, kde ho postrihli za monacha, a kde som ho rukopoložil za kňaza. Vystrojac o. Alexeja bohoslužebnými knihami a církev-

nými nádobami, poslali sme ho domov (na Uhorskú Rus) ako misionára pravoslávia; na jeho výzvu začali reagovať jeho krajanovia; niektorých z nich poslal do Jablčinského monastiera, kde sa pripravovali, jeho príkladom, k činnosti pionierov pravoslávia na Karpatskej Rusi.“ (Манухина 1947, s. 255-256).

3. Pravoslávny monastier prepodobného Jóva Počajevského v Ladomirovej

Vznik pravoslávneho monastiera prepodobného Jóva Počajevského v Ladomirovej podnietili sociálne, politické a náboženské pomery po I. svetovej vojne. Obrovská chudoba, vysoká nezamestnanosť, negramotnosť a zaostalosť panovala v celom severovýchodnom regióne v roku 1918 v novovzniknutej Československej republike.

Ľudia, ktorí sa vracali z Ameriky, popri ťažko zarobených peniazoch prinášali so sebou aj cirkevnú literatúru, rozhodnosť a nebojnosť, no hlavne uvedomenie a pochopenie, čo je to sloboda a hlavne pravoslávna viera.

„Chudobní roľníci boli navyše nútení odovzdávať pre grécko-katolícku cirkev poplatky v naturálnej forme „koblina“ (koblina - naturálna daň: obilie, seno, drevo a pod.) a „rokovinu“ (rokovina – povinnosť veriacich odpracovať určitý počet dní na cirkevnom majetku), aj keď unesením vlády ČSR z roku 1920 boli zrušené, a museli platiť za iné náboženské úkony (krst, svadby, pohreb a pod.), čo ešte viac ožbročovalo ľud. To bolo príčinou, že obyvatelia Ladomirovej sa rozhodli vystúpiť z grécko-katolíckej cirkvi a vrátiť sa k vier svojich predkov – viere pravoslávnej, kňazi ktorej nežiadali od veriacich žiadne poplatky.“ (Škurla 2004, s. 84).

Za svoj aktívny postoj proti latinizácii a maďarizácii obradov grécko-katolíckej cirkvi bol ešte počas Rakúsko-Uhorska uväznený Juraj Lažo, budúci senátor Národného zhromaždenia ČSR za Sociálnodemokratickú stranu okresu Svidník. V roku 1921 sa sporia o koblínu a rokovinu Ladomirčania s greckokatolíckym kňazom Augustinom Šudichom. Ladomirčania mu odmietli platiť poplatky. (Škurla 2004). Práve v čase sporu Ladomirčanov so Šudichom z USA prišiel pravoslávny sviaščeník o Georgij Varchol do Becherova. Na žiadosť Ladomirčanov prišiel počas Veľkého pôstu do dreveného chrámu, kde slúžil sv. Liturgiu pre celú dedinu.

Juraj Lažo, vydal v typografii, ktorá niesla jeho meno, v roku 1925 zaujímavú brožúru s názvom Ruskomu narodu na Slovensku. V nej detailne opisuje pomery biedneho ľudu, ktorý po 1. svetovej vojne zastupoval v Československom parlamente ako senátor svidnického okresu za sociálno-demokratickú stranu. Okrem jeho aktivít na parlamentnej pôde, kde bojoval za svoj ľud, opisuje aj náboženskú situáciu v jeho kraji. Môžeme tam nájsť nasledovné: „*Keď sa národ dozvedel z novín, že sa v Podkarpatskej Rusi šíri Pravoslávie, ktoré bolo pri Uží ešte do vojny, a že na Slovensku, kto chce, môže byť pravoslávny, lebo zákony našej republiky uznávajú všetky viery, začal sa vracat' k viere svojich predkov*“ . (Lažo 1925, s. 35).

V diplomovej práci otca Petra Soroku, venovanej Pravoslávne mu monastieru v Ladomirovej sa môžeme dočítať, že katolícky misionár Dr. Jozef Vašica videl príčinu prechodu uniatov Svidnického okresu späť do Pravoslávia hlavne v nedostatku viery uniatského duchovenstva, maďarizácii duchovných, ich odcudzenie ľudu a kvôli sporom pre rokovinu a koblinu. (Soroka 2002). „*Kvôli tomu aj v Ladomirovej vznikol konflikt medzi veriacimi a kňazom Adalbertom Šudichom, ako na to spomína aj starý kurátor Ján Varga. Dedinčania mu odmietli platiť dlh rokoviny a kobliny. Starosta obce prehlásil, že ich religijné potreby bude bezplatne vykonávať bez najmenších duševných útrat svjaščenik pravoslávneho viero vyznania. Vtedy prišiel z Ameriky Grigorij Varchol. Slúžil v starom drevenom chráme a pozbieral podpisy veriacich, ktorí si želali vrátiť sa k viere svojich predkov, čiže do viery, ktorá na tomto území bola do roku 1646.*“ (Soroka 2002, s. 39).

Kurátorský zbor sa rozhodol pre návrat do Pravoslávnej Cirkvi. Zaslal žiadosť prezidentovi Masarykovi. „*V 1922 roku sa senátor Juraj Lažo obracia k hlave Českej pravoslávnej obce v Prahe archimandritovi (neskôr arcibiskupovi) Savatijovi (Vrabcovi) s prosbou poslať duchovného pre pastiersku činnosť na Východnom Slovensku*“ . (Шкаровскии 2009, s. 278). Ten im sľúbil a nakoniec 25. marca 1923 poslal dobrého duchovného pastiera. Bol ním archimandrita Počajevskej Lavry Vitalij (Maximenko). Otec Vitalij si stanovil za cieľ byť misionárom, rozširovať Pravoslávie na Prešovskej Rusi a vytvoriť tlačiareň, ktorá by pokračovala v počajevskej tradícií.

Vďaka prosbe senátora Juraja Laža je Pražským arcibiskupom Savatijom do Ladomirovej poslaný archimandrita Vitalij (Maximenko). Vo svojich spomienkach na Vladimírovu píše: „*Vo Vladimírovej žilo veľa Američanov (Karpatorusov, ktorí žili v Amerike a tam sa „nainfikovali Pravosláviim*“) preto prosili cez J. Laža ustanoviť im pravoslávne-

ho kňaza.“(*Максименко 2015, s. 23*).

Bratstvo začalo svoju činnosť 25. marca 1923 v predvečer sviatku Blahoviščenja, príchodom archimandritu Vitalija (Maximenka) do Ladomirovej. Archimandrita prišiel s malým kufrom, v ktorom mal bohoslužobné rúcha a bohoslužobné nádoby.

Už na samom začiatku sa proti nemu postavili gréckokatolícki a rímskokatolícki kňazi spolu s úradníkmi. Po odslúžení prvej bohoslužby na záhrade u Fedáka, sa ho náčelník polície v prítomnosti národa opýtal, kto mu ako cudzincovi dal právo otvorene pracovať medzi národom a šíriť Pravoslávie. Archimandrita ukázal rukou na neďaleký cintorín ruských vojakov padlých v 1. svetovej vojne a povedal: „*Ruskí vojaci, ktorí za slobodu tohto národa preliali krv a svojimi kosťami posiali tieto polia, mi dali právo žiť tu a učiť tento národ.*“ (*Верун 2015, s.17*). Náčelník na tieto slová neodpovedal nič, nasadol do auta a odišiel.

V prvých dňoch archimandrita Vitalij býval v domoch Ladomirovčanov. Neskôr ho do svojho domu vo Vyšnom Svidníku prijal senátor Juraj Lažo. Tam si archimandrita Vitalij zriadil tlačiareň, domácu kaplnku a kanceláriu. Odtiaľ každý deň pešo navštevoval Ladomirovu, Krajné Čierne a Vagrinec, kde pomaličky začal organizovať bohoslužobný život. Od roku 1926 sa otec Vitalij úplne presťahoval do Ladomirovej a preniesol tam misiu aj s tlačiarňou. (Богданова, Клементьев 2007).

4. Významná rodina Struve

História rodiny Struve je neobyčaje veľmi zaujímavá a bohatá. Dokumentačne siaha do roku 1414. Sila rodiny Struve, ako aj mnohých druhých nemeckých rodín bola vo fenomenálnej starostlivosti, extrémne silnom pociťovaní pohrdania nečinnosťou a silným odmietnutím princípu „zabíjania času“. Životné pravidlo, ktoré celé preniklo bytím každého člena rodu Struve, nemôže byť lepšie a presnejšie vyjadrené než v jednom z listov Jakoba Struveho, adresovanému svojmu synovi Wilhelmovi (Vasiliovi Jakovlevičovi): „*A teneris adsuescere multum est. (Veľa je nutné prispôbiť) Wir Struve können nicht ohne anhaltende Arbeit vergnügt leben, weil wir von frühester Jugend an uns überzeugt haben, daß sie die nützlichste und beste Würze des Menschenlebens ist.* (My Struve nemôžeme šťastne

žiť bez dlhodobej práce, pretože sme sa od rannej mladosti presvedčili, že je to najužitočnejšie a najlepšie korenie ľudského života).“ (Абалакин et. ал., s.1).

Zakladateľom dynastie Struve môžeme nazvať prapradedu otca Sávvu, Jakova Struveho (1755 - 1841). Narodil sa v rodine nemeckého poľnohospodára Johana Struve (1700 - 1778) a Abel Struve, rodenej Striuven (1719 - 1762) v dedinke Horst, nachádzajúcej sa 60 kilometrov na sever od Hamburgu. Jakov Struve bol mimoriadne nadaný v matematike a hudbe. Vďaka pomoci a morálnej podpory pastora Basmera úspešne absolvoval vstupné skúšky do gymnázia Christianeum, nachádzajúcom sa v Altone, predmestí Hamburgu. Tam ako 16 ročný vstúpil do Selecty - vybranej akademickej triedy. Po absolvovaní gymnázia Jakov, pod vplyvom známeho profesora a bibliotekára univerzity v Göttingene Christiana Gottleba Heyneho (1729 - 1812) začal študovať na Filologickej fakulte Göttingenskej univerzity, hoci bližšie to mal na univerzitu v Kieli. Zanechal pôvodný úmysel študovať Bohoslovie a klasickú filológiu. Po ukončení univerzity sa Jakov Struve zamestnal ako učiteľ matematiky na Harburgskom gymnáziu, od roku 1783 bol riaditeľom gymnázií a lýceí v Bjukebrugu, Hannoveri a Altone. V roku 1783 sa oženil s Máriou Wiese (1764 - 1847), dcérou harburgského pastora Johana Heinricha Ludwiga Wiese. Mali spolu 7 detí - Karla, Ernesta, Gustáva, Kristínu, Fiedricha Georga Wilhelma (pradedu otca Sávvu), Ludwiga a Johannu. Mária Struve bola výnimočná osoba. Od nej prešlo veľké a hodnotné dedičstvo k jej potomkom. Mala jediný nedostatok v tom, že nikdy nemohla odmietnuť kohokoľvek, kto potreboval jej pomoc. (Абалакин 2018).

V roku 1808 Jakov Struve posielal synov do Dorpatu, dnešného Turku Estónska, vtedajšieho Imperiálneho Ruska, aby neboli násilne naverbovaní do Napoleónovej Veľkej armády. Friedrich George Wilhelm Struve neskôr s rusifikovaným menom Vasilij Jakovlevič Struve (1793 - 1864) bol piate dieťa v rodine Jakova Struveho. Jeho starší brat Karl (1785 - 1838) šiel v otcových šľapajách a stal sa filológom a riaditeľom gymnázia v Königsbergu, dnešnom Kaliningrade a následne profesorom univerzity v Dorpatu - dnešné Tartu. Mladší brat Ludwig (1795 - 1828) vyštudoval na univerzite v Kieli, získal lekársky diplom a stal sa profesorom anatómie na univerzite v Derpte. O živote ďalších dvoch bratov Wilhelma - Ernesta (1786 - 1822), Gustáva (1791 - 1853) a dvoch sestier Kristíny (1791 - 1853) a Joanny (1797 - 1871), zatiaľ nič nevieme.

Vasilij Jakovlevič Struve ukončil univerzitu v Dorpatu, kde získal zlatú medailu

ako aj titul kandidáta filológie po obhájení svojej práce. Čoskoro pocítil záujem o matematiku a astronómiu. Po troch rokoch obhájil diplomovú prácu a začal pracovať v miestnom astronomickom observatóriu založenom v roku 1802. V roku 1819 bol Vasilij Jakovlevič Struve menovaný riaditeľom observatória a zároveň bol potvrdený ako stály profesor na univerzite. Po viac ako 20tich rokoch a zabezpečení na tú dobu špičkového zariadenia, ho ruský cár Nikolaj I. poveril postavením veľkého astronomického observatória blízko Sankt-Peterburgu v Pulkove, ktorého bol riaditeľom od roku 1839 do 1862. Ešte v roku 1815 sa v Altone, Vasilij Jakovlevič oženil s Emíliou Wallovou (1706 -1834) s ktorou prežil 19 rokov a mal s ňou 12 detí, z ktorých 4 zomreli v detskom veku.

Významnými osobnosťami boli: Otto Wilhelm von Struve (1819 - 1905), ktorý sa stal astronómom. Henrich Vasilievič Struve (1822 - 1908) sa stal známym chemikom, členom - korešpondentom Peterburskej Akadémie vied.

Nakoniec Bernhard Vasilievič Struve (1827 - 1889) - dedo otca Sávvu, ktorý dlhé roky pracoval na východnej Sibíri pod vedením guvernéra Sibíru Nikolaja Nikolajeviča Muravieva, jedného zo zakladateľov Ruskej geografickej spoločnosti. Neskôr Bernhard pôsobil ako guvernér Astrachánu a Permu. Po smrti svojej prvej ženy sa zosobášil s Johannou Henriettou Franciskou Barthelsovou (1807 - 1867). Mali spolu 6 detí vrátane ruského diplomata Karla von Struve (1835 -1907), ktorý bol poslom Ruska v Japonsku, USA a Holandsku.

Bernhard Vasilievič Struve sa oženil s Borisou Alexandrovnou Turaevou (1868 - 1920) s ktorou mal troch synov. Akademika Vasilija Bernhardoviča Struve (1854 - 1912), Alexandra Bernhardoviča Struve tajného tajomníka a Petra Bernhardoviča Struve (1870 - 1944), politického ekonóma, filozofa, editora, otca budúceho archimandritu Sávvu - Konštantína Petroviča Struveho.

5. Peter Bernhardovič Struve - otec otca Savvu

Ruský ekonóm, sociológ, filozof, historik, publicista, politický pracovník, manžel a otec 5 detí. Narodil sa 26. januára (7. februára) 1870 v Perme. Bol synom Bernharda Vasilieviča Struveho - guvernéra Astrachánskej, neskôr Permskej oblasti. Jeho dedo bol astronóm Friedrich Georg Wilhelm von Struve. Pochádzal z rodiny astronómov, chemikov, geológov, filozofov, filológov, historikov, ako aj štátnych činiteľov a diplomatov. Mnohé oblasti vedy sa skĺbili práve v osobe mladého inteligentného Petra Bernhardoviča.

Jeho priateľ Simeon Ludvigovič Frank napísal, že jeho myseľ bola vzácna, takmer jediná v našej dobe, rozmanitosťou záujmov a poznatkov. Pre široké publikum bol Peter Bernhardovič Struve vedec - profesor a politik. Avšak každý, kto osobne poznal Petra Bernhardoviča, alebo sa ešte podrobnejšie zoznámil s jeho spismi, si uvedomil, že jeho osobnosť a činnosť neboli vyčerpané týmito konceptmi. Už na jednoduchú všeobecnú otázku: kto je Peter Bernhardovič Struve - vedec? spisovateľ? politik? - bude jedinou správnou odpoveďou: všetko spolu v nedeliteľnej jednote osobnosti. (Стрыве 2017). Simeon Ludvigovič Frank bol autorom biografie o Petrovi Bernhardovičovi Struvm.

Medzi rokmi 1879 až 1882 žil v Štutgarte. V roku 1889 ukončil gymnázium v Peterburgu a odišiel z domu bývať k vydavateľke a kultúrnej dejateľke A. M. Kalmikovej. Staršia sestra Lenina A. Z. Uljanovna spomína: „*Struve vyrástol v jej rodine, - v gymnaziálnych rokoch bola jeho vychovávateľkou a ako sama hovorila, bol jej bližší, než jej vlastný syn, ktorý sa vybral opačným smerom.*“ (Anonym).

V 1889 začal študovať na prírodovedeckej fakulte v Peterburgu avšak o rok prestúpil na právnickú fakultu. V 1890 vytvoril marxistický krúžok spolu s A. N. Potesovom a I. M. Turan - Baranovským. V roku 1894 študoval v Grázi, kde sa rozhodol stať ekonómom a o rok neskôr ukončil právnickú fakultu s diplomom prvého stupňa. V máji 1896 sa oženil s Ninou Alexandrovnou Herdovou, dcérou významného pedagóga.

Po ukončení školy napísal „Otvorený list Nikolajovi II“, keď nastúpil na trón potvrdil kurz protireformnej politiky. Stal sa vydavateľom časopisu Iskra. Prešiel evolúciou svojho filozofického pohľadu. Najprv bol spolu s N. A. Berďajevom a S. N. Bulgakovom

zapáleným marxistom, v ktorom oceňoval vedeckú zložku, avšak od začiatku bol proti radikálnemu konaniu. Neskôr sa stal účastníkom liberálneho hnutia, až nakoniec zakotvil v konzervativizme. Zo zahraničia podporoval bielogvardejcov. Každý, kto sa stretol s Petrom Bernhardovičom vedel, že má nadľudskú moc pamäti. Zdá sa, že nikdy nezabudol na fakty, údaje, mená a myšlienky, ktoré boli niekde rozpoznané alebo čítané. Čítal nezvyčajne rýchlo a spomenul si navšetko, čo prečítal počas svojho života. Aj po 20-30 rokoch dokázal povedať obsah knihy, akoby ju čítal pred nedávnom. (Франк, 1956).

Počas svojho pôsobenia ako marxista podporoval Lenina knihami. Ten vydal svoje 500 stránkové dielo Rozvinutie kapitalizmu v Rusku vo vyhnanstve s pomocou svojej sestry A. I. Uljanovej- Elaazarovej a P. B. Struveho, ktorý vybavil peniaze a potrebné povolenia na vydanie. Lenin systematicky sledoval činnosť P.B. Struveho a bezcitne kritizoval jeho činnosť. Nazýval ho zradca, bobo, kontrarevolucionár, Judáš, buržoáznym reformista a pod. Z 55 kníh Lenin 40 napísal ako svoju kritiku Struvemu.

Sociálny demokrat lekár K. M. Takhtarov si spomínal ako Lenin na začiatku 20. storočia v besede s ním nazval Struveho zradcom a odpadlíkom. Takhtarovovi sa to zdalo nespravodlivé voči nedávnemu kamarátovi a Lenina upozornil na možné dôsledky takejto stigmatizácie a povedal: „Čo ak niekto z robotníkov ... pod vplyvom prenasledovania Struveho na stránkach „Iskry“ sa náhle rozhodne, že ho zlikviduje, alebo dokonca zabije ako zradcu a odpadlíka? „Musí byť zabitý“ - odpovedal mi Vladimír Iljič...Stále som držal svoju pozíciu, snažiac sa presvedčiť Vladimíra Iljiča v tom, že niektoré z týchto vyjadrení, ktoré urobil na adresu Struveho, sú nevhodné a niektoré jeho polemické metódy sú neprijateľné. „ A čo, - oponoval mi, - potrebujem podľa vás pre zúčtovanie nosiť zamatové rukavice? Vidiac, že náš rozhovor o Struvom sa príliš dotýka Vladimíra Iljiča a je veľmi horúci, neodvážil som sa pokračovať a zmlkol som, mysliac si, že zamatové rukavice sú vždy lepšie ako držať kohosi na krátko. (Измозык 2009 s. 43-44).

Lev Trocký vydal v roku 1906 knižku Pán Peter Struve v politike, pod pseudonymom Tachockij. Vo svojom pamflete, ako svoju knižku nazýva, kritizuje P. B. Stuve, že ako jeden z prvých ruských autorov píšucich o marxizme počas cenzúry sa časom zmenil na sociálneho demokrata a neskôr na liberála. (Тахоцкий 1906).

Peter Bernhardovič Struve bol filozofickým rozumom ako aj religióznou dušou. Ustavične rozmýšľal nad filozofickými problémami a vždy, začínajúc už od mladosti mal

uvedomelú nábožnú dušu. Jedno aj druhé vytvorilo akoby mimovoľný všeobecný základ jeho mysle. Bol duchom, akosi priamo zakoreneným v týchto hĺbkach života. Filozoficky bol Peter Bernhardovič Struve poriadne sčítaný v literatúre 19. storočia. Začínajúc s Kantom usilovne sledil za všetkými novinkami filozofických ideí. Zo starých klasikov dobre poznal a cenil si Aristotela a jeho „Etiku“ a „Politiku“, ktorého špeciálne študoval v súvislosti s vlastnými sociologickými výskumami a tiež Leibniza.

Peter Bernhardovič žil na prahu 19. a 20. storočia. Stal sa zakladateľom hnutia ruského idealizmu, ktorý sa čoskoro rozvinul do ruskej náboženskej filozofie. On sám nešiel po tejto ceste, ktorú sám položil, ale staval sa opatrne skepticky k religióznej filozofii a metafyzike. Odmietol sa hlbšie venovať tomuto výskum. Filozofiu si vážil a študoval na jednej strane ako metodológiu vedeckých poznatkov, ako vysvetlenie jej základných pojmov a bežných spôsobov a na druhej strane ako sprievodcu spoločnej duchovnej orientácie v živote. (Стрыбе 2017).

Peter Berndardovič vlastnil na tú dobu obrovskú knižnicu. Celkovo pozostávala z vyše 13800 zväzkov kníh. 1500 z nich bolo napísaných po rusky, zvyšné po nemecky, francúzsky, anglicky, poľsky. Značná časť bola v latinčine a gréčtine. Knihy zdedil po svojich predkoch a ďalšie dokupoval po svojich cestách v zahraničí. Čeparuchin v Leninskom zborníku z roku 1945 uverejnil telegram ľudového komisára v Petrohrade A. P. Kudriavcevovi z 13. januára 1919: *„Ochráňte od rozkradnutia Struveho knižnicu, ktorá sa nachádza v Polytechnickom inštitúte. Odovzdajte najcennejšie verejnej knižnici, ostatné do Polytechnického inštitútu. Herdov portrét Jaroševského dielo má byť odovzdané Nine Alexandrovne Struve prostredníctvom riaditeľa Polytechnického inštitútu. Splnenie telegrafujte Najvyššiemu ľudovému komisariátu Lenin“*. *Odpoveď telegramu z 17. januára 1917 znela: Struveho knižnica je pod ochranu. Knihy a majetok sú zapečatené. Portrét Herdera bol odovzdaný zástupcovi Polytechniky pre Ninu Alexandrovnu Struve. Cenné rukopisy a knihy sa dávajú Verejnej knižnici. Kudriavcev“*. (Ченарухин 1995, s. 96 -97).

Tak ako mnohí iní aj Peter Bernhardovič Struve počas rusko-japonskej vojny v rokoch 1904-1905 zdieľal spolu s mnohými intelektuálmi porazenecké názory, hoci nie tak radikálne ako väčšina ruských kritikov cárskeho režimu. O pár rokov neskôr sa stal obhájcom ruskej štátnosti a čoraz viac polemizoval so štátnym nihilizmom prevažnej väčšiny predstaviteľov ruskej inteligencie. Odcudzenie sa inteligencie, ako najaktívnejšej časti po-

litickej triedy Ruska od vlastného štátu, Peter Struve považoval za najväššiu tragédiu v krajine.

Nie náhodou bol Peter Bernhardovič Struve jedným z autorov zbierky filozofických diel Medzníky, ktorá bola érou v ruskom spoločenskom myslení. Na jednej strane, "Medzníky" - svedčia o kultúrnom obrate v mysliach inteligencie od ateizmu k viere a na druhej strane ukazujú strašnú diagnózu, ktorú intelektuáli urobili sami sebe ako chorej vrstve spoločnosti, ktorá vedie krajinu do záhuby. Ako je uvedené v pokračovaní "Medzníky" - Kniha "Z hlbín", napísaná po revolúcii - "zber" Zber Medzníkov ", ktorá vyšla v roku 1909, bola výzvou a varovaním. Toto varovanie, nepozerajúc na ním spôsobenú, niekedy veľmi násilnú reakciu a diskusiu, bolo v skutočnosti len nesmelé diagnostikovanie porúch v Rusku a slabou predtuchou morálnej a politickej katastrofy, ktorá sa hrozivo naznačovala v rokoch 1905-1907 a vypukla v roku 1917. Historik poukáže na to, že ruská vzdelaná spoločnosť z väčšej časti nerešpektovala varovanie, ktoré jej bolo adresované, nevediac o veľkom nebezpečenstve hroziacom v kultúre a štáte. (Осипович, 2006).

Ako magister sa v roku 1913 stáva mimoriadnym profesorom na univerzite v Petrohrade. V 1917 roku získava čestný doktorát na Cambridgskej univerzite, zároveň je menovaný za člena Ruskej akadémie vied. Peter Bernhardovič neprijal Veľkú októbrovu revolúciu. V rokoch 1918 - 1920 sa stáva poradcom generála Denikina a členom Wranglerovej vlády. Po porážke bieleho hnutia je nútený s rodinou emigrovať do Paríža. Vydáva mesačník Russkaja mysl'. Všetky svoje sily venoval vytvoreniu emigrantských novín Vozroždenie. Od roku 1928 žil s rodinou v Belehrade. Bolo mu ponúknuté miesto predsedu Katedry spoločenských vied ruského vedeckého inštitútu. Vyučoval sociológiu na katedrách v Belehrade a v Subotici. Bol redaktorom týždenníka Rossia i slavjanstvo až do roku 1934, keď odišiel z politického diania.

Na konci svojho života pracoval na dielach: Systém kritickej filozofie a Sociálno-ekonomická história Ruska, ktorá bola ako nedokončená publikovaná v roku 1952. V roku 1941 ho nemeckí okupanti zatkli ako „Leninovho priateľa“. Po 3 mesiacoch väzenia bol oslobodený. V júli 1942 sa mu spolu so ženou a deťmi podarilo odcestovať do Paríža. Smrť ho zastihla v zime 1944 roku. Bol pochovaný na cintoríne Sainte-Geneviev-des-Bois.

Mal 5 synov. Gleba - ruského básnika, literárneho kritika a prekladateľa, Alekseja -

bibliografa, bibliofila, starožitníka, Konštantína - budúceho otca archimandritu Sávvu z Lodomirovej, Leva - zomrel v mladosti na tuberkulózu a Arkadia - dlhoročný sekretár svojho otca ako aj sekretár a pomocník Pražského biskupa Sergeja (Koroleva).

Z jeho synov v osvetovej činnosti pre ruský národ pokračoval hlavne jeho syn Konštantín v budúcnosti otec Savva. V jeho osobe sa schopnosti rodiny Struve v plnosti zúročili a takto poslúžili ruskému národu obrátiť z nihilistického marxizmu - ateizmu naspäť k svojej pravoslávnej viere. V jednom zo svojich listov otec Sávvu píše svojmu otcovi Petrovi Bernhardovičovi: *„Lebo aj teraz cítim, ako som cítil skôr, že Rusko bude zachránené našim úsilím, úsilím jej verných synov, samozrejme s Božou pomocou. Dnes čítajúc o zasadnutí Čeka som obzvlášť pocítil v terajších vládcoch démonov a hanbu za to, že my doteraz trpíme démonský útok. Bez znamenia kríža, bez vzývania slávneho mena Isusa Christa, sa nedá tento zlý rod poraziť. Ale je potrebné, aby sa modlitby Cirkvi, jej pripravenosť na cestu kríža a výzva k trpezlivosti i utrpeniu spojili s úsilím zahraničných aj domácich ruských ľudí. Tak, ako sa Kráľovstvo Božie získava násilím, tak i Rusko bude zachránené úsilím. Je naivné si myslieť, že z takých démonov ako Zinovjev a Krupská sa môžu stať obstojní vládcovia Ruska”*. (Клементьев, 2016 s. 57).

6. Konštantín Petrovič Struve - jeromonach Savva

Jedným zo synov akademika Petra Bernhardoviča Struveho, ktorí ho nasledoval v jeho osvetovej a publikačnej činnosti pre ruský národ, bol jeho syn Konštantín Petrovič Struve, v budúcnosti archimandrita Savva. Jediný z Bratstva prepodobného Jóva Počajevského v Lodomirovej sa rozhodol ostať v monastieri na slovenskom území, ktorý sa prechodom frontu dostal pod kontrolu Červenej armády.

Vďaka húževnatej systematicky vedenej vedeckej práci pána Alexandra Klementieva, máme možnosť hlboko nazrieť do života otca Savvu. Z osobných listov rodičom, bratom a známym sa dozvedáme mnohé doposiaľ veľmi zaujímavé informácie.

Konštantín Petrovič Struve sa narodil 11. októbra 1900 v Peterburgu. Jeho rodičmi boli Peter Bernhardovič Struve a Nina Alexandrovna Struve, rodená Herdová. Strednú ško-

lu mohol dokončiť len v emigrácii – na ruskom gymnáziu Zemhora v Moravskej Třebovej, kde študovali spolu s bratom Arkadiom v posledné februárové dni roku 1922. Rýchlo sa pripravil a urobil skúšky z celého kurzu, ale nebol si istý cieľom pokračovania štúdia. (Клементьев 2016). „Už na gymnáziu mal na neho veľký vplyv poľný ruský chrám: „cerkov je tu veľmi pekná, úplne prostá, no má ikonostas – súkenný, staručký, má neveľa ikon. Veľmi pekne tu slúži báťuška Ktitorov, pravda, bez diakona.“ V októbri roku 1922 sa začal zúčastňovať prednášok na teologickej fakulte Heidelberskej univerzity, ale bolo to krátko. Nezabával sa často, do divadla nechodil, vábia ho koncerty klasickej hudby. „V nedeľu sa chystáte ísť do kina na film o Palestíne. Ja už dávno nenavštevujem tieto inštitúcie, ale ísť teraz je zaujímavé (...) Väčšiu časť môjho života teraz tvorí písanie listov. Cez týždeň píšem len vo výnimočných prípadoch. No všetky sobotné a nedeľné večery venujem len písaniu listov. Udržiavam spojenie s Ruskom: s pestúnkou, tetou Lili, Gerdami.“ (Клементьев 2016, s. 47).

7. Štúdium

Počas študentského života sa nevyhol ani stretnutiu zo študentský zväzom, nechcel byť jeho členom. Pokladal to za hanbu, pretože sa bojí otvorene neuznať sovietsku vládu. Lutoval, že nemôže čítať knihy s teologickým obsahom, zároveň usilovne študoval gréčtinu, čítal súčasné ruské noviny: Ruľ, Dni, Posledné noviny, Zväno, Ruské vedomosti. Rád čítal aj spomienky svojho dedka Bernharda Vasilieviča Struveho na Sibír. (Клементьев 2016)

Konštantína počas štúdia v Heidelbergu nemeckí učitelia zarmucovali svojou nevzdelanosťou vo všetkom, čo sa týkalo pravoslávia a ruskej Cirkvi zvlášť: „Na poslednej prednáške on (profesor katedry systematickej teológie Robert Jelke 1882-1952) hovoril o pravoslávnej Cirkvi. Za pol hodiny stihol povedať o Cirkvách: ruskej, maloázijskej i balkánskej. O ruskej povedal len o Krstení Svätej Rusi, o ustanovení patriarchátu a zriadení Svätej synody. (...) Ani slovo nepovedal o svätom patriarchovi, o obnovení patriarchátu, o miestnom sneme, ani o stave Cirkvi v čase revolúcie nepovedal ani slovo. Ak on o tom

všetkom vie, tak je to pobúrenie najvyššieho stupňa, obchádzať mlčaním hlavné cirkevné udalosti. (...) Domievam sa, že on je v skutočnosti zle informovaný o ruskej Cirkvi. Preto považujem za svoju povinnosť ho čo najlepšie informovať. Teraz sedíme s bratom Arkadiom nad zostavením správy o obnovení patriarchátu.“ (Клементьев 2016, s.49).

Už v roku 1923 sa v mladom, energickom a pracovitom študentovi rodí myšlienka založenia vydavateľstva pre všetky vrstvy obyvateľstva, ktorým by utíšili hlad po duchovnu. „Zdá sa mi, že je potrebné zorganizovať putovný **Výbor na vydanie cirkevných kníh a kníh s religiózno - duchovným obsahom**, do ktorého je potrebné pozvať z každej krajiny po jednom vplyvnom cirkevnom človeku“ (Клементьев 2016, s.49).

Finančné prostriedky by získal zbierkami v rôznych krajinách: Čechy, Viedeň, Balkán, Fínsko, Anglico, Amerika, Ďaleký východ, Taliansko, Španielsko, Škandinávia. Z každej krajiny chcel získať človeka zodpovedného za rozširovanie kníh a zber finančných prostriedkov. Chcel knihy predávať za nízku cenu, aby sa rozširovali a čítali. Knižniciam a školám ich chcel posielat' zadarmo. Jeho cieľom nebol finančný zisk. Uvedomoval si, že to nebude jednoduché, ale zostať nečinným považoval za zločin. (Клементьев 2016) Tu sa výrazne prejavuje typická črta rodiny Struve - pracovitosť, zanietenosť a odhodlanosť.

Na začiatku sa chcú venovať „*kultúrnej propagácii, presnejšie a jednoduchšie oboznámiť Nemcov s Ruskou pravoslávnuou Cirkvou.*“ (Клементьев 2016, s.49).

Neskôr v podmienkach vzniku ostrého emigračného hladu túžili založiť ruské cirkevné vydavateľstvo. Pripravili zoznam možných publikácií pre uverejnenie. Vydaním práve týchto kníh (Gogoľa, Chomjakova, Solovjeva a príručiek z dejín kresťanskej cirkvi) a nie učebníc, mohli rovnako pomôcť žiakovi, ako aj obyčajnému utečencovi. (Клементьев 2016) Bol si vedomý rôznych prekážok a komplikácií, lebo členov žijúci v rôznych krajinách s rôznymi geopolitickými problémami nie je jednoduché skoordinať.

Po príchode do Prahy sa Konštantín zapájal do práce pravoslávnych spolkov mládeže, navštevoval teologické semináre a prednášky, počúval o Sergeja Bulgakova i G. V. Florovského, poučoval ho aj pražský biskup Sergej (Korolev), pomáhal sa mu učiť slúžiť. (Клементьев 2016). „Ešte v roku 1924 si Konštantín začína písať s o. Vitalijom Maximenkom a snaží sa pritiahnúť pozornosť emigrácie k osvetovej práci tlačiarenského Bratstva medzi navracajúcimi sa k Pravoslávii uniatského dedinského obyvateľstva Slovenska. Obracia sa zvlášť k dávnnemu spolupracovníkovi svojho otca A. V. Kartaševovi, poslednému

oberprokurorovi Synody a ministrovi náboženského vyznania už Dočasnej vlády: „či viete o tom, že tu na území Československa sa nachádza ruské cirkevné vydavateľstvo? Z priloženého modlitebníka – prvého plodu tejto tlačiarne - uvidíte aké sú jej úlohy a koho reprezentuje. Dodaj k tomu môžem nevieť. Archimandrita Vitalij patrí pod správu vladyku Savvatija, arcibiskupa Pražského, býva na Slovensku v zapadákovke 60 km od železnice. Je tam okolo neho akoby jeho bratstvo, asi 6 pravoslávnych cirkevných spolupracovníkov. Okrem tlačiarne zorganizoval 4 cirkevno-farské školy súkromného charakteru podľa miestnych zákonov, ruské školy nie sú oficiálne dovolené. Nedávno sme od archimandritu Vitalija dostali radostnú správu: výsledkom jeho osvetovej práce sa vrátilo 7 ruských uniátov s kňazom na čele do lona Pravoslávnej Cirkvi.“ (Клементьев 2016, s. 50-51).

V Prahe sa mladý študent Konštantín často stretával s ruskou pravoslávnu mládežou. Videl tu príležitosť získať systematické teologické vzdelanie: *„Je tu 10 ľudí, možno aj viac, pripravujú sa na pastiersku činnosť. Je tu veľa práce v krúžkoch, no ani seriózne teologické vzdelanie, ani prácu v krúžku, ani samostatné kurzy a prednášky profesorov sa nemôžu uskutočniť.“ (Klementiev 2016, s. 52).*

Spomínal na veľmi zaujímavý kurz prednášok otca Sergeja Bulgakova, „Učenie o Cirkvi“ – niečo ako kurz prednášok dogmatickej teológie, ktorý je nesystematický a zmeniť ho nemôže. Otec Sergej zároveň viedol aj seminár „Novozákonné a starozákonné učenie o Kráľovstve Božom“. Bolo to veľmi zaujímavé, avšak už veľmi filozofické. Bolo potrebné mať zo začiatku jasnú a plnú predstavu o Svätom Písme Nového Zákona a o každej knihe zvlášť. G.V. Florovský viedol svoje besedy z dejín starobylej Cirkvi, ktoré boli len vstupom do dejín Cirkvi, respektíve filozofiou dejín Cirkvi. Vladyka Sergej ho zaistil dobrým vedením v dogmatickom bohosloví, konkrétne – Nikolinom a učebnicou Znamenského o histórii Cirkvi. (Клементьев 2016)

Z jeho listov dýcha duchovnosť, ktorá sa neobmedzuje len na vedomosti, ale ide do hĺbky duše. *„Ale najcennejšie sú veľkopôstne bohoslužby podľa monastierskeho poriadku. Je tu možnosť prejsť všetkými stupňami slúženia a dobre sa naučiť bohoslužobný poriadok. Vladyka Sergej slúži s veľkou láskou a jeho vzťah pre nás – cirkevnú mládež je prasto nenahradiateľným. V Prahe som sa na vlastné oči presvedčil, že cirkevná mládež skutočne existuje. Preto otázka o duchovnej akadémii alebo o možnosti ju zameniť bohosloveckými kurzami (hoci nie po organizačnej stránke, ale v podstate podľa charakteru školského plá-*

nu) je otázka životne naliehavá a podstatná. Pretože mnohí bohoslovci a pastieri sú nútení pracovať ako filológovia, juristi, alebo technici“.(Клементьев 2016, s. 52).

Metropolita Evlogij (Georgievský) ako dočasný duchovný správca nad všetkými pravoslávnyimi farnosťami v západnej Európe, koncom roka 1922 preniesol svoje sídlo z Berlína do Paríža. Tu v roku 1925 zorganizoval Sväto-Sergejevský pravoslávny bohoslovecký inštitút, ktorého bol aj rektorom. Inštitút sa rýchlo stal intelektuálnym centrom ruskej cirkevnej emigrácie a zároveň bol podrobený kritike a obviňovaniu konzervatívnych kruhov z liberalizmu a ekumenizmu.

Nesystematické štúdium v Prahe a želanie dostať bohosloveckú prípravu mladého Konštantína priviedli do parížskeho Sväto-Sergejevského inštitútu, kde sa zapísal medzi prvými študentmi. Do Paríža prišiel spolu s rodičmi a jeho otec od júna 1925 rediguje noviny «Vozroždenije». Od toho momentu Konštantín pracoval v redakcii, píše články na cirkevno - spoločenské témy a recenzie na nové knihy. Bol veľmi húževnatý, pracovitý, plný elánu. Po odchode Petra Bernhardoviča Struve v auguste 1927 z «Vozroždenija» Konštantín pokračoval prispievaním aj do iných novín, ktoré vedie jeho otec – «Rossija» a «Rossija a slavjanstvo». Matka sa snažila nahovoriť Konštantína na serióznu prácu: „Prišli ste do Akadémie, tak si povinný ju ukončiť, zobrať z nej všetko, čo je možné. To, že je tam ľahkomyselné publikum ťa zaväzuje ešte viac.“ (Клементьев 2016, s. 53).

Od samého začiatku sa mu učenie veľmi páčilo. Jeho listy bratom boli plné opisov života prvého ročníka Sergejevského inštitútu: „...moja hlavná práca spočíva v intenzívnej pozornosti na hodinách. Čas pomimo prednášok venujem učeniu gréckeho jazyka a všelijakým nečakaným prácam, aj obsluhu knižnice. Ranné prednášky sú doobeda – obed je neskoršie. Po obede do večerne sa s prestávkami venujem 3 hodiny gréčtine. Pravda, je mi to na úžitok. Pozerám sa na ovládanie starých jazykov ako k pomoci, nemám k nim sympatie a nesnažím sa ich ovládať dokonale. Som zlý prednášajúci, som podráždený a tak zle objasňujem a nie som si istý, mám pochybnosti. Často sa stáva, že viem a myslím si, že sa mylím a rýchlo sa pozerám do gramatiky.“ (Клементьев 2016, s. 53).

V štúdiu v roku 1927 bol veľmi úspešný – zo starogréckeho jazyka, ktorý je pre väčšinu študentov ťažko prekonateľný, Konštantín dostal najvyššiu známku. Z kanonického práva a liturgiky – čo nie sú veľmi zložité náuky. Priznával, že nemá potrebné podmienky pre štúdium, pretože na osvojenie kurzu stihne dvakrát menej, než akoby stihol

v lepších podmienkach a v inom prostredí. Spomínal, že podmienky na inštitúte nie sú až také zlé. Miestnosti sú teplé a svetlé, avšak sťažoval sa na kolegov, ktorí nevedia usilovne pracovať. Zarmucovalo ho, že ich vedenie všetko dovolilo, že študenti boli rozpustení. Počas štúdií Konštantín pracoval ako pomocník bibliotekára inštitútu: „*Dnes je sobota a každý z nás má svoje poslušanie. Moje poslušanie nie je ťažké, avšak vyžaduje si starostlivosť a čas - dnes som rozoberal a prepisoval knihy*”. (Клементьев 2016, s. 57). Zbierka kníh sa začala len formovať, a on jednu až dve hodiny denne zostavoval knižný katalóg, hoci rozvrh bežného dňa v podvorí bol veľmi prísny: budíček 6.30, o 7.00 zvolávanie na utreňu, prednášky od 8.30 do 13.30, večerňa o 16.00, voľný čas na prípravu bol tri hodiny denne. Čas si skutočne chránil a na zasadnutiach začínajúceho «Ruského zahraničného zjazdu» sa rozhodol nezúčastňovať, pretože každý z nich má robiť svoju prácu, a ostávať na svojom mieste. Pre neho zjazd nebol divadlom, ale miestom práce a pre divákov tam nebolo miesta. (Клементьев 2016).

V lete Konštantín veľa písal pre Vozroždenije a pripravoval sa na cestu do Bazileja koncom augusta. Študoval ruský jazyk s profesorom Fricom Libom, bývalým socialistom, ochotným dať za tieto hodiny do podnájmu izbu, stravu a peniaze na nevyhnutné výdavky: „S profesorom je potrebné hovoriť o Pravoslávii, vyplniť jeho potrebu pochopiť pravoslávie. Má jednu z najväčších teologických knižníc vo Švajčiarsku”. Za dva mesiace prebývania v Bazileji mu mesto a jeho obyvatelia „prirástli k duši”, (Клементьев 2016, s. 58). píše Konštantín 19. októbra. Navštívil aj bazilejskú galériu, kde podotkol, že sympatie má iba k portrétom a náboženskému maliarstvu.

9./22. decembra sa v jeho listoch prvýkrát objavila zmienka o chrípke a vynútenom oddychu v posteli. Pred vstupom do Inštitútu žil Konštantín spolu s bratom Levom chorým na tuberkulózu. Je možné, že sa v tom čase od neho nakazil strašnou chorobou. Táto chrípka je mu osudnou a už sa z nej nikdy nezotavil. Pripravuje sa na skúšky z histórie Cirkvi z nemeckých a francúzskych učebníc. Konštantín „*bol veľmi šťastný, že si pamätal francúzsky jazyk lepšie ako si myslel, a tak aj z nemčiny mnoho nezabudol. Pricestoval k ním V. V. Ženkovskij, vedie kurz prednášok úvod do filozofie - je to zaujímavé, obsažné a veľmi jasné. Čo sa týka môjho zdravia, cítim sa silným, snažím sa dodržiavať režim, stravujem sa starostlivo, každý deň zjem štvrt' funta masla: nenavštevujem všetky prednášky a nevstávam na utreňu*”. (Клементьев 2016, s.59 -63). Začínajúca tuberkulóza núti Konštantína veno-

vať viac času svojmu zdraviu: „Rozhodnutie otca poslať ma do Talianska k vám (to jest k mame a bratovi Levovi) mňa vôbec netrápi. Mňa skôr znepokojuje otázka, ako to bude možné uskutočniť pri úbohosti otcových prostriedkov. Moje štipendium je veľmi malé. Avšak tu vo Francúzsku to nie je možné uskutočniť. A lacnejšie ťažko, ba to dokonca nie je možné. Ale liečiť chorobu, kým ešte nie je neskoro je nevyhnutné. Ja to dobre viem, lebo aký bude zo mňa pracovník, ak budem stále chorý. Ved' už teraz som vyvedený z normálneho života: nechodím ráno do chrámu, nechodím na mnohé prednášky, nedodržiavam pôsty. Chcem sa čím skôr vrátiť k obyčajnému študentskému životu na Podvorí. A to bude možné, až keď sa posilním na sviežom vzduchu.“ (Клементьев 2016, s.59 -63).

11. marca Konštantín odišiel z Inštitútu a usadil sa v meste Villejuif. 17. marca odišiel do tuberkulózneho sanatória v Aubure pri Štrasburgu. Ani tu neprestával študovať a chcel sa vrátiť na skúšky koncom mája. Hoci v blízkosti sa nenachádzal žiaden pravoslávny chrám, preto často navštevoval rímsko-katolícky chrám. Chcel sa bližšie zoznámiť s rímskym kultom, lebo ho to veľmi zaujímalo. Konštantín postupne cestoval po sanatóriách až do začiatku štúdia, ku ktorému bol pripustený 10. októbra 1927. Nepozerajúc, na akoby úspešný cyklus liečenia, bola nádej, že sa vráti späť na Podvorie. Keďže mu bacil nenašli, a aby nemal ekonomické straty ubytoval sa do spoločného dortuára. Išlo o spoločného ubytovania pre študentov v jednej veľkej miestnosti. Po prvýkrát si však musel prenajímať osobitnú izbu až do ukončenia Inštitútu. Školský rok 1927/1928 nebol veľmi úspešný, pretože 30. júna 1928 študent K. P. Struve opakoval ročník. (Клементьев 2016).

Úplný kurz v Sergejevskom Inštitúte s právom na diplom prvého stupňa Konštantín ukončil 26. júna 1929. Obdobie ukončenia štúdia sa zhoduje s časom pozvania od jeromonacha Joanna (Šachovského), ktorý v meste Bela Cerква v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovienov založil Pravoslávno - misionárske zahraničné ruské podvorie svätého apoštola a evanjelistu Joanna Bohoslova a Pravoslávno - misionárske vydavateľstvo pri ňom. Sekretárom vydavateľstva sa onedlho stal Konštantín Petrovič Struve. Tuberkulózný proces sa uňho nezastavil a preto august strávil v Davose. Do Srbska odišiel začiatkom jesene roku 1929.

8. Študentské Bratstvo

„Na konci roku 1927 bolo založené zverencami Bohosloveckého Inštitútu „z nápadu študentov A. I. Greve (teraz episkop Nikon) i K. P. Struve“ Študentské Bratstvo prepodobného Sergeja pri Parížskej Vyššej duchovnej škole podľa vzoru Moskovskej duchovnej akadémie. „K. P. Struve bol jeho prvým vybraným vedúcim. Prvým počiatočným cieľom Bratstva bolo spojenie terajších a budúcich študentov. Dodatočne bol zkomplikovaný misiónárskymi úlohami“, spomínal L. A. Zander. Vnútorňa služba tohto Bratstva pravoslávnej Cirkvi sa prejavovala v „štyroch smeroch: 1. vydavateľsko - osvetová, 2. nábožensko - pedagogická, 3. nemocničná (návšteva nemocníc), 4. bohoslužobná (panachýdy na cintorínoch)“. Vydavateľstvo Bratstva vzniklo zo skromného želania mať svoj vlastný publikačný materiál s duchovným obsahom. Touto iniciatívou Bratstvo zaviazalo K. P. Struve (zosnulého archimandrita Sávvu) i A. I. Greve (teraz biskup Filadelfský Nikon v USA). (...) Za vyzbieraných 600 frankov za predplatné v vyšlo k sviatku Roždestva Isusa Christa v roku 1927 prvé číslo časopisu pod názvom «Sergejevské lístky». Číslo bolo venované ruským matkám. Počas prvých dvoch rokov vyšlo 33 čísel s rozsahom od 16 - 28 strán v množstve 50. 000 exemplárov. Vydania sa stali populárnymi v celej emigrácii“. Študenti organizujú aj bratskú «Knížnicu umučeného metropolitu Benjamína». Začiatok roku 1928 bol poznamenaný aktívnou prípravou na vydanie nového cirkevného časopisu. Snád' preto Konštantína 20. novembra oslobodili od práce pomocníka vedúceho knihovne. V septembri 1928 býva v Parížskom byte rodičov, sám pripravuje ich veci na odoslanie do Belehradu, kde sa budú sťahovať. Rozoberá archív Petra Bernhardoviča a redakčnú poštu «Vozroždenija» a «Rossii», rozpredáva nepotrebné veci. Pravdepodobne v októbri sa vracia na Podvorie ukončiť posledný rok svojho štúdia. Vo februári 1929 v Davose zomiera Lev Struve.“ (Клементьев 2016, s. 64-68).

Sergejevské lístky spočiatku vychádzali nepravidelne. Články boli starostlivo vybrané a Konštantín Petrovič si dal záležať na tom, aby boli články živé, nie teologicky abstraktné a suché. Preto náklad Sergejevských lístkov stúpala a v roku 1931 sa rozširovali v 32 krajinách v náklade 26 400 kusov. Bratstvo vydalo aj malú knižôčku Smrti niet, ktorá sa ešte vydáva do dnešných dní vo veľkých nákladoch.

V roku 1930 Bratstvo dostalo nelegálne texty bohoslužby Všetkým svätým na zemi ruskej presláveným. V tom istom roku za 6 mesiacov Bratstvo rozdalo 1600 knižných besied, 1200 kusov Sergejevských lístkov, viac ako 200 pohľadníc, ikoniek a krížikov. Členovia Bratstva pracovali úplne zdarma a výdavky vydavateľstva boli len na tlač, expedíciu a poštu. Nábožensko - pedagogické oddelenie Bratstva začalo pracovať v roku 1929 a hlavnou úlohou bola osveta pre ruských žiakov. Bratstvo pre nich pripravovalo ruskú gramatiku, vybrané miesta z diel ruských spisovateľov a ruské piesne. Kvôli financiám toto oddelenie pracovalo len niekoľko rokov. Súčasťou bola aj nemocničná komisia Bratstva. Ich duchovná pomoc spočívala v slúžení Panachýd na parížskych cintorínoch bezplatne, zlepšovali duchovné a materiálne potreby ruských utečencov v Paríži a okolí. Rozdávali knihy duchovného obsahu, krížiky a ikonky. (Клементьев 2016). Všetka námaha bola pre Konštantína službou pre vlast'. Vždy dúfal, že sa s pomocou Božou vráti na rodnú zem, znovuzrodenú a oslobodenú.

9. Monach

Konštantín Petrovič Struve po úspešnom ukončení Sergejevského inštitútu v Paríži a pobyte na čerstvom vzduchu v Davose, kde prebývala jeho rodina, odišiel na pozvanie Joana (Šachovského) do Srbska. Odišiel do Mil'kovského monastiera, v ktorom bol okrem iných za monacha postrihnutý aj Joan (Maximovič) - budúci vladyka svätý Joan San-Franciský čudotvorec. Monach Antonij (Medvedev) - budúci vladyka Západo - Americký, ako aj najväčší srbský starec dvadsiateho storočia - archimandrita Tadej Vitovický (Štrabulovič) a mnohí druhí.

„3./16. februára 1930 písal Konštantín Petrovič bratovi Alexejovi: «Hospodin mi ukázal cestu - slúžiť Jemu Jedinému uprostred sveta ako inok. Dnes v noci idem do monastiera, kde sa zdržím asi pol roka. Ak bude Božie blahoslovenie príjmem tam postrih na inoka. Pre mňa je táto udalosť - veľkolepá radosť. Vidím v tom veľkú Božiu milosť ku mne hriešnemu. (...)Od toho dňa medzi nami už nesmú byť svetské vzťahy. Ja ostávam slúžiť Bohu uprostred sveta, ale teraz budem žiť tak, akoby som nebol na svete. Budeme si pamä-

tať jeden na druhého modlitebne». “ (Клементьев, 2016 s. 70).

V tom čase Konštantín Petrovič Struve nadviazal spoluprácu s redakciou novín «Pravoslávna Karpatská Rus» v ktorej sa stal jedným z redaktorov neskôr aj sám. Spolu s 16. číslom «Pravoslávnej Karpatskej Rusi» od 15. augusta 1930 sa rozposielal aj štvorstranový reklamný prospekt vydaný v Paríži «Sergejevských Lístkov» a iné vydania Sväto - Sergejevského Bratstva.

Pobyt Konštantína v Miľkovskom monastieri blízko mestečka Svilajnac bol veľmi krátky. Igumenom bol Ambrosij (Kurganov) známy v ruskej emigrácii ako muž s mimoriadnymi morálnymi vlastnosťami, silou ducha a veľkou duchovnosťou. Vyštudoval duchovný seminár v Penze, diplomovaný bol na Bohosloveckej fakulte Varšavskej univerzity. *„Otec Savva trpko ľutoval krátkosť pobytu v monastieri v liste biskupovi Sergejovi (Korolevi): «Ťahalo ma k inočestvu ešte keď som bol študentom, no nevyhovovala mi myšlienka prijať monašestvo ako študent. Hľadal som monastiersky život a s tým cieľom som odišiel do Juhoslávie a žil som u otca Joanna (kn. Šachovský - A. K.) v Belej Cerkvi. V noci z 20. na 21. decembra sa otcovi Joannovi prisnil alebo vo sne zjavil svätiteľ Innokentij Irkutský. Otec to prijal ako znamenie a povedal mi, že je to vôľa Božia, aby som prijal mníšstvo. Ja som mu odpovedal: „Blahoslovte ma“. Napísal list vladykovi Antoniovi a výsledkom toho bolo, že som bol 5. mesiacov poslušníkom v Miľkovskom monastieri. Poviem otvorene, že môj pobyt v monastieri, keď som pásol kravy a čítal práce biskupa Ignatija Brjančaninova mi dal do života viac ako všetky fakulty». Tu sa zaiste prvýkrát stretáva s neznámou stranou mníšskeho života: «Starec Amvrosij sa všemožne snažil pripútať ma k rodičom. Pozval ich na môj postrih, no mne sa to zdalo nevhodné a preto som ich poprosil, aby neprišli a Adička (brat otca Sávu Arkadij Petrovič Struve, sekretár vladyku Sergeja Koroleva - A. K.) ich pozval. Mamička ma nechcela uraziť, tak neprišla, ale upovedomila o tom otca Ambrosija. Ja som už čakal, kedy po mňa prídu, aby ma odviedli do chrámu. V tom príbehol do mojej kémie rozhnevaný otec Ambrosij a hreší ma poslednými slovami «chce byť mníchom a prejavuje svoju vôľu». Odvolal postrih a brata poslal domov so slovami «kým neprídu rodičia, Konštantín nebude postrihnutý», - rozprával otec Savva biskupovi Sergejovi Korolevovi. Na meniny P. B. Struve bol Konštantín Petrovič postrihnutý na diakona v chráme Miľkovského monastiera «a už pri Obednici slúžil, veľmi pekne a hlboko prednášal poslednú ekténiu». «Po postrihnutí a rukopoložení na jerodiakona som sa vrátil k otcovi*

Joannovi. Ale nešťastné bolo moje jerodiakonstvo: celý čas ma zdolávalo zúfalstvo, záhalčivosť a akási nenásytnosť». V krátko čase ho vysväcujú na kňaza a vracia sa do Belej Cerkvi: «U mňa sú od momentu môjho vysvätenia mnohé starosti - slúžim v soboty a nedele v korpusnej cirkvi pre mladých kadetov». V neprítomnosti nastojateľa otca Joanna je nutné «zastúpiť ho vo všetkej práci», a po návrate otca Joanna (Šachovského) podpisujú všetci spolupracovníci misionárskeho podvoria - o. Joann, o. Savva, diakon Vladimír Uljancev a Fedor Lisser (?) správu zo Ženevy pre patriarchu Varnavu o úmysle Švajčiarov pomôcť ruským zahraničným cirkevným organizáciám. (Клементьев 2016, s. 71 - 72).

V roku 1930 po vyše 5 mesiacoch poslušníctva bol Konštantín Petrovič Struve, otcom archimandritom Abrosijom (Kurganovom), postrihnutý na diakona v chráme Miľkovského monastiera v Srbsku. Otec Savva na toto obdobie spomínal nasledovne: „približne o tri mesiace otec Joann odslúžil Božskú Liturgiu, zavolal ma za oltár a pred Božím prestolom mi povedal: *Je vôľa Božia, aby ste odcetovali k otcovi Vitalijovi do Karpát. A ja som znova odpovedal: „blahoslavite“.* Bol napísaný list vladykovi Antóniovi a vysvätili ma na jeromonacha. O tri mesiace som pricestoval do Karpát do Ladomirovej. Od toho času som neprestal ďakovať Bohu, že On ma priviedol k tejto západnej vetvičke ruského národa, s ktorou som zrástol duchovne a nechcel by som sa s ňou rozlúčiť až do smrti». No ešte do zoznámenia sa s ladomirovským Bratstvom sa on, ako sa zdá radoval svojmu premiestneniu: *Ďakujem Hospodinovi za život v Belej Cirkvi, no teším sa nastávajúcemu sťahovaniu na Karpatskú Rus. V blízkom čase otec Joann odcestuje do Švajčiarska, dočkám sa jeho návratu a potom sa sám pohnem do Čiech“* (Клементьев 2016, s. 71- 73).

10. Život a práca otca Savvu do príchodu frontu

V januári roku 1931, učený jeromonach Savva (Struve) prišiel do monastiera v Ladomirovej. Od momentu príchodu, sa okamžite začlenil do existujúceho Bratstva prepodobného Jóva Počajevského. Zúčastnil sa na sádzaní Veľkého Zborníka, spolupracoval pri vydávaní novín Pravoslávna Karpatská Rus. Veľmi dobre ovládal cirkevno-slovanský jazyk a práve preto sa stal korektorom mnohých vydaní Bratstva. Dlho cestoval po Európe s

časticou moščí svätého veľkomočeníka Pantelejmona, zbieral dary pre nové budovy stava-
né Bratstvom.(Богданова, Клементиѣв 2011).

V lete roku 1932 počas jednej z misionárskych ciest po Európe, s cieľom zbierky darov na monastier v Lado mirovej, otec Savva vystúpil s prednáškou v sále katedrálneho chrámu svätého Alexandra Nevského v Nice. Prednáška bola sprevádzaná prehliadkou fotografií zo života monastiera. Ako neskôr spomínal otec Kyprián (Pyžov), „*Dedina s chatami, pod slamennými strechami a malebná skupina dedinčanov vo svojom originálnom oblečení, na pozadí pravoslávneho chrámu vzbudilo vo mne neodolateľnú túžbu podrobnejšie si pozrieť tie albumy a opýtať sa otca Savvu o všetkom pre mňa úplne novom a tak atraktívnom.*“ (Богданова, Клементиѣв 2011, s. 14).

Po prednáške v chráme a následnom osobnom rozhovore s otcom archimandritom Savvom, sa Kirill Pyžov rozhodol a napísal žiadosť adresovanú hlave Bratstva prepodobného Jóva v Lado mirovej otcovi Vitaliovi (Maximenkovi), o jeho prijatie do monastiera ako poslušníka. V zime roku 1932 deň pred sviatkom Roždestva Christovho bol už na Slovensku. Mária Georgievna von Brevern, ktorá s detských čias poznala rodinu Pyžovcov spomínala ako ruský obyvatelia mesta Nice s humorom prijali mníšske zámery Kirilla známeho svojou radosťou zo života a jeho brata Georgia. Taktiež príbehy o tom, že po kázaní otca Savvu bratia Pyžovci zblbli, čo spôsobilo debaty o tom, kedy ich to prejde a oni sa vrátia na Azúrové pobrežie. (Богданова, Клементиѣв 2011).

„*S príchodom otca Savvu na stránky novín sa začínajú pravidelne objavovať materiály z lepšej pravoslávnej tlače, vychádzajúcej v rôznych koncoch sveta - v Mandžurií, v Bulharsku, v Severnej Amerike.*“ (Клементиѣв 2016, s. 73). Našiel tu fungujúci ruský monastier v ktorom sa zúročil jeho talent.

„*Atmosféra je modlitebná a zbožná. Bratia držia jeden s druhým, všetci úmyselne pracujú, namáhajú sa na nive Christovej. Majú jedného archimandritu, jedného igumena, 5 jeromonachov, dvoch monachov hypodiakonov, dvoch riasoforných mníchov a 10 členov poslušníkov.*“ (Клементиѣв 2016, s. 76-77).

Stále udržiaval stály kontakt s najbližšími. V jednom z listov k svojmu priateľovi Františkovi Libovi z roku 1931, otec Savva opisuje charakteristiku karpatoruského národa a práce s ním v kraji pod Makovicou.

„*Poviem Ti len niekoľko slov o charaktere našej práce v tomto kraji. Národ je tu*

biedny materiálne a osamelý duchovno, zanedbaný, zašliapnutý, potrebuje pastiersky súcit a otcovskú starostlivosť. Hoci Češi oslobodili karpatoruský národ od maďarského bremena, no sami mu nedajú plnú slobodu a správajú sa k nemu povýšenecky ako k nižšej rase. Do týchto čias v tomto kraji nieta vlastnej ruskej školy. V školách sa učia v slovenskom jazyku, rodnú reč oni nepočujú. Chodím učiť deti v susednej dedine ruskej gramotnosti a súčasne Božiemu Zákonu. Pravoslávnych detí je 28 od siedmych do trinástich rokov. Na výučbu dávajú len dve hodiny na týždeň. Čo robiť? Národ, možno povedať, je vo väčšine pravoslávny, no veľmi pomaly sa vracia do Pravoslávnej Cirkvi. A prečo? Niet chrámov. Staré chrámy (niektoré z nich sú postavené ešte pravoslávnymi a posvätené pravoslávnymi biskupmi), hoci by sa celá dedina vrátila k Pravosláviu, ostávajú k dispozícii uniatskému biskupovi. Taký je jestvujúci zákon. A stavať nový chrám pri takej biednosti národa, nie je v jeho silách. Napríklad 6 km od Lodomirovej je dedina Dobroslava. Obyvatelia sú dušou pravoslávni a do dnešného dňa zostávajú v únii, pretože nemajú prostriedky na postavenie nového pravoslávneho chrámu. Je tam jeden pravoslávny veriaci. Minulú nedeľu boli naši dvaja svjaščenici slúžiť Liturgiu v izbe tohto veriaceho. Celá dedina sa zišla pri domčeku, viac ako 80 ľudí ho naplnilo a všetci boli veľmi šťastní. Aj k nám chodia do chrámu ľudia z uniatských dedín, sami objednávajú služby a privádzajú svojich chorých. Uniatskí kňazi sú vo väčšine ľudia nezásadoví, hrubí, myslia len na svoj zisk, snažia sa vytĺcť všetko, čo sa len dá z obyvateľstva. V tomto zmysle je tu veľké pole práce, no nás je tu veľmi málo a máme mnoho práce vo vnútri našej Misie, lebo my žijeme svojou tlačiarenskou prácou. Sami svjaščenici (jeromonasi) počnúc riaditeľom Misie archimandritom Vitalijom vykonávajú sami všetku tlačiarenskú prácu: sadzbu, tlačenie, falcovanie a brožovanie. Žijeme si, sláva Bohu priateľsky, mierne a ticho. Pred nami stojí veľká úloha - postaviť duchovnú školu, v ktorej by deti žijúceho tu národa dostali dobré všeobecné vzdelanie i duchovnú výchovu a vychádzajúc z nej boli by vzdelanými pastiermi. V tomto smere je už veľa vykonaného: veľa prostriedkov sa zbiera v Amerike. Za tieto peniaze sa už vypálilo vyše 100 000 tehál a dovezol sa kameň. Prvá budova bude hotová na jeseň. Zatiaľ sa s našimi poslúšnikmi a tlačiarenskými učňami učíme v tesných priestoroch. Mám tu už troch učňov - zverencov 12 a 15 ročných chlapcov. Dvoch z nich som priviezol sám z ďalekej zastrčenej dediny. Chlapci sú obyčajní, čistí srdcom, chápu a ochotne sa učia. Smäd po vedomostiach je v týchto deťoch veľmi silný, preto je tu škola veľmi potrebná. Hoci je tu národ veľ-

mi biedny materiálne, ale je bohatý duchovne, veľmi silno veriaci a svedomitý. Je tu mnoho dobrých národných zvykov a jedným z nich je aj spoločný cirkevný spev.

My nevedieme žiadnu vojnu s katolíkmi, ani s uniatmi, len prirodzene ticho pomáhame národu vrátiť sa k svojej rodnej viere. Našou hlavnou zbraňou je pastiersky súcit a účasť na potrebách národa.“ (Клементьев 2016, s. 77- 79).

Pre miestne chudobné deti pod Makovicou, bol najväčším sviatkom Ruský stromček. Bol to kultúrny program pre deti z dedín Ladomirová, Vagrinec, Krajne Čierne, Medvedie a Krajná Porúbka. Od roku 1931 sa deťom venoval hlavne otec igumen Savva, ktorý vyučoval náboženstvo, v spolupráci s A.P. Dechterevom a A. P. Beloninom pripravoval program s deťmi a zároveň aj so svojou mamou zbieral prostriedky na darčeky. Deti pod stromčekom spievali, tancovali, prednášali básne a za to dostávali darčeky v podobe krížikov, kníh, balíčkov so sladkosťami. Prvý krát deti videli niečo pekné a radostné vo svojom ťažkom živote. (Derco 2016).

Otec Savva sa zúčastňoval zbierok ako pre deti, tak aj pre monastier. Na zbierky chodil do Francúzska, Nemecka, Belgicka, Švajčiarska, Anglicka, Holandska, Talianska, Španielska. Tam svojou prítomnosťou a charizmou pozitívne ovplyvnil nejedného človeka: bratia Pyžovci ho stretli v Nice a mladé ruské knieža Boris Bobrinský v Biarritze.

Vďaka ceste do Francúzska v roku 1932, kvôli zbierke na monastier v Ladomirovej a vďaka výnimočnému hlásateľskému daru otca igumena Savvu, sa ladomirovské Bratstvo a s polu s ním aj celá Zahraničná Cirkev obohatila cenným prínosom.

„Nadšením rozprávaním o. Savvu o prvotnom takmer mníšskom živote národa na Karpatskej Rusi sa k Bratstvu rozhodol pripojiť aj mladý umelec z Nice Kyrill Pyžov s bratom a seriózne sa nad tým zamysleli. Rozprávania o tom, ako načúvajúc otca Savvu «bratia Pyžovci akoby zblbli», dlho zabávali ruských obyvateľov Azúrového pobrežia. Kyrill Pyžov sa neskôr stal známym celému pravoslávnenému svete ako archimandrita Kyprián z Jordanvillu - najtalentovanejší ikonopisec a akvarelista, tvorca vlastnej zahraničnej ikonopiseckej školy...O. Savvu som stretol v roku 1934 v ruskej kolónii pri Biarritze. Navštívil túto kolóniu a prinášal so sebou mošči svätého Pantelejmona. Povedali mu, že mladý chlapec rozmyšľal o svjaščenstve. Podaroval mi modlitebník pre veriacich, ktorý si chránim dodnes. Je tam venovanie ktoré Vám posielam. To bolo moje blahoslovenie na celú moju cirkevnú cestu slúženia Bohu.“ (Клементьев 2016, s. 81).

Všetci tí, ktorí počuli prednášky otca Savvu, „zdôrazňovali, že vskusne oblečený, vysoký krásavec - jeromonach zanechával v auditóriu veľký nezabudnutelný dojem...“ (Derco 2018, s. 4).

V roku 1933 odišiel zakladateľ Bratstva prepodobného Jóva v Lodomirovej, archimandrita Vitalij Maximenko do Ameriky. Na svoje miesto postavil archimanritu Serafima (Ivanova), a hlavným správcom farnosti sa stal otec igumen Savva. (Виталий 1955). Bratským duchovníkom sa stal jeroschimonach Kasián (Koreplov) z atoského monastiera svätého Pantelejmona. Spolu tvorili Duchovný sobor starcov a riešili všetky záležitosti Bratstva. (Богданова, Клементьев 2011). Duchovníkom veriacich v Lodomirovej, Vagrinci a Krajnom Čiernom sa stal otec Savva. (Филипьевъ, 2005).

Ako v každej rodine, tak aj v Bratskej monašeskej sa stávali rôzne nedorozumenia. Od svojho vzniku sa monastier prepodobného Jóva Počajevského fakticky podriaďoval Biskupskej synode Ruskej Cirkvi v zahraničí so sídlom v Srianskych Karlovciach, avšak monasi slúžili v okolitých farnostiach Mukačevsko - Prešovskej eparchie, ktorá sa nachádzala pod Srbskou jurisdikciou. Keďže boli súčasťou eparchiálneho duchovenstva, začínali sa viac a viac množiť rôzne nedorozumenia a prekážky pre činnosť Bratstva. Biskup Damaskin sa po odchode archimandritu Vitalija snažil v plnosti podčiniť monastier pod svoju moc a administratívnou cestou odstrániť archimandritu Serafima. (Шкаровский 2009).

V tom čas v roku 1935 sa rozmohla choroba otca Serafima, bol veľmi nervózny, často sa púšťal do bitky s poslúžníkmi, vládla dusná nálada. Hrozilo, že duchovník Bratstva otec Kasián a Alexij Dechtereov odídu. Alexej po ceste do Mukačeva presvečil otca Savvu, aby prijal igumenstvo. Vladyka Damaskin ho uviedol do činu igumena, avšak ako sám hovorí otec Savva: „Veľká chyba biskupa Damaskina bola, že mi dal papierový dekrét, ale zabudol mi odovzdať žezlo.“ (Клементьев 2016, s. 87). Keby mal žezlo a udrel by ním o zem a zakričal, že on je tu ustanovený nastojateľom a nie Serafim, väčšia časť Bratstva by bola na strane otca Savvu. Ale keďže nemal posoch, Serafim mu odpovedal: „ty si igumen, i neschopný, ja som skončil dve fakulty, ty jednu a ja mám aj žezlo archimandritu. Zmäkol som, ustúpi som a ocitol som sa medzi dvoma ohňami. Vladyka Damaskin mi nemohol odpustiť neposlušnosť, nepotvrdil ma správcom farnosti a tri roky som nedostával štátny plat. Archimandrita Serafim a jeho pravá ruka otec Jov ma obaja považovali do svojho odchodu za zradcu.“ (Клементьев 2016, s. 87).

V strede marca roku 1936 otec Savva odišiel do Mukačeva k vladykovi Damaskinovi s cieľom zmierniť konflikt. Vladyka ho však neprijal. Cez sekretára žiadal, aby Serafim odovzdal Bratstvo igumenovi Savvovi, a aby odišiel do Ameriky. Toto napätie trvalo do roku 1938, kedy na Mukačevsko - Prešovskú katedru prišiel nový vladyka Vladimír. V roku 1941 mali problém s Michalom (Dikim) z farnosti Bratislava, kvôli obvineniam zo sprenevery. V máji roku 1943 bol z krádeže bohoslužobných nádob usvedčený protojerej Ivan Ivanov. Bol známy svojou náklonnosťou k alkoholickým nápojom, nemravným a neprístojným správaním. Vzápätí napísal udanie na monastier. Prišlo taktiež k nedorozumeniu s protojerejom Vasiliom Solovievom, vtedajším administrátorom farností východného Slovenska, ktorý odmietol účasť na cirkevnom súde proti otcovi Ivanovovi. Bol obvinený z neoprávneného nakladania s cennými vecami patriacich Bratstvu. Postupne prešiel do otvoreného boja proti Misii, za čo mal pozastavenú duchovenskú činnosť metropolitom Serafimom. (Богданова, Климентьев 2011).

23. septembra 1938 bola vyhlásená Všeobecná mobilizácia, ktorá znamenala branú pohotovosť armády a záložníkov pre obranu Československa. Všetci čakali až prišiel 30. september, deň Mníchovskej dohody, kedy boli vojenské jednotky rozpustené. Mníchovská dohoda, bola zradou mocností a znamenala odstúpenie pohraničného územia osídleného prevažne Sudetskými Nemcami v prospech Nemecka. Ešte 7. októbra 1938, pod nátlakom Nemecka, Československo vyhlásilo autonómiu Slovenska a Podkarpatskej Rusi. 14. marca 1939 Slovenský parlament vyhlásil nezávislosť a nemecké vojská okupovali Čechy a Moravu.

Bratstvo prepodobného Jóva v Ladomirovej sa tak ocitlo na území nového štátu s počtom 2 650 000 obyvateľov, ktoré bolo pod ochranou nemeckej ríše. Bratstvo dostalo jedinečnú možnosť v relatívne pokojnom štáte v strede Európy pokračovať vo svojej misiónárskej činnosti. Odrazilo sa to v obrovskom počte vytlačených kníh, brožúr, ikon, anti-minsov. (Клементьев 2016).

2. februára roku 1943 boli po operácii Kruh, definitívne zlikvidované fašistické nemecké sily, ktoré boli dva mesiace obklúčené v meste Stalingrad. O mesiac neskôr metropolita Anastasij poradil archimandritovi Serafimovi, aby v prípade príchodu boľševíkov do Ladomirovej zobrali so sebou hlavné svätyne a s Bratstvom sa evakovali všetkými možnými cestami. (Богданова, Климентьев 2011).

„Signálom pre evakuáciu Bratstva bolo obsadenie mesta Premyšel v Poľsku, vzdialenom 135 km, Červenou armádou. Tak sa stalo dňa 16. júla 1944. Počas ukrutných bojov v Karpatoch bol monastiersky komplex veľmi zničený.“ (Derco 2018, s. 1).

Každý z bratov monastiera niesol určité cirkevné predmety, ako aj tlačiarenské písmo, dokumenty a pod. Ich cesta najprv smerovala do Bratislavy, neskôr cez Viedeň do Mníchova, časť z nich do Berlína. Väčšia časť sa po vojne zdržala skoro rok v Ženeve, odkiaľ sa po vydaní víz dostala do Jordanvillu v Spojených štátoch.

Počas Karpatsko - duklianskej operácie, ktorá sa začala 8. 9. 1944, bolo mnoho ľudí spod Dukly evakuovaných v dedinách pri Prešove. Veľa z nich však ostávalo žiť v zemľankách, po lesoch a tam očakávali prechod frontu. Príchod frontovej línie ukončil činnosť misie prepodobného Jóva v Lodomirovej. Vo vojnu ťažko skúšanom kraji ostal žiť jej posledný igumen archimandrita Savva Struve, „ktorý pomáhal dedinčanom, obchádzal a modlil sa v zákopoch v lesoch, kde boli ukrytí pravoslávni veriaci, slúžil sv. Liturgiu, obväzoval partizánov a liečil chorých. Ostal so svojím stádom. Mal svojich veriacich tak rád, že prežíval s nimi všetky útrapy vojny, nosiac na tele všetky mošči z chrámu. On presne vedel, kde bývajú naši ľudia: v Chmeľove, v Pušovciach. Vedel, kde boli ľudia z Porúbky, Medvedieho, z Krajného Čierneho.“ (Derco 2018, s. 146).

11. Frontové obdobie jesene roku 1944

Karpatsko-duklianska operácia sa začala 08. 09. 1944. Jej hlavným cieľom bola pomoc Slovenskému národnému povstaniu. Je označovaná ako jedna z najväčších horských bitiek druhej svetovej vojny, ktorá si vyžiadala takmer 100-tisíc obetí. „V plánoch sovietského vrchného velenia sa s touto operáciou pôvodne vôbec nepočítalo.“ (Rodák 2010, s. 5).

Karpaty chceli obísť zo severu a juhu, avšak predčasné vypuknutie povstania na Slovensku spolu s politickými dôvodmi zmenili operačný plán. Sovietská a Československá armáda nemala na boj v horách patričné skúsenosti ani potrebnú výstroj a výzbroj. Nemecké vojsko bolo vo výhode: ich pozícia bola obranná a vojaci boli húževnatý. Z vr-

cholkov hôr kontrolovali prístupy do priesmyku. Jeseň roku 1944 bola výnimočne daždivá, preto bol postup oslobodeneckých vojsk sťažený. Karpatsko - dukliaská operácia sa predĺžila z 5 dní na 2 a pol mesiaca. Trvala od 8. septembra do 28. novembra 1944, keď Nemci ustúpili až na šiestu obrannú pozíciu na hornom toku rieky Ondava pri Svidníku. „*Pamätníci spomínajú na urputné boje v neschodnom horskom teréne, kde na každom kroku číhala smrť. Jednotky tu utrpeli mimoriadne ťažké straty na mŕtvych a ranených. Veľké straty v týchto bojoch utrpeli samozrejme nielen československí vojaci, ale najmä červenoarmejci, ktorí niesli hlavnú záťaž bojov. Ich straty činili 21 000 mŕtvych a cez 60 000 ranených.*“ (Richter 2017, s. 10).

Z dnešného pohľadu môžeme povedať, že táto komplikovaná operácia, spolu s obrovskými obetami označovaná účastníkmi za jatky, skutočne potrebná nebola.

Pri ukrutných bojoch troch armád: sovietskej a československej proti nemeckej, bolo množstvo ľudí evakuovaných do dedín v okolí krajského mesta Prešov. Mnoho ľudí však ostávalo žiť v lesných zemľankách a tam očakávali prechod frontu. Vojna vyhnala a ukončila činnosť misie monastiera prepodobného Jóva Počajevského v Ladomirovej. Avšak v ťažko skúšanom kraji ostal jej posledný igumen, archimandrita Savva Struve, ktorý pomáhal dedinčanom, obchádzal a modlil sa v zákopoch v lesoch, kde boli ukrytí pravoslávni veriaci, slúžil sv. Liturgiu, obväzoval partizánov a liečil chorých.

Počas 2. svetovej vojny utekali obyvatelia Vagrince do lesov. Tak urobila aj rodina Simčakových. Ich dedo Herman robil richtára obce Vagrinec. Zišli sa k ním susedia a prišiel k nim aj otec archimandrita Sávva, ktorý ich odprevadil do lesa, časti zvanej Kyjovec. Tam prešiel okolo každého bunkra modliac sa s ikonou Božej Matky Počajevskej (ktorú neskôr kvôli záchrane zakopal). Odišiel späť k Ladomirovčanom do časti lesa zvaného Pod dolinou, ktorí taktiež žili v bunkroch. Ostal so svojím stádom. Mal svojich veriacich tak rád, že prežíval s nimi všetky útrapy vojny, nosiac na tele všetky mošči z chrámu.

Po evakuácii Ladomirovej otec Savva istý čas ostal v dedine a potom ich dobehol v Giraltovcich. Spolu prespali u rodiny Sučkovych v Kukovej a na druhý deň išli do Fintíc. On presne vedel, kde bývali ľudia v Chmeľove, v Pušovciach, kde sa nachádzali ľudia z Krajnej Porúbky, Medvedieho, z Krajného Čierneho. Pán Nikolaj Hvozda spomínal: „*Ja som mal koňa, ktorého som kúpil na fronte a chodil som tam s ním slúžiť. Rimsko - katolíci nám v kostole nedovolili slúžiť, iba evanjelici... Otec Sávva býval vo Finticiach pri Prešo-*

ve. *Celý čas bol s ľuďmi a duchovne ich posilňoval.*“ (Дерцо 2018, s. 208).

Po vojne sa otec Savva naspäť vrátil do Lodomirovej. Neporušený ostal stáť už len chrám a hostiprijemnica, ktorú neskôr obyvatelia rozobrali a použili ako materiál pre stavbu svojich domov. Dedina bola spustošená vojnou. V pravoslávnom chráme Nemci ukryli protiletadlové delá a muníciu. Na dnešnej fare býval nemecký generál Gotthard Heinrici. Steny chrámu boli zadymené od ohňa, ktorý si tam kládli Nemci. Po vojne nemal kto pracovať ako vedúci krajského úradu národného výboru v Lodomirovej. Preto ľudia zvolili otca Savvu. V tejto funkcii pôsobil od 04. februára do 24. júla 1945.

„Neblahý osud mnohých ruských emigrantov žijúcich na územiach oslobodených Sovietskou armádou postihol aj igumena Sávvu, ktorý sa na krátky čas ocitol v osídlach NKVD (sovietska tajná služba).“ (Škurla 2017, s. 83).

Pretrvávajúce frontové obdobie, vypätie fyzických a psychických síl, prežívania za jemu zverené duchovné stádo, zanechalo na otcovi Savvovi hlboké rany. Toto veľké trápenie nakoniec viedlo k jeho predčasnej smrti 13. marca 1949

12. Po prechode frontu

Čo sa to vlastne stalo v živote otca Savvu po prechode frontu? Stručné informácie sa dozvedáme z publikácie Ľubice Harbuľovej Lodomirovské reminiscencie. V lete roku 1944, otec igumen Savva ostal v Lodomirovej aj napriek tomu, že ju opustila väčšina členov misie. *„Osud mnohých ruských emigrantov žijúcich na územiach oslobodenými Červenou armádou postihol aj igumena Sávvu (Struveho), ktorý sa na krátky čas tiež ocitol v osídlach NKVD. Po vojne, v roku 1945, bol vymenovaný za archimandritu a istý čas bol aj tajomníkom miestneho národného výboru. V roku 1946 ťažko ochorel. Prejavy psychickej choroby spôsobili jeho dočasnú hospitalizáciu na psychiatrickom oddelení nemocnice. Z nemocnice ho otec M. Kuriatnik zobral k sebe na faru do Medzilaboriec. Po krátkom čase odišiel odtiaľto na faru do Borova. Jeho stav sa však neustále zhoršoval, odmietal jesť i komunikovať. Nepomáhali ani listy a povzbudenia od jeho brata A. P. Struveho. Posledné roky svojho života prežil archimandrita Savva (Struve) na fare v Lodomirovej, ale jeho du-*

ševné rozpoloženie a zdravotný stav sa naďalej zhoršovali.“ (Harbul'ová 2000, s. 81).

V Ladomirovej v januári 1945 ostali dobrovoľne žiť traja monasi. Do stavu archimandritu vladykom Vladimírom (Rajičom) povýšený otec Savva (Struve), ktorý mal ako jeden z mála československé občianstvo, distribútor Bratstva monach Vjačeslav (Nesterenko) a prestarlý poslušník Vasilij (Vinokurov). Budovy monastiera silno utrpeli bombardovaním sovietského letectva. Budova tlačiarne, ubytovacia časť s jedálňou, domu pre pútnikov a stodola, boli v rozvalinách. Krátko pred príchodom sovietskych vojsk, slovenskí komunisti nakreslili na steny monastierskeho chrámu päťcípce hviezdy a nápisy Popy - kati!, Smrť popu! a tak podobne. Ašak monastier v Ladomirovej pri podpore Pražského biskupa Sergeja (Koroleva) existoval ešte vyše roka. Zatvorila ho až nová československá vláda v roku 1946. V tom čase otec Savva ťažko ochorel. Po svedectvu príbuznych, bol archimandrita Savva naladený protihitlerovsky, aktívne pomáhal slovenským partizánom, a ťažko prežíval svoju vinu, keď jeden oddiel padol do pastí a bol Nemcami zničený. (Шкаровский 2009).

13. Bláznovstvo pre Christa - Jurodivosť

V pravoslávnom svete je pojem jurodivosť už pomerne dávno a široko známy. Ide o súčasť pravoslávnej spirituality, ktorá sa navonok prejavuje zvláštnym správaním jurodivého, napríklad: pomätenosťou, bláznovstvom, krikom a podobne.

Jurodivosť môžeme voľne preložiť ako bláznovstvo pre Christa. Znamená duchovno - asketický hrdinský čin, ktorého podstata spočíva v odmietnutí svetských vymožeností a všeobecne uznávaných životných štandardov a prijatie na seba podobu človeka, ktorý nemá rozum, pokojne trpí nadávky, opovrhovanie a fyzický nedostatok. Kľúčom k pochopeniu tohto hrdinstva je veta zo Svätého Písma: „múdrosť tohto sveta je bláznovstvom pred Bohom...“ (1Kor. 3:19). Cirkevno-slovanský výraz jurodivý znamená - hlúpy, bezumný - človek, ktorý na seba zobral hrdinský čin zobrazenia vonkajšieho viditeľného bláznovstva s cieľom získania vnútornej pokory. Blázni pre Christa si dali za úlohu prekonať v sebe koreň hriechov - hrdosť. Preto viedli nezvyčajný spôsob života, niekedy sa prezento-

vali, že sú zbavení rozumu, vzbudzujú takto nad sebou posmešky ľudí. Takto však v alegorickej symbolickej forme usvedčili zlo vo svete, ako slovami, tak aj činmi. Takéto hrdinstvo brali na seba jurodiví preto, aby sa pokorili a silnejšie zapôsobili na ľudí, pretože ľudia sa k obyčajnému jednoduchému ponaučeniu stavajú ľahostajne. Jurodstvo sa zvlášť rozšírilo v Rusku.

Otec duchovný Vladimír Novický, psychiater, klerik chrámu svätých nezištných lekárov Kozmu a Damiána v obci Kosodemjansk pri Moskve, podrobne vysvetľuje vzťah medzi jurodstvom a chorobou.

„Jurodstvo predpokladá veľmi vysoký stupeň duchovného života a prijíma sa úplne vedome. Pre splnenie týchto dvoch podmienok je potrebné disponovať zdravým rozumom a triezvou pamäťou. V súlade so svätootcovským asketizmom, prijať takéto hrdinstvo mohol nielen jednoducho psychicky a duchovne zdravý, ale aj ten, kto dosiahol bezúhonnosť, to znamená stavy, keď ako hovorili otcovia, stíchnu zmysly a človek prestane postupovať v závislosti od nich a v svojom chovaní sa riadi duchovným rozumom.

A tak túto výšku života hrdina skrýva za jurodstvom, ako za zásterou, aby slúžil Bohu v tajnosti. Aby utiekol uctievaniu, oblieka si na seba masku duševne chorého, prijíma urážky, ktoré mu pomáhajú bojovať s pýchou a dosahovať dokonalú pokoru. Chovanie sa jurodivého je podľa formy často úmyselné, niekedy provokačné, neadekvátne. Avšak takáto úmyselnosť je maskou, pod ktorou je úplná osobnosť v maximálnej koncentrácii mysle, vôle a pocitov s veľmi jasnou logikou v plnom duchovnom vedomí. Jurodivý stále vie, že jurodstvuje. Jeho ovládajúce sebavedomie, alebo triezvenie po svätootcovsky, mu čo najviac pomáha hodnotiť seba a svoje okolie. Tento blahodárny stav, v ktorom sú prítomné nielen snahy alebo schopnosti človeka, ale aj pretvorenie a pomáhajúca sila Božia. Preto jurodstvo nie je choroba, ale duchovné hrdinstvo, čin, ktorý bol prijatý ako výsledok vlastnej voľby.

U duchovne chorého človeka je narušené sebauvedomenie, integrita osobnosti, nie je schopný v plnosti alebo čiastočne kontrolovať svoje túžby, myšlienky, vôľou. Má disharmoniu celého mentálneho systému na rôznych úrovniach: na povrchovej, behaviorálnej, prejavujúcej sa v psychopatii, v hlbšej emocionálnej a ešte hlbšej, keď je myslenie rozrušené, vôľa a človek sa začnú infikovať rôznymi bludnými ideami, halucináciami, ktoré sa stávajú otvorené démonickým silám. Takýto človek nie je kritický voči sebe a ostatným ľuďom,

neadekvátne vytvára spojenia medzi udalosťami a ľuďmi.

Na rozdiel od jurodivého, ktorý sa usiluje o zmenšenie svojho ja (koniec koncov je to boj s pýchou), postaviť namiesto ja Boha v akte pokory, chorý človek ešte potrebuje uzdraviť svoje ja a plne pochopiť svoju osobnosť. Na základe roztrieštenosti síl duše je takýto človek zbavený veľmi dôležitého činu - vedomého prejavenia vôle, ktorou je vedený askéta, pričom na seba berie hrdinstvo. A preto je absolútne nemožné byť súčasne jurodivým a duševne chorým. To samozrejme v očiach Božích neznižuje duševne chorého, je len dôležité si uvedomiť, že jurodstvo je výnimočný druh asketizmu a len veľmi málo z nich je k nemu povolaných.“ (Новицкуї 2019).

Pani doc. MUDr. Mária Belovičová PhD. mim. prof. nám zo svojej praxe potvrdila, že pôst, ktorý dodržiaval otec Savva (Struve) nemal priamy vplyv na jeho psychiku. Duchovné osoby, ktoré na seba zobrali podvih jurodstva mali spoločný znak: málo spali, alebo vôbec, málo jedli, avšak aj tak boli celý deň činní a na nohách. Na málo jedla a spánku si organizmus zvykne, prispôsobí sa. Podobne ako otec Savva boli na psychiatrii hospitalizovaní viacerí podvižníci a dokonca mali aj oficiálne potvrdenie, že nie sú v poriadku po psychickej stránke. Medzi nimi bol napríklad novodobý gruzínsky starec, svätý archimandrita Gabriel Ugrebade.

„Po vojne otec Savva podľa niektorých svedectiev, zobral na seba podvih jurodstva. Počas troch mesiacov nič nejedol, okrem Svätých Tajín, ktoré spotreboval každý deň po liturgii. Potom pôst poľavil, aj tak však posledné tri roky svojho života, jedol iba niekoľko nesolených varených zemiakov, aj to len raz za päť - šesť dní. Archimandrita žil v nevyhrievanom chráme aj v lete, aj v zime, v dôsledku čoho mu omrzli nohy a otvorili sa na nich nehojace sa rany. Napriek tomu, otec Savva skrýval svoje muky, jeho tvár bola vždy spokojnou. Posledný správca monastiera zomrel 13. marca 1949 a bol pochovaný na cintoríne blízko monastierskeho chrámu. Do dnešných dní si miestni obyvatelia vážia pamiatku otca Savvu.“(Шкаповскиї 2009, s. 331).

Zo svedectva otca Kernaševiča sa dozvedáme, že celé dva mesiace počas bojov nemeckých vojsk s prichádzajúcou Červenou armádou sa otec Savva schovával spolu s miestnymi obyvateľmi v okolitých lesoch a chránil svätyne, ktoré sa mu podarilo vybojovať od Bratstva odchádzajúceho 18. júla 1944 z Lodomirovej.

Došlo k sporu medzi otcom igumenom Metodom a otcom Solovjevom, kňazmi, ktorí mali od metropolitu Serafima (Ljade) zákaz slúžiť, kvôli ponechanému majetku tlačiarne. Tento hmotný majetok mohol byť schovaný v pivnici a tak by mohli mať ako tlačiareň tak aj nový ročník kalendárov. Kvôli tomu sa vrátil jeromonach Vitalij (Ustinov). Ten si vydobil zostavenie oficiálneho inventárneho majetku potvrdeného notárom, aby sa ho už otec Savva nemohol dotknúť. Otec Savva bol vymenovaný administrátorom opusteného monastiera a takto sa stal doslova obetným baránkom. 7. septembra 1944 prišlo vymenovanie za administrátora farností východného Slovenska. (Клементьев 2016).

Od začiatku bojov Karpatsko - duklianskej operácie sa približne dva mesiace, podľa svedectva otca Kernaševiča, otec Savva zdržiaval spolu s veriacimi v okolitých lesoch. Čiže od 08. 09. 1944 do približne 8. 11. 1944. Nikolaj Hvozda spomínal, že otec archimandrita bolo posledným, kto sa evakuoval z Ladomirovej a prebýval pri svojich veriacich po dedinách blízko Prešova. Evakuácia civilného obyvateľstva začala začiatkom októbra. Mesto Prešov bolo prvýkrát bombardované 20. decembra 1944 a oslobodené 18. januára. Svidník dňa 19. 01. 1945, avšak Ladomirová bola oslobodená už 26. novembra 1944. Otec Savva sa pravdepodobne po ukončení Roždestvenských a Bohojavlenských sviatkov vrátil do Ladomirovej. V tom čase sa zo zajatia vrátil vladyka Vladimír (Rajič), spravujúci od roku 1938 Mukačevsko - Prešovskú eparchiu a povýšil otca igumena Savvu (Struve) „ v 01. 1945 do hodnosti archimandritu.“ (Шкаровский 2009, s. 349).

Takto ho vymenoval za nastojateľa fakticky už nejestvujúceho monastiera. Po návrate do Ladomirovej otca Savvu chceli ľudia zvoliť za predsedu Okresného národného výboru. Túto ponuku odmietol, avšak vidiac potrebu pomôcť, súhlasil s tým, aby bol dočasne predsedom Miestneho národného výboru v Ladomirovej. Túto funkciu zastával 5 a pol mesiaca od 04. februára do 24. júla 1945. Išlo o najťažšie obdobie, keďže evakuovaní Ladomirovčania sa vracali do zničeného a vyrabovaného domova, kde nebolo čo jesť ani čím sa prikryť, ani kde spať, ani čo v jari posadiť. Otec Michal Kuriatnik si spomínal, že „všetci silno živorili, nebolo oblečenia ani jedla. Otec Savva sa staral o ženy a deti, ktoré hladovali.“ (Данилець 2011, s. 514 - 515).

Denne dochádzal pešo do Svidníka s prosbami, žiadosťami, starosťami, vybavoval materiálnu pomoc pre svojich veriacich. Po jeho urgenciách skutočne dostávali oblečenie a jedlo.

Otec archimandrita Savva sa podieľal na obnove Pravoslávia na východnom Slovensku. Okrem predsedu Miestneho národného výboru v Ladomirovej bol aj členom Okresného národného výboru vo Svidníku. (Marek, Bureha 2008).

Hoci sa otec Savva ocitol úplne sám, myšlienka obnovenia monastierskeho života v Ladomirovej, ho nenechávala na pokoji. (Клементьев 2016).

Po ukončení vojny začala vznikla myšlienka zmeny jurisdikcie a prechodu od srbskej k ruskej pravoslávnej cirkvi. (Marek, Ľupčo, 2012).

„11. septembra 1945 bol v Ladomirovej zvolaný Snem pravoslávneho duchovenstva, ktorý zvolal eparchiálny administrátor prot. J. Kuzan kvôli riešeniu ďalšieho osudu Československej Pravoslávnej Cirkvi. Jednohlasne sa uzniesli vystúpiť z jurisdikcie Srbskej Cirkvi a pripojiť sa k Ruskej Pravoslávnej Cirkvi.“ (Клементьев 2016, s. 113).

O mesiac neskôr 21. októbra 1945, sa otec archimandrita Savva ako vedúci delegácie zástupcov pravoslávnych obcí z východného Slovenska stretol s arcibiskupom orlovským a brjanským Fotijom (Топиро). (Шкаровский 2009). Arcibiskup mal poverenie predjednať s nimi žiadosť o prijatie do ruskej pravoslávnej jurisdikcie. Sľúbil im, že záležitosť bude čoskoro vyriešená k ich spokojnosti. (Marek, Ľupčo, 2012).

V polovici novembra 1945 po rokoch neprítomnosti prichádza do Československa Mukačevsko - Prešovský biskup Vladimír (Rajič). 19. novembra prišiel do Košíc a na nasledujúci deň 20. novembra zvolal do Ladomirovej pravoslávne duchovenstvo, ktoré pôsobilo na Slovensku. *„Oboznámil ich s organizačnými zmenami, ktoré nastali, a tlmočil im rozhodnutie synody srbskej pravoslávnej cirkvi, podľa ktorej mal byť aj naďalej biskupom pre pravoslávne farnosti na Slovensku. Nasledujúceho dňa ho však navštívila delegácia ôsmich pravoslávnych kňazov (archimandrita Savva, protojerej Vasilij Solovjev, igumen Ignatij, protojerej Ján Ivanov, Michail Kuriatnik, Andrej Romaneckov, Juraj Kuzan, jeronach Metodij), ktorá mu tlmočila pranie zmeniť jurisdikciu a prejsť pod správu ruskej pravoslávnej cirkvi. Súčasne poslala žiadosť v tomto duchu obom patriarchom, srbskému a ruskému. Za danej situácie po konzultáciách s Moskvou a Prahou, neostávalo biskupovi Vladimírovi (Rajičovi) nič iné, než aby svoju pozíciu realisticky vyhodnotil a zvážil. Následne srbská pravoslávna cirkev východné Slovensko vyňala zo svojej jurisdikcie. Tak sa pravoslávni na Slovensku dňom 7. marca 1946 stali súčasťou ruskej pravoslávnej cirkvi.“* (Marek, Ľupčo 2012, s. 243).

Z memoárov Ivana Vancu, bývalého trdnika v Lodomirovej sme sa dozvedeli, že otec archimandrita Savva (Struve), „príchodom Červenej armády, sa na krátky čas ako emigrant ocitol v rukách NKVD. V roku 1945 bol menovaný za archimandritu. V roku 1946 ťažko psychicky ochorel. Odmietal jesť a komunikovať. Na nohách sa mu pootvárali rany. V chráme sa modlil na kolenách. Muži ho násilne odvádzali do kémie na posteľ. Potom už naňho dohliadali deň a noc. Zomrel 13. 3. 1949. Bol veľmi obľúbený aj u gr. katolíkov. Keďže bol správcom farnosti a mal štátne občianstvo dostával od štátu plat. Vyznal sa v lekárstve a za svoje peniaze kupoval lieky a navštevoval chorých. Biednemu cigánovi dal zo seba poslednú spodnú košeľu. Prihovárал sa ku každému koho stretol. Hneď po vojne zobral na seba jemu sa nehodiacu funkciu predsedu obvodného úradu. Tento čin potom oľutoval. Často dostával výhražné listy od neznámej osoby. Tieto prečítať nikomu nedal. Asi preto sa dal na pokutu a stal sa z neho jurodivýj, tj. blázon za Christa.“ (Vanca 2002, s. 101 - 102).

Otec Michal Kernaševič spomínal, že nezvyčajné správanie otca Savvu možno vysvetliť tým, „že bol stále vystavený neustálej štvanici zo strany miestnej prosovietскеj provokatérky. (Клементьев 2016, s. 115).

„Keď som sa dozvedel, že sa otec Savva vrátil, prišiel som do Lodomirovej. Naši duchovní sa snažili prehovoriť otca Savvu, aby sa stal biskupom, avšak on odmietol, povedal len, že nie je dôstojný byť biskupom. Potom, čo odmietol, odišiel som do Medzilaboriec. Za nejaký čas, som z listu otca Savvu zistil, že ho farníci odviezli na psychiatriu. Otec igumen Ignatij išiel navštíviť otca Savvu a, vrátiac sa ku mne, povedal mi, že je potrebné zobrať otca Savvu z psychiatrie, ale kto to urobí? Súhlasil som zobrať otca Savvu a on prišiel ku mne a nejaký čas sme žili spolu, hoci izba bola u nás maličká. Raz pozerám, a otec Savva kdesi zmizol. Všade som ho hľadal, - kde sa mohol stratit? Nakoniec som ho našiel, už pri západe slnka, v zničenom monastieri v Krásnom Brode, kde stál pri bráne na kolenách a modlil sa. Spolu sme sa pomodlili a pešo odišli do Medzilaboriec.“ (Данилець 2011, s. 515).

Lodomirovčania odviezli otca archimandritu Savvu na psychiatrické oddelenie do Levoče dňa 01. 03. 1946. Oddelenie opustil až 19. 09. 1946, keď odišiel bývať do Medzilaboriec k mladej rodine otca Michala Kuriatnika. Krátky čas farnosť zastupoval jeromonach Ambrozij (Špaček), ktorý obsluhoval farnosť Medvedie a Krajnú Porúbku.

„O niekoľko týždňov odišiel otec Savva do dediny Borov, kde bol chrám v dome. U majiteľa tohto chrámu, Andreja Skalu, otec Savva žil dlho. Slúžil služby pre svojich farníkov, a noci trávil v modlitbách, alebo sediac spal. Takmer nič nejedol, ani varené, ani chlieb, raz za týždeň zjedol 2 - 3 pečené zemiaky. A tak bol chorý, potom bez chleba, bez čaju, bez soli - jeden zemiak a to je všetko. Informovali o tejto situácii jeho brata Arkadia Petroviča Struveho do Viedne a on mu začal často písať do Borova.“ (Данилець 2011, s. 516).

V tom čase v Lodomirovej sviaščenika nebolo a počas nedobrovoľnej neprítomnosti otca Savvu, československé povojnové orgány, monastier prakticky zatvorili a nedovolili jeho obnovu. Obyvatelia postupne rozobrali zbombardované ruiny. Rozobrali dokonca bombardovaním nedotknutú budovu pre prijímanie hostí, aby si opravili svoje zničené domy. Farníci a kurátorský zbor prosili otca Savvu, aby dal farnosť otcovi Michalovi Kuriatnikovi. V novembri roku 1946, prišiel otec Michal do Lodomirovej a usadil sa v bývalom monstieri, z ktorého sa začal starať o okolité farnosti a pravoslávne deti v školy. Každý deň chodil pešo. (Данилець 2011).

Krátko po príchode otca Savvu do Borova niekedy koncom októbra, alebo začiatkom novembra v roku 1946, sa objavilo krátke svedectvo jedného z jeho návštevníkov, ktorý do Paríža napísal: *„ Z Borova, hrozne špinavej dediny, nachádzajúcej sa 4 kilometre od poľskej hranice. Síce naokolo je malebná spokojná Karpatská príroda, no sama dedinka je položená v doline. Svojho času takmer celá vyhorela a teraz sa buduje. Na malebnom kopci stojí maličká uniatská cerkovka. Otec Savva býva na okraji dediny u jedného z najbiednejších mužov (otec Savva žil u roľníka Andreja Skalu - A. K), a k tomu ešte aj chorého. Domček má dve izby. V jednej, kde nie je podlaha (resp. podlaha z hlíny) sa nachádza cerkov, lepšie povedané modlitebňa, lebo niet ikonostasu, ale je prestol, žertvenik a na stenách sú ikony. V druhej izbe s drevenou podlahou sú dve postele, lavice, stôl, sporák a skriňa - tu žije gazda s rodinou (žena a dve dcéry). Na dvorčeku zarastenom špinavou trávou so stopami zhoreniska je chliev a kuchyňa v oddelenej kôlničke bez okna. Je v nej veľká ruská pec a posteľ bez matraca, na ktorej spí otec Savva. V takých podmienkach som stretol otca Savvu. Keď som prišiel, bol v cerkvi, kde ako som sa potom dozvedel, sa nachádza celý deň a takme celú noc. On slúži každý deň Liturgiu a celý kruh bohoslužieb. Okrem toho sa ešte modlí aj sám. Počas dvoch mesiacov jedol len jednu prosforu, a pri*

mne v utorok a v stredu po Liturgii suche prosfory, čaj odmietol. Večeral varený zemiak bez ničoho. Samozrejme, že vredy na nohách sa nemôžu zahojiť pri takomto stravovaní. Je možné, že už niekoľko mesiacov nejedol nič teplé, ani žiaden tuk, ani nič sladké. Ja som mu priviezol niečo ako ryžu, no on takmer zlostne prehlásil, že mu ryža nerobí dobre, a že svoj režim meniť nebude. Nasledujúci deň mal otec Savva žalúdočné ťažkosti, neslúžil a poprosil ma, aby som mu uvaril ryžu a kakao, čo som aj urobil.“ (Клементьев 2016, s. 114 - 115).

14. Posledný rok života

Čoskoro prišiel list od vladyku Segeja (Koroleva) a brata Arkadia z Viedne, v ktorom prosili otca Michala Kuriatnika, aby zobral otca Savvu k sebe do Ladomirovej. Aj sám otec archimadrita sa chcel usadiť pri mohylách svojich spolubratov a tam sa modliť. 20. apríla 1948 otec Michal Kuriatnik spolu s Nikolajom Hvozdom a pánom Miňom z Mestiska priviezli na aute chorého otca Savvu z Borova na farnosť Ladomirova. (Дерцо 2018).

10. mája 1948, Exarcha Moskovskej Patriarchie v Československu, Arcibiskup Pražský a Český, adresoval list mitrofornému protojerovi Petrovi Kudrinskému do Bratislavy. V ňom sa spomínal, že otec Savva bol s pomocou otca Michala Kuriatnika prevezený do Ladomirovej. Súčasne navrhoval, aby farnosť Borov dočasne viedol otec igumen Ignatij Čokina. Otec Michal Kuriatnik vo svojom spomínaní na otca Savvu napísal: „Priviezol som otca Savvu aj jeho veci (ktorých v podstate nebolo) a tam on začal nový život - podvih jurodstva. S nikým sa nestretával, prosil ma, aby som k nemu nikoho nepúšťal.“ (Данилец 2011, s. 516).

„S nikým sa nestýkal, žil v ladomirovskom chráme, kde sa modlil vo dne, i v noci. Cíti sa lepšie ako v Borove. Modlí sa každý deň v Bohu občas i v noci, to jest celé dni sa modlí v chráme. Je málo, aj to len pôstne. A že nepíše listy, nedivte sa, on vôbec nikomu nepíše. Čo je potrebné, píšem za neho ja. Plat dostáva od 1.1. tohto roku. Zo sviaščenikov sme tu otec Savva a ja. Ešte sa tu ubytovali niektorí dedinčania, lebo majú po vojne rozbité

domu.“ (Клементьев 2016, s. 115).

Raz povedal otec Michal Kuriatnik otcovi Savvovi: „*Viem, čo robíte!*“ On mu odpovedal „*Keď vieš, tak mlč!*“ Prichádzal otec Ignatij z Čertižného k otcovi Savvovi a chcel ho napodobniť v podvihu jurodstva, ale otec Savva mu povedal: „*Vám je ešte skoro!*“ „*Tak žil otec Savva v podvihu a modlitbe, žil v chráme ako v lete, tak aj v zime. Zima bola veľmi studená, nohy mu omrzli a otvorili sa mu na nich hnisavé rany. Všetko to trpezlivo znášal a nijako nechcel rozdávať svoje trápenie, ale niekedy sa jeho tvár skrútila od bolesti, iba vtedy bolo možné spozorovať, ako mu je ťažko. Predstieral, že si sám lieči svoje rany, avšak oni sa robili ešte horšie. Poslal ma otec Savva k lekárovi do nemocnice do Svidníka, a prosil ma, aby som priviezol doktora, ktorý by mu povedal, či si správne lieči rany. Doktor prišiel a povedal, že sa lieči správne. A pre mne doktor povedal, že otec Savva bude žiť ešte 1-2 dni. Tak sa aj stalo. Otec Savva sa upokojil v nedeľu pred svitaním 13. marca 1949. Na jeho pohrebe bolo veľa sviaščenikov aj ľudí. Všetci plakali a nariekali a celý deň prešiel v plači a rozruchu, a i potom plač neprestával mnoho dní a dokonca rokov.*“ (Данилець 2011, s. 516).

Z troch listov, prvý napísaný 12. marca 1949, E. Kulmanovej svojmu synovi archimandritovi Mefodijovi (Kulmanovi) zisťujeme, že otec Savva bol v mäsoпустnú nedeľu v chráme, prijímal sv. Tajiny a ležal na svojej smrteľnej posteli. V liste z 14. marca 1949 spomínala jeho smrť: „*Veľmi ho ľutujeme najmä preto, že umrel a chorľavel bez jedinej rodnej duše, bez jediného ruského človeka pri sebe. Veľmi ľúbil otca Michaila, ktorý koľko mohol, tolko sa oňho staral... Pravdepodobne to bola tuberkulóza, ktorá skončila gangrénou pravej nohy... Otec Savva už v novembri tušil svoju skorú smrť. Teraz prosil pokloniť sa každému, kto ho pozná.*“ (Клементьев 2016, s. 116).

29. marca svojmu synovi napísala nasledovné: „*Otec Michal mi napísal, že o. Savva bol chorý a umrel preto, lebo to sám chcel, chcel trpieť. Noha mu omrzla a vznikla u neho gangréna. Prichádzajúci lekár povedal, že by bolo možné mu pomôcť odobraním nohy, avšak otec Savva bol len kosť a koža a operáciu by neprežil. Umrel by pod nožom. Otec Michal hovoril, že otec Savva už tri roky jedol jedine zemiaky varené, alebo pečené, alebo postrúhané bez akéhokoľvek tuku. Jedol raz za dva dni a niekedy len raz za dva týždne. Po celú dobu sa modlil u seba, alebo v chráme. Otec Michal ho považuje za najväčšieho podvižníka.*“ (Клементьев 2016, s. 116 - 117).

Zachovalo sa nám ešte jedno svedectvo napísané sviaščenikom otcom Olegom Ivanovom, archimandritovi Mefodijovi (Kulmanovi), ktorý slúžil v obci Vyšný Orлік neďaleko Lodomirovej. „*V noci včera 1. - 14. marca odišiel ku Hospodinovi otec Savva. Podrobnosti neviem, ale aké tam už podrobnosti - dávno už pomaly doháral. Veľmi naňho zapôsobila matkina smrť. Od toho času sa začal strácať. Vojna, evakuácia a samota na troskách monastiera - to všetko ho definitívne zlomilo.*“ (Клементьев 2016, s. 117).

Matka otca archimandritu Savvu, Nina Aleksandrovna Struve, rodená Herdová zomrela 26. mája 1943 a je pochovaná v Ile-de-France, v Paríži.

Svedectvo Nikolaja Hvozdu o posledných dňoch otca Savvu svedčí podľa A. K. Klementieva o tom, že „*otec Savva sa naozaj úplne fyzicky odovzdal službe ľuďom, vážne chorý (chronická tuberkulóza a neustála hrozba gangrény), jediný z celého Bratstva sa odmietol evakuáciu do Nemecka, kde by mohol dostať zjavne potrebnú lekársku pomoc a ochranu od hroziaceho trestného stíhania, ktoré bolo v zóne možnej sovietskej okupácie a nevyhnutne ho ohrozovalo aj ako najaktívnejšieho protikomunistu a cirkevnú osobnosť - v skutočnosti spoluredaktor bez obmedzenia do mnohých štátov rozširovaných jednoznačne pronemeckých novín Pravoslávna Rus (ktoré boli v rokoch vojny jediným ruským vydaním v Európe, tlačeným bez predbežnej cenzúry), a ako synovi najkonzistentnejšieho a najzlomnejšieho protivníka sovietskeho štátu akademika P. B. Struveho, v skutočnosti úradujúceho ministra zahraničných vecí na Kryme pri P. N. Wranglerovi. Svedectvo Nikolaja Hvozdu vyvracia hneď po smrti otca Savvu rozširované fámy, že ho postihlo šialenstvo, ktoré boli, veríme spôsobené predovšetkým jeho dosť zvláštnym správaním. Vskutku človek, ktorý sa v jedle obmedzuje na niekoľko pečených zemiakov a niekoľkými prosforami počas týždňa, dňami ostávajúcim v chráme a dokonca tam nocujúcim, sa ťažko vidí normálnym očami obyčajného človeka. Myslíme si, že otec Savva jednoducho doslovne chápal mnišské sľuby a jeho záľuba, pokiaľ ide o nevlastnenie, vrátane jedla, bola už veľmi jasne vyjadrená. Nezdá sa však, žeby niekoho vyzval, aby nasledoval jeho príklad (v každom prípade, však stále neexistovali žiadne dôkazy), nepozbieral okolo seba žiadne mystické alebo asketické komunity, nesnažil sa stať starcom a svoj asketizmus rozširoval iba na seba samého, čo sa absolútne nepodobá na tie zjavne nezdravé javy, ktorými je bohatý náš čas...“ (Дерцо 2018, s. 200 - 202).*

Otec archimandrita Savva sa zriekol aj od rodinného života a stal sa monachom.

Skutočne to nebolo jednoduché pre človeka, ktorý zbožňoval svojich rodičov a štyroch bratov. Na rozdiel od svojho celému svetu známeho brata, literárneho kritika Gleba Petroviča, sa vzdal príležitosti kariéry, ktorú mu v plnosti garantovali jeho vlastné rozličné talenty ako aj závidenia hodnú usilovnosť, ale aj skutočne, pre ruského emigranta nemysliteľné kontakty jeho slávneho otca Petra Bernhardoviča Struveho. (Derco 2018).

„Pre možstvo ľudí, ktorí poznali otca Savvu z detských čias, bola jeho osobná svätosť jasná a nepopierateľná. O neuveriteľne priaznivom vplyve impozantného pekného mnícha dokonca aj na časť ruskej mládeže, úplne ľahostajnej k Cirkvi, ktorá si zapamätala jeho dlhé pastoračné cesty v takmer všetkých štátoch Európy, kde žila ruská diaspora, svedčí nielen slávny ikonopisec archimandrita Kyprian (Pyžov), ale aj mnohí menej preslávení poslucháči otca Savvu, ktorí o tom zanechali zatiaľ nepublikované spomienky. Pre časť z nich, sa stretnutie s s ladomirovským jeromonachom stalo začiatkom ich návratu alebo vedomého príchodu do Cirkvi, a po ich svedectve skutočne zmenilo ich osudy. A dnes mnohí z tých, ktorí poznali otca Savvu a ich potomkovia sa obracajú k tomuto pozoruhodnému spravodlivému človeku so slovami: Prepodobný otče Savvo, modli sa k Bohu o nás!“ (Derco 2018, s. 202 -203).

15. Závät otca Savvu

Po pohrebe bol prečítaný závet, ktorý si otec Savva pripravil necelý mesiac pred svojou smrťou: „ ...Prosím o odpustenie mne hriešnemu a zatratenému, ak moja smrť spôsobí komusi z mojich príbuzných, duchovných detí a bratov spolupastierov utrpenie alebo smútok. Pred Bohom som veľký hriešnik, ale pred Vlastou a celým Slovanstvom som nezhrášil, pretože podľa svojich síl som slúžil obyčajnému národu počas vojny aj po nej. Prosím bratov - spolupastierov aby ma pochovali ako monacha v jednoduchej drevenej truhle medzi bratskými hrobmi a modlili sa za upokojenie mojej hriešnej duše. Musím nosiť porcelánovú ikonku modlitba o čaši, ako materinské blahoslovenie a do ruky mi položte drevený kríž z postrihu a jeruzalémske čotky. Malé ikonky nech si podelia duchovní, ktorí slúžili pohreb. A čo sa týka môjho skromného majetku, ponechávam ho duchovnému o. Mi-

chalovi Kuriatnikovi a jeho rodine. Prosím ho nezabúdat' na našeho spolubrata Alexandra Krivopustova. Pravoslávnej obci vo Vagrinci zanechávam 500 korún. Prosím každého o odpustenie a prosím o vaše modlitby za mňa hriešneho raba Božieho archimandritu Savvu. Čistý štvrtok 25. februára 1949 starého štýlu Archimandrita Savva“. (Канцызга) 1949, s. 84). Další dôkaz jasnej mysle o. Savvu.

KAPITOLA II.

SPOMIENKY NA OTCA ARCHIMANDRITU SAVVU

1. Archimandrita Sergej (Romberg)

V máji roku 1937 prichádza na základe rady otca Michala Dikého do monastiera prepodobného Jova Počajevského v Ladomirovej Boris Borisovič Romberg, neskôr známy ako archimandrita Sergej. Tento mladý chlapec, ktorý určitý čas žil s rodinou v Užhorode, často navštevoval monastiere v Ize v Trebline a stretával sa s duchovnými. Jeho blahočestie a duchovné zameranie zaujalo otca Michala a ten poslal šestnásť ročného mládenca do Ladomirovej. Tu ho s veľkou láskou a starostlivosťou prijímajú archimandrita, budúci arcibiskup Serafim (Ivanov) a otec igumen, budúci archimandrita Savva (Struve).

Monastiersky život sa pre mladého Borisa ukázal natoľko harmonický pre jeho duchovné nastavenie, až zanechal myšlienky vrátiť sa domov a ostal v monastieri.

Podľa jeho želania, monastierske vedenie, ktoré videlo a ponímalo jeho vnútorný stav, ho chcelo oblieť do podriasnika. Zrazu však vznikla neočakávaná prekážka od jeho matky, podľa všetkého však u otca Savvu sa našli dostatočne presvedčivé slová, ktoré upokojujú úzkosť matky a v ďalšom liste ho blahoslovila na dané rozhodnutie slova mi: „*Drahý Borja, som za teba veľmi rada, že si uvidel arcibiskupa Vitalija. Dovoľujem ti prosiť u neho blahoslovenie na podriasnik.*“ (Pycakъ 1991, s. 10).

13. decembra 1937 arcibiskup Vitalij (Maximenko) po prvýkrát a na celý život obliekol Borisa do podriasnika. Poslušník Boris, tak ako je zapísané v jeho záznamoch o poslušníctve, niesol všetky na neho dané úlohy, avšak jeho hlavnou úlohou bola práca v tlačiarni.

2. Pán Nikolaj Hvozda

Ladomirovčan Nikolaj Hvozda (24. 12. 1924 - 03. 09. 2010) bol pamätníkom Ladomirovského monastiera v čase jeho najväčšieho rozkvetu ako aj zániku. Poznal všetkých bratov, ruských emigrantov ako aj domácich trdníkov.

Od 7 do 14 rokov som žil v monastieri s vladykom metropolitom Lavrom (1928 - 2007), bývalým Vasilom Škurlom. Spolu nás do seminárie chodilo 33, avšak mnohí odišli pre svoje záujmy. Život monachov bol veľmi ťažký. Keď prišiel Roždestvenský, alebo Paschálny pôst, viac času prežili v chráme. Na obed jedli len dva zemiaky varené v šupke a dve lyžičky surovej kapusty. Potom mali do 13. 00 hod. oddych a potom šli zase do chrámu do desiatej, do jedenástej večer. Prácu mali rozdelenú. Napríklad otec Vladimír píľil drevo a vykuroval kéliu. Pece boli postavené z kameňa, nie z kachiel. Jedna pec vykurovala dve kéliu. Každý monach mal svoju kéliu, spali len čisto na doskách. Niektorí mali ustlaný len koberec a ako vankúš im slúžili odrezky z kníh namiesto peria. Žili takmer až pustovnícky. Mali týždenný rozvrh povinností. Ráno, alebo večer po modlitbe prichádzali k mošćam. Pobožkali ich a otec Serafim im k hlave priložil trňovú korunu. V chráme stáli podľa hodnosti od archimandritu, cez jeromonacha, poslušníka a trdníka. Každý sa poklonil, objali sa a navzájom prosili jeden od druhého odpustenie, ak si navzájom niečo spôsobili. Toto sa dialo každé ráno a večer. Ja a Vasil Škurla sme chodili pomáhať do tlačiarne falcovat' knihy.“ (Дерґо 2018, s. 207).

Na otázku ktorého monacha si najviac pamätal, pán Nikolaj odpovedal: „, nebožtíka otca Savvu si nielen pamätám, ale si ho vážim a nikdy naňho nezabudnem ako aj iní ľudia. Bol to človek, ako sa píše v sv. Evanjeliu: „...Dobry pastyr dušu polahajet za ovcy: A najemnik, uvidit volka ubižit, a volk ovcy raspuhaje...“ (Jn 10, 11). Tak aj on. Hoci bol mních, ale on odtiaľto neodišiel. Spolu s nebožtíkom Vargom počas strašnej strelby slúžil v drevenej cirkvi. Neodišiel z cirkvi, pretože sviaščeník nemôže opustiť prestol, keď začne slúžiť sv. Liturgiu. Keď sme odchádzali z domu s jednou kravou, stretli sme ich cestou k mostu na Vagrinec prichádzať z cirkvi. Na moste som si spomenul, že som doma nechal trochu masti a tak som sa vrátil naspäť. Otec Savva s nebožtíkom Pavlíkom slúžili v našom dome moleben.“ (Дерґо 2018, s. 208).

Po ukončení 2. svetovej vojny nebolo súceho človeka, ktorý by mohol pracovať

ako vedúci krajského úradu národného výboru v Lodomirovej. Za predsedu výboru ľudia zvolili otca Savvu. V tejto funkcii pôsobil od 04. februára do 24. júla 1945. Nikolaj Hvozda spomínal, že otca archimandritu veľmi trápilo svedomie, že sa stal predsedom miestneho výboru. „Vieš čo, Nikolaj, mohol som nejakú ženu, alebo niekoho iného uraziť, neurobil som dobre. On sa potom veľmi kajal, robil poklony, veľmi pre to trpel. Počas vojny v našom dome otec Savva previazoval ranených partizánov, ktorý chodili po lesoch. Ja som stál vonku a dával pozor, keby išli Nemci alebo niekto. Keď už bol otec Savva slabý, povedal mi: „Nikolaj, chcel by som Ti niečo dať, ale vidíš že ja nič nemám. Ale vieš čo, mám tu jeden obrázok svätého Nikolaja. Tomu sa modli, v tomto obrázku je veľká blahodať, On Ti pomôže, Jemu sa modli, pros ho a on Ti pomôže.“ (Деруо 2018, s. 209).

Dňa 20. apríla 1948 duchovný správca obce Lodomirova, otec Michal Kuriatnik, spolu s pánom Nikolajom Hvozdom a pánom Miňom z Mestiska, na aute priviezli chorého otca Savvu z Borova na faru do Lodomirovej. Otec Michal bol kedysi poslušníkom v monastieri prepodobného Jóva. Pán Hvozda na túto udalosť spomínal nasledovne: „Keď sme ho vyzuli z čižiem, poodpadávali mu z nôh kusy tela. Lýtko sa mu obracalo okolo nohy, taký bol chudý. Nikdy však nevzdychol ani nezajojčal. Vo Svidníku bol po vojne prvý primár Machálek, ktorý bol dobrý chirurg a ten mu chcel nohu odrezať, ale sa bál, lebo o. Savva mal slabé srdce...“ (Деруо 2018, s. 209 - 210).

Štvrtého novembra 1948 odišiel pán Hvozda na vojenskú službu do Humenného. Po krátkom čase mu mama písala, že otec Savva je ťažko chorý a nevie, či nezomrie. Hospodin Boh dal tak, že pán Nikolaj prišiel na dovolenku 12. marca 1949, neskoro večer tesne pred polnocou. „Zohrieval som sa na peci a mama mi povedala že otec Sávva už dlho nevydrží. Keď som to počul, o jednej v noci som skočil do topánok a utekal k nemu. Začal som búchať na dvere a otec Sávva ma počul. Bol tam aj otec Kurjatnik (ten ma nepočul) a otec Ignatij (Čokina), ktorý mi prišiel otvoriť a povedal: To ste vy Nikolaj? Podťe, pretože otec Sávva nemôže zomrieť, len Vás neustále spomína Nikolaj, Nikolaj. Vošiel som do jeho kéliie a sadol som si na stoličku pri posteli. Bol taký chudý, že mu ani pery nezakrývali zuby a nemohol rozprávať. Chytil ma za ruku a stále mi niečo ukazoval. Nevedel som, čo chce. Potom som zistil, že chcel, aby som mu odkryl nohy. Časť nohy mu odhnila, lýtko sa mu otáčalo okolo kosti. Ani raz nezajojkal, nezaplakal, ani sa nikomu nestážoval. Potom pozeral raz na mňa, raz na stenu a tak Bohu oddal dušu držiac ma za ruku. Ja som si však mys-

lel, že zaspal a pomaly som ruku vytiahol a odišiel. Ráno po mňa prišiel otec Ignatij a oznámil, že otec Sávva sa upokojil.“ (Derco 2018, s. 210).

„Otec Michal Kuriatnik mi poslal telegram a tak som prišiel na pohreb. Keď sa ma náčelník posádky opýtal: Kto Ti zomrel? Odpovedal som: Jeden farár. A čo ty s farárom? Ja som otca nemal a on mi bol ako otec. Staral sa o mňa viac ako môj otec, ktorý odišiel do Argentíny a dodnes som ho nevidel. Každý deň ma mal na očiach a staral sa o mňa.“ (Derco 2018, s. 26 - 29).

3. Otec Ján Lakata - Bardejov

Mitroformný protojerej Ján Lakata, ktorý slúži v Bardejove, je pôvodom z obce Vagrinec, v ktorej pôsobili mnísi z Ladomirovej. Ako malý chlapec si spomína na vysokých mužov odetých v čiernom s vysokými klobúkmi na hlave. Prvýkrát ich videl na dvore pri pohrebe ich babky a ako väčší už pri návštevách ladomirovského chrámu. Monasi krásne spievali a vládla tu duchovná harmónia. Veľmi na neho zapôsobil monastier a mnísi, ktorí tu boli. „Po vojne, keď tu už nebolo nikoho, som ochorel. Môj otec zavolať otca Savvu, ktorý ľudí liečil, lebo tu nebolo doktora ani ničoho. Bol to vysoký muž a ja som bol len taký drobček. Otec Savva sa ma spýtal: čo ťa bolí? Ani som nevedel čo ma bolí, keď som videl takého človeka. Ja som sa veľmi tešil a radoval, lebo otec Savva mi dal kvapky, pohladil ma po hlave a povedal: Neboj sa Ivanku, ty budeš zdravý, ty budeš ešte robiť na slávu Božiu. Otec ma blahoslovil a odišiel. Kvapky som bral a vyzdravel som. Keď som sa rozhodol, že pôjdem na Bohosloveckú fakultu, moj strýko mi hovoril: Tak sa uč, žeby bol z teba taký dobrý svjaščenik ako ten monach, čo žije v Ladomirovej. Pozri sa, čo robí. Je sucho? Chodí popri potokoch, prosí, modlí sa na kolenách, bozkáva zem, žeby ju Boh orosil. Keď bolo veľmi daždivo a zdalo sa že všetko zahynie, vyšiel na horu a prosil, aby prišlo svetlo. Takým bud' duchovníkom.“ (Derco 2018, s. 3 - 4).

4. Pani Mária Berežná - Borov

„Otec Savva sa neviem akým spôsobom dozvedel o Borove ani neviem kto ho tu priviezol. On na posteli ležal, sedel, čítal celými nocami, celými dňami, mal bolestivé nohy. Viem, že keď slúžil, prichádzal k prestolu v takých veľkých papučiach, aby mu bolo teplo. Viete, boli to ťažké časy po vojne. Rodina Andreja a Anny Skalových, ktorý ho prichýlili bola strašne pobožná. Mali dve dcéry, staršie odo mňa. Otec Savva sa k nim dostal na posteľ, asi mali za úlohu ho na nejaký čas ubytovať. Keď už naňho prišlo ťažko, tak otca Savvu zobrali naspäť do Lodomirovej. Už bol tak by som vám povedala, taký zničený, ani neviem koľko rokov mal. Dobre si ho pamätám. Bol vysoký človek, mal bradu do žltá, nie čiernu. Nebol veľmi besedlivý, asi sa mu už ťažko rozprávalo, ale rozum bol veľký. Keď prišiel do Borova pred sviatkami, alebo ešte skôr, tak ako teraz (február) tak sa postaral. Mal veľmi veľa známych, napísal im, že potrebuje darčeky pre naše deti tu v Borove a si predstavte, tie darčeky prišli a na sviatky rozdávali deťom. Bola to jeho zásluha, on to všetko zorganizoval.

Otec Savva býval u rodiny Skalových v jednej izbičke, ležal tam, nohy mal vždy pod perinou, čítal a čítal deň a noc. Domáci sa báli, že spadne sviečka a vznikne požiar, preto chodlili po večeroch okolo chyže a strážili, či je všetko v poriadku. U otca Savvu sa svietilo stále. V tej chyžke mávali bohoslužby. Neviem vám presne povedať kedy otec Savva z Borova odišiel, viem len že sa mu zhoršil zdravotný stav. Môžem vám povedať, že bol neuveriteľne nábožný, stále len čítal. Rozprával málo, ale po našemu. Prvýkrát som videla otca Savvu v domovej cirkvi u Skalových, stál pri prestole, bol taký zničený, chodil v papučiach. Bol taký ustarostený, zamyslený, k nikomu nechodil, len čítal a písal. Ľudia hovorili, že mal v Prahe veľa známych a bol s nimi v kontakte. On strašne postil, asi nejedol nikdy nič, žil z modlitby. Ľudia ho ľúbili, prichádzali do cirkvi na modlitbu. Vyzeral ako typický pravoslávny monach.“

5. Pán Sergej Prokipčák - vnuk Andreja Skalu - Borov

Pán Prokipčák sa pri rozprávaní spomienok svojej nebohej matky Anny Prokopčákovovej o otcovi archimandritovi Savvovi neubránil slzám. „Moja mama mi rozprávala, aký bol otec Savva. Modlil sa na kolenách tu v dome pri sviečke a zrazu spadol na zem, moja babka mu pomohla zdvihnúť sa zo zeme a on jej povedal: „*Maria boľše spasiba Tobi.*“ V tej miestnosti bola hlinenná podlaha. Naša rodina nebola bohatá. Otec Savva sa strašne postil. Dnes sa tak určite málokto postí ako kedysi. Babka mu chcela trošku zjemniť pôst a tak mu do záprašky pridala trochu oleja. Otec Savva jej odvetil: „*Ty si mi dala čosi mastné.*“ Hneď zistil, že jedlo nebolo robené na vode, ale bolo tam trochu oleja. Otec Savva pomohol zohnať lieky mojmu chorému dedovi Andrejovi, ktoré mu pomohli, a bez ktorých by určite zomrel. Dedo mal problém s krvácaním a otec Savva mu dal kvapky, ktoré vyzerali ako tinktúra. Varoval ho, aby o tom nikde nikomu nehovoril, že mu ich on dal. Mal ich užívať od 1 do 20 a od 20 do jednej. Kvapky pomohli a deda zachránili.

6. Pani Nataša Lapišaková - dcéra otca Michala Kuriatnika - Medzilaborce

S bratom sme sa narodili v Medzilaborciach a bývali sme na fare v Krásnom Brode, ku ktorému patrili aj Rokytovce. Po čase sme prišli do Lodomirovej, (v novembri 1946, poz. aut.) odkiaľ pochádzala moja mama z rodiny Mikitkovej. Otec Savva s nami býval v jednom dome, vo väčšej izbe než je táto. Pamätám si, že sa stále modlil, mal opuchnuté nohy a že to bol vysoký a silný chlap s bradou. Ako deti sme spali, ale počuli sme, pretože sa stále modlil. Ráno sa ešte len brieždilo a on už išiel do cerkvi. Náš otec ho nasledoval a spolu slúžili bohoslúženiu. Zrazu však ochorel, ani dlho neležal, možno 2 - 3 dni. Keď otec Savva zomrel, náš otec nám to nepovedal. Boli sme všetci v kuchyni o otec nám hovorí: „*Najedzte sa, buďte ticho, ľahnite si spať, nech tu bude ticho, pretože sa tu budú chodiť*

ľudia modliť. “ Spania však nebolo, pretože išli modlitby, spev na celý dom.

Slúžili parastas, čítali Psalter možno od 16:00 v kuse až do rána. Otec nám to povedal až ráno. Dvere z chodby boli otvorené a viedli do jeho izby. Pamätám si, ako ležal v truhle a aj samotný pohreb. Počas pohrebu som skoro spadla do jamy. Bola som zvedavá, veď som ho poznala, a tak som sa išla pozrieť, čo sa to robí. Vtedy som mala asi 5 rokov. Postavila som sa na tú hlinu a neviem kto, či otec, či ktosi druhý ma potiahol, aby som nespadla do tej jamy. Pamätám si, že pri dome kde sme bývali bola kopa dreva. Tam sme si posadali, hrali sme sa. Otec Savva sa s nami hral, stále chodil v čiernom podriasniku. Môj otec často rozprával s otcom Savvom. Odišli do chyže a tam kde mal rôzne knihy, rozprávali sa, učili sa a stále venovali čas slúženiu v chráme, ráno poobede i večer. Pamätám si ho, akoby som ho videla teraz. Bol širšej tváre, mal svetlú pleť, dlhšie už redšie vlasy, špinavý blond, dlhú sivo-hnedú bradu. Bol taký rozumný, inteligentný, taký tichý, slušný, stále sa len modlil. Málo bol v spoločnosti medzi ľuďmi. Bol len v cerkvi a dome a modlil sa, modlil sa. Rozmýšľam, že ako jedol. V izbe mal stôl, vedro s vodou a malú pec. Mama mu varila a nosila jedlo do izby a on len také pôstne, pôstne, pôstne. Máločo jedol, len sa modlil, on len žil, bodaj by žil. Pamätám si, že mal spuchnuté hrubé boľavé nohy. Stále chodil do cerkvi, modlil sa na kolenách na studenom betóne.

7. Pán Vladimír Kuriatnik - syn otca Michala Kuriatnika - Medzilaborce

Narodil sa v roku 1946. Z rozprávania svojho otca Michala Kuriatnika si zapamätal, že otec Savva neodišiel, pretože sa mu tu páčilo. Po skončení 2. svetovej vojny bol veľký nedostatok pravoslávnych kňazov. Počas vojny bol mukačevský biskup uväznený a tak nebolo možné vysvätiť nových kňazov. Jeho otec Michal bol vysvätený až v ďalekej Viedni, vďaka otcovi Savvovi. Keďže bol učený a ovládal mnohé jazyky, okrem iného vybavil ubytovanie ako aj cestu do Viedne, ktorá počas vojny znamenala riziko. Otec Savva si na konci svojho života želal, „*urobíte mi obyčajný hrob, kríž a viac nič!*“ Otec Michal Kuriatnik po smrti otca Savvu odišiel do Krásneho Brodu. Báł sa, že sa nikto nepostará o hrob, preto sa rozhodol postaviť súčasný pomník so železnou ohradou. Keď železný plôtik

postavil a chcel odísť, nahol sa a ako si sa naň zavesil. Neskôr spomínal, že to bol príznak toho, že otec Savva nechcel takéto parády na svojom hrobe. Otec Savva nosil vysoké letecké čizmy, mal veľkú nohu, možno aj číslo 13. Snáď mu poslúžili, keď napadlo veľa snehu. Otec Savva mal gangrénu, modlil sa v noci počas silných mrazov. Môj otec mu hovoril aby sa chránil, dal na seba pozor, načo otec Savva odpovedal: „*Čo má byť, bude!*“

8. Pán Vladimír Lapišák - vnuk otca Michala Kuriatnika - Medzilaborce

Dedko mal 3 kríže, tento bol od otca Savvu. Našli ho robotníci zabalený v kuse látky, počas rekonštrukcie chrámu pod drevenou podlahou v kúte pravej časti oltára. V čase nájdenia kríža dedko nebol v chráme, avšak robotníci, kurátori mu ho priniesli na faru, že mu patrí, pretože tam slúži a sú s nim spokojní. Kto však tam dal ten kríž, nikto nevie. Dedko tento kríž nosil len na významné udalosti spolu s ďalšími dvoma. „*Stráž tieto kríže ako oko v hlave*“, pripomínal mi môj dedko, ktorý sa učil v Nemecku a vysvätený bol v Rakúsku. Vlastnil nemecké doktorské knihy, z ktorých sa učil liečiť ľudí. Jedna z nich sa volala: Ako liečiť ľudí bylinkami.

9. Pani Mária Simčáková - Svidník

Mária Simčáková po pôrode druhej dcéry v 1944 roku dostala otravu krvi. Domáci zavolali otca Savvu, ktorý sa modlil vo vedľajšej izbe. Doktor jej pichol 5 injekcií a povedal, že len čo bude povyše dediny pri kríži, mama už nebude žiť. Doktor odišiel a všetci začali plakať, pretože si mysleli, že mama umrie. Mama sa opýtala: „*Prečo plačete, keď je mi už lepšie?*“ Potom sa im narodilo ešte jedno dieťa.

Rodičia boli zbožní ľudia. Mama bola mimoriadne nábožná, otec tiež. Hoci sa niekedy stalo, že prišiel domov opitý, postavil sa ku peci, položil na seba znamenie kríža, pomodlil sa a išiel spať. Otec bol bojovník, v roku 1968 ho chceli zabiť. V roku 1968 sa vo

Vagrinci podpisovali kto je gréckokatolík, kto pravoslávny. Naša celá rodina po otcovi aj mame bola pravoslávna. Mama sa pýtala deda: „*A teraz čo?*“ Dedo odpovedal: „*Akí sme boli, takí aj budeme.*“

Počas vojny išli ľudia do lesov, otec ich mamy - dedo Herman robil richtára obce Vagrinec. Zišli sa k nim susedia a prišiel k nim aj otec Savva, ktorý ich odprevadil do lesa, do časti zvanej Kyjovec. Tam prešiel okolo každého bunkra pomodliac sa s ikonou Božej Matky Počajevskej a odišiel späť k Ladomirovčanom do časti lesa zvaného Pod dolinou, ktorí žili taktiež v bunkroch. Napriek všetkému, tak mal rád miestnych ľudí, že ostal a prežíval s nimi všetky útrapy vojny.

Otec Savva mal koníka - kobyľku a spolu s Nikolajom Hvozdom išli do Krásneho Brodu. Koník bol chudý. Počas cesty sa zastavili a neďaleko bola kopa sena. Nikolaj Hvozda zobral z tej kopy a chcel dať kobyľke, aby sa trošku posilnila. Otec Savva mu povedal: „*Nie je to potrebné robiť, ty sa nestaraj, oni sa o to postarajú. Netreba nič okolo cesty brať.*“ Prišli do Krásneho Brodu, vyšla akási babka. Priniesla plachtu sena pred koňa a bolo postarané.

Pri oprave rozpisu ikon v chráme v Ladomirovej po 2. svetovej vojne, jedna maliarka údajne neprávom strašne nadávala na otca Savvu. Keď začala s prácou na oprave ikony, nemohla naniesť farbu na stenu, hoci sa o to viackrát pokúšala. Až keď sa viackrát pomodlila na hrobe otca Savvu, dostala silu opraviť poškodený ikonopis na stenách chrámu. Vďaka otcovi Savvovi sa zachovala ikona Bohorodičky Počajevskej, ktorá sa spúšťa z ikonostasu v Ladomirovej. Otec Savva ju vybral z rámu a nosil ju so sebou na hrudi. Vojaci počas vojny povyberali kamene z rámu, mysliac si, že majú hodnotu.

Pred smrťou otec Savva prosil, aby mu priniesli vodu z jednej studničky z lesa povyššie Ladomirovej, v časti zvanej Ščob. Napadol sneh a ľuďom sa nechcelo ísť tak ďaleko, preto mu priniesli inú. On odpovedal: „*To nie je tá voda, druhú ste mi dali.*“

Pani Mňahončaková je jednoduchá veriacca žena. Pri rozhovore spomínala, že „*viackrát som pri hrobe otca archimandritu Savvu cítila zvláštnu vôňu, ktorú nebolo cítiť nikde inde.*“

10. Pani Anna Liptáková - Svidník

Matuška Anna Liptáková pochádza z obce Rokytovce, ktorou pri svojich cestách do Medzilaboriec, Krásneho Brodu, Ňagova, Borova a širšieho okolia prechádzal otec archimanadrita Savva Struve. *„Otec Savva bol veľmi zhovorčivý a ľudia ho mali radi. Bol obetavý, keď bolo potrebné s čímisi pomôcť. Nikdy neodmietal ísť, keď ho niekto zavolať. Slúžil po domoch služby (Svätú Liturgiu) v Rokytovciach, v Krásnom Brode. Slúžil aj v našom dome, u Tichého, u Vacových, pretože u nás ešte chrám nebol postavený. Bol to vysoký chlap, pekný, milý k ľuďom, spravodlivý, nedbal na pýchu a na bohatstvo. Obetoval sa dušou a telom len pre Cirkev a pre ľudí. Tak som ho poznala, mala som možno 9 - 10 rokov. Keď sme sa dozvedeli, že prišiel do dediny, všetky deti bežali za ním, tak ho mali rady. Naša dedina bola rozdelená na gréckokatolíkov a pravoslávnych. Povedala by som, že keď gréckokatolíci nemali službu a prišiel do Rokytoviec, aj oni šli k nemu na službu, lebo boli zvedaví ako pravoslávni slúžia. Také boli u nás začiatky.“*

Keď prišiel otec Savva do dediny stále mal zo sebou čosi pre deti. *„Áno, stále dával deťom čosi - oriešok, cukrík, alebo pomaranč. Po vreckách pohľadal a deťom dal. Poslednú dobu nás chodil učiť náboženstvo po domoch, na pešo cez Kamianu (meno vrchu medzi Rokytovcami a Medzilaborcami p.A.). Ale keď bola veľká zima, možno išiel naokolo cez Krásny Brod. Do Rokytoviec chodil rád, pretože nás tam bolo dosť veľa pravoslávnych. Chrám sme vtedy nemali, slúžilo sa po domoch, tam kde bolo čistejšie, kde bol väčší dom. Brat mojej babky, Hric Kantuľák, bol kurátorom a obsluhoval otca Sávvu.*

Keď ho zavolali na hociktorú dedinu, nikdy nepovedal, že nepôjdem, alebo nemôžem. Či bola zima, alebo padal dážď. Vždy bol obetavý, všade vždy išiel. Keď niekedy nechcel ísť sám, vybral si chlapca od nás z Rokytoviec a povedal mu: ty pojdeš so mnou tam a tam do takejto dediny. Viem že ho volali do Dubovej, Jedľovej, chodil do Belejoviec na modlitbu. Keď prišiel, ľudia vypratali dom, priniesol so sebou antiminc, ľudia sa zišli a tak slúžili sv. Liturgiu. Nebola taká pýcha, hrdosť, ľudia mali oči duchovne otvorené, išli. Boli radi, že prišiel svjaščenik, že sa mali s kým srdečne pomodliť Hospodu Bohu a mohli pristúpiť k spovedi a sv. prijímaniu. Otec Savva bol dobrodusný, dobrý, dal by zo seba aj to samé posledné, hoci by sám nejedol aj poslednú lyžičku by komusi dal. Bol veľmi dobrý

človek, strašne sa veľmi postil, veľa sa modlil.

Keď ste ho videli ísť dolu dedinou, on sa nehanbil a dal na seba znamenie kríža. Raz čosi moja mama hovorila otcovi Savvovi, že sa ho chce čosi opýtať a on jej odpovedal: „*Jój pani Vacová, nebudem sa s Vami teraz rozprávať, lebo som nedokončil modlitbu. Trošku počkajte.*“ Keď išiel po ceste modlil sa. Veľakrát som ho videla ako išiel po ceste modliac sa kladúc na seba znamenie kríža. Raz povedal otec Savva mojej mame: „*Keď nemám s kým rozprávať, tak ja si nájdem spôsob. S Hospodom Bohom si pohovorím, pomodlím sa modlitby, to je rozhovor s Bohom.*“ Povedala by som, že mal v sebe čistú hlbokú dušu, bol to veľmi spravodlivý človek.

11. Pani Zuzana Berežná - Lodomirová

V roku 1935 som mala 12 rokov. Pamätám si dobre viacerých monachov. Medzi nimi otca Savvu. Keďže sme boli pravoslávni, nechceli nás prijať do školy na mešťanku. Moja sestra ťažko študovala, ale mešťansku vychodila na pešo. Neskôr išla do Mukačeva. Tam slúžila u jedného profesora a zároveň študovala na gymnáziu. Pomáhal jej archimandrita aj otec Savva. Neskôr bývala u rodičov otca Savvu v Juhoslávii, ktorí po ňom veľmi túžili, mali ho radi. Otec Savva nechcel nechať ľudí len tak, neodišiel do Ameriky, chcel byť s nimi, pretože ich mal rád a bol veľmi pobožný. Bol v lesoch spolu s ľuďmi, neskôr ťažko pochorel a zomrel. Pamätám si ho veľmi dobre. Otec Savva bol veľmi dobrý človek, veľmi pomáhal, len takým chudobným. Veľmi pomáhal chudobným ľuďom, chudobno žil, veľmi postil, spal len na doskách bez perín. Bol veľmi pobožný človek, veľmi. R a z som išla s kamarátkou Krivkovou spievať koledy. Z jednej chyže nás vyhnali, prišli sme k otcovi Savvovi, ktorému sme zaspievali a on nám dal po korune. Keď priniesli baťuškovia ikonu Počajevskej Bohorodičky, obchádzali sme s ňou okolo chrámu a tak sme sa jej radovali. Neskôr otec Savva ikonu zakopal a tak sa zachránila počas vojny.

12. Pani Mňahončáková - Vagrinec

Juraj Mňahončák, bývalý riaditeľ gymnázia v Prešove, švager pani Mňahončakovej. Dostal zápal trojklanného nervu ako 13- ročný. Skrútilo mu celkom ústa aj oko. Ležal v kuchyni na kanapke. Otec Savva sa chodil nad ním modliť viac ako rok, chodil k nemu každý deň, až nakoniec vyzdravel. Otec archimandrita Savva mu povedal, že sa uzdraví, že všetko bude dobré, ba dokonca, že sa aj vyučí. A skutočne. Spomínal, že sa nad ním veľmi modlil. O pár rokov sa z neho stal učiteľ a oženil sa. Pred modlitbami nedokázal rozprávať a na oko vôbec nevidel. Pri sebe vždy nosil fotku otca Savvu. Hoci bol v komunistických časoch riaditeľom, raz do roka v lete sa chodil vyspovedať do Ladomirovej. Zomrel v 2012 vo veku 86 rokov.

13. Pani Mária Labiková - Svidník

Jedného dňa prišla pani Mária pomôcť svojej tete vyčistiť okolie hrobov svojich predkov. Keď skončila, zastavila sa pri hrobe otca archimandritu Savvu, aby ho vyčistila od množstva náletových kríkov - mladých javorov, ktoré rástli neďaleko hrobu. Používala malé kliešte. Keď skončila, mala na prstoch množstvo záderov a obavy, že sa jej ruky budú hojiť aspoň týžden. *„Z Ladomirovej som išla autobusom a bolo mi tak fantasticky, pri srdci som cítila čosi dobré. Pri šla som domov, potom do roboty a ráno, pozerám ani jeden záder, nič, absolútne ani jeden záder. Bola som sama zo seba prekvapená. Pozerám, ved' som mala tak podriapané ruky a nikde nič.“*

14. Pani Zuzana Lažová - Lado mirová

Otec Savva ma sobášil. Bol to pobožný človek, veľmi ľuďom pomáhal. Keď počul, že je niekto chorý, nebolo ho potrebné volať. On prišiel sám, dal lieky a pomáhal. Môj muž bol chorý, dostal zápal do ruky potom, čo kopal zemiaky. Dostal zápal a to viete, niekedy doktorov nebolo. Môj muž mi povedal, že otec Savva prišiel, priniesol mu akési tabletky a dal mu hodinky na ruku. Prikázal mu užívať tabletky každých 8 hodín. Keď vybral všetky tabletky, prišiel sa mu ukázať a bolo mu lepšie. Počas vojny v novembri sme boli evakuovaní v Chminianskej Novej Vsi za Prešovom. Spolu s nami bol ubytovaný aj otec Savva, ktorý slúžil sv. Liturgiu v jednej veľkej izbe. Tá rodina mala veľa včelstiev. Bolo im ľúto mojej malej dcéry a tak jej venovali fľašu medu. Otec Savva zaplatil jednej žene, aby mojej dcére prinášala každý deň mlieko.

15. Pani Omasková - Lado mirová

Narodila som sa v roku 1923. Monachov si pamätám, keď som začala chodiť do školy a samozrejme, keď som išla s mamou do chrámu na večurňu i na službu a oni tam chodili. Žili chudobno to viem, monasi skoro vstávali. My sme išli na pole o 4 ráno a monasi už v cerkvi zvonili. Bolo ich vyše tridsať.

Nebožtík otec Savva, on sviaščenik tu s nami stále bol. Keď strieľali z guľometov, kul'i padali (delostrelecké granáty) na náš dvor a my deti sme chodili po dvore, otec Savva na nás kričal, aby sme sa schovali, aby sme po dvore nechodili. Keď nás zabije, tak nás zabije, tak sme rozmýšľali ako deti. „*Varuj ťa Bože, ta aj ja ťa budem*“, tak nám hovoril. Dve alebo tri noci v kuse bol s nami v bunkri na záhrade. My sme v bunkri spali, a otec Savva sa celú noc modlil. Pomáhal modlitbou aj všelijak inak. Keď sme boli evakuovaní až v Chminianskej Novej Vsi za Prešovom, tak k nám prišiel a v jednej izbe, kde bola rodina Bojkových slúžil sv. Liturgiu. V rímsko-katolíckom chráme mu dovolili, aby nám odslúžil tri sv. Liturgie. Otec Savva ostal v Lado mirovej, tu chcel byť, zaľúbil si to tu. Bol

chorý, ležal v posteli, chodili sme k nemu, keď sme išli na večerňu. Zomrel a je tu aj pochovaný.

16. Pani Oľga Gaľová - Bratislava

Pani Oľga Gaľová prerozprávala svoj príbeh pánovi Michalovi Micenkovi. Na Slovensko prišla s mamou. Jej otec bol cársky dôstojník, šľachtic z Petrohradu. V Bratislave v tom čase pravoslávny chrám ešte nebol. Ako malé dieťa dostala tuberkulózu. Liečili ju, avšak mala posledné štádium veľmi silnej tuberkulózy, na ktorú nebolo lieku. Doktori mame povedali, že bohužiaľ dieťaťu už nie je pomoci, zomrie. V tom čase mnísi z Lodomirovej chodili raz za dva týždne do Žiliny. Spomínala si na osobu otca Savvu Struve. Monasi sa rozhodli, že jej pomôžu. Nevieme, či prišli za malou Oľgou do Bratislavy, alebo ostali v Žiline. Pani Oľga si spomínala, že mnísi z Lodomirovej sa nad ňou jeden alebo dva týždne v kuse modlili v jej izbe. Po dvoch týždňoch sa jej stav začal postupne zlepšovať. Vyzdravela a dožila sa pri dobrom zdraví vysokého veku 83 rokov.

17. Pani Helena Tišková - Prešov

Pani Helena Tišková bola tou osobou, ktorá sa viackrát osobne stretla s otcom Savvom vo svojom rannom detstve. Narodila sa v roku 1935 v Krajnej Porúbke. Otec archimandrita Savva (Struve) tu v tridsiatych rokoch učil deti náboženstvo. V lete alebo v zime bez ohľadu na počasie.

„Postavu otca Savvu vidím pred sebou ešte aj dnes, vlasy nemal čierne ale do svetlej farby. Často chodieval k môjmu otcovi, lebo môj otec mal veľmi rád ladomirovský monastier a materiálne ho veľmi podporoval. Všetky deti sa na neho veľmi tešili. Keď niektoré zakričalo, že otec Savva ide, všetci sme bežali poniže dediny, aby sme ho stretli.“ (Derco 2018, s. 147 - 148).

Súcit k potrebám miestneho obyvateľstva sa prejavoval v starostlivosti o ruské deti, pre ktoré ešte na sviatky Roždestva v roku 1930 bol prvýkrát monastier organizoval stromček. Stal sa každoročnou kultúrnou súčasťou v živote nerozmazaných obyvateľov okolitých dedín. „*Otec Savva s nami pripravoval program na Ruskú Jolku. Program sa konal v malom dome poniže domčeka Michala Fecenka pod chrámom v Medved'om. Mala som na hlave prehodený plášťik a prednášala som verše. Roždestvenská Jolka sa konala v Medved'om dva alebo trikrát. Bola pre deti z Medvedieho a Krajnej Porúbky. Konala sa aj v Ladomirovej pre deti z Dobroslavy, Vagrinca a Ladomirovej. Bol to bol veľmi veľký sviatok, bola to veľká radosť pre ľudí, ktorí nevedeli čo je to krása a dobré slovo. Často sa rozprával s mojím otcom a ja som bola svedkom týchto rozhovorov. Nikdy ma neodháňali a otec Savva ma držal za ruku a hladkal po hlave. Veľmi sa mi páčilo ako otec Savva rozprával po rusky a naučil ma prvý verš od Lermontova, meno autora som sa dozvedela až neskôr. Keď som nebola doma, stále mi posielal darčeky. Môj otec Jozef Tiško zabezpečoval pre monastier v Ladomirovej jedlo. Pamätám si ako išlo 5 alebo 7 vozov z Porúbky s kapustou a zemiakmi. Môj otec chodil veľmi často do Ladomirovej, v nedeľu a na sviatky. Práve tam ochutnal ako pripravujú kapustu na rôzne spôsoby. Pamätám si ako otec Savva učil ľudí, ktorí prišli do nášho domu sa s ním porozprávať, kedy a po čom treba orať a sadiť. Učil ľudí mať svoje vlastné vyrobené produkty a vyrábať vlastný olej z bukvice. Počas jari a jesene sme chodili po lesoch a zbierali bukvice do košov a sušili sme ich. Chodili sme ich lisovať do obce Driečna, kde mal jeden človek strojový lis a tak sme mali svoj vlastný olej. Ladomirovský monastier bola akadémiou vied pre náš národ. Monasi k nám priniesli kultúru všetkého. Môj otec pomáhal otcovi Savvovi hľadať bylinky. Otec Savva hovoril, že musíme ľudí liečiť Evanjeliom aj bylinkami. U nás v Krajnej Porúbke vo väčšine starých domov boli pravoslávne kríže. Boli vytesané v domoch na nosnom tráme. Keď niekto nemohol umrieť, priniesli ho pod ten vytesaný kríž a on tam dodýchal. Doma sme mali veľmi veľa kníh z Ladomirovej. Avšak počas 2. svetovej vojny Nemci žili v našom dome a pálili všetko, čo sa im dostalo pod ruky. Poslednýkrát som otca Savvu videla, keď tu už boli Nemci a pri stretnutí tu bol aj Srb, ktorý patril k partizánom.“ (Derco 2018, s. 147 - 148).*

18. Igumen Mefodij Kančuga

13. marca tohto roku v Ladomirovej na Prešovčine v Obiteli prepodobného Jova Počajevského po dlhej a veľmi ťažkej chorobe, ticho v Hospodinovi spočinul igumen pravoslávnej farnosti v Ladomirovej Archimandrita otec Savva (Struve).

Vysokopreosvietený Exarcha Metropolita Vladyka Jelevferij nariadil otcovi archimandritovi Andrejovi (Kolomackému), aby viedol pohrebný obrad. 16. 3. sa s ním na poslednej ceste prišli rozlúčiť početné duchovenstvo zo všetkých eparchií a davy veriacich z Ladomirovej, Vagrinca, Krajného Čierneho a mnohých druhých dedín. Po pohrebe otec Andrej prečítal poslednú vôľu otca Savvu.

V mene dedinčanov celého okresu sa pri mohyle prihovril vedúci kancelárie Miestneho ľudového výboru Ivan Humenik: *„Žil si s nami v čase mieru, aj v ťažkých dňoch druhej svetovej vojny si ostal s nami, povzbudzujúc nás svojimi pastierskymi radami a modliac sa s nami Hospodu Bohu o zbavenie od nešťastí a trápenia. Tu sme sa naučili, čo je to - pravá kresťanská duša. Človeka a pastiera s takou dušou v našich časoch, vo všeobecnosti a najmä v našom okolí nebolo...“*

Archimandrita Savva, svetsky Konštantín Petrovič Struve, sa narodil v Leningrade 11. 10. 1900. Jeho otec P. B. Struve, známy ekonóm - teoretik minulého storočia, svoj koníček odovzdal svojmu synovi: chlapec Konštantín bol zúrivým zástancom bezbožnosti a zároveň horlil túžbou slúžiť národu. A tak, v túžbe po takejto službe v kontakte s ľuďmi, mladý Struve pocítil Božiu prítomnosť v národnej duši. Vedený túžbou nájsť Pravdu na zemi, on sám začína „hľadať Hospodina“.

Ako mladý muž, ktorý sa ocitol v zahraničí po ukončení gymnázia v Moravskej Třebovej v Československu, v roku 1922 nastupuje na evanjelickú bohosloveckú fakultu Heidelbergskej univerzity v Nemecku, ktorú úspešne ukončuje v roku 1924. Avšak v rozumovo-suchom evanjelizme nebohý archimandrita Savva Christa „nenašiel“. Zlákaný hľadaním Pravdy Božej, ide na rímsko-katolícku bohosloveckú fakultu Karlovej univerzity v Prahe. Vojensko-politická, necirkevná orientácia katolíckeho sveta toho času, ktorá si prebýjala cestu na Východ, utvrdila v nebohom vedomie a presvedčenie, že tá iskra Božia, ktorá v jeho duši zapálila hľadanie Boha, žije v jeho Domovine - „na Svätej Rusi“. Raz a

navždy zanecháva katolícke nadšenie a poučený skúsenosťou hľadania, obracia sa k svätému Pravoslávniu, k svetlu z Východu, k viere svojho národa, k viere slovanskej. V roku 1925 sa stáva poslucháčom Pravoslávneho Bohosloveckého Inštitútu vedeného Metropolitom Evlogijom v Paríži, a v roku 1929 ho ukončuje s vyznamenaním. Po ukončení Bohosloveckého Inštitútu v Paríži, K. P. Struve ako poslúšnik vstúpil do ruského monastiera Mil'kovo v Juhoslávii, kde prijal mníšstvo s menom Savva, svätiteľa Srbského. Stanúc sa sviaščenikom, otec Savva prichádza na Prešovskú Rus a Vladykom Damaskinom, biskupom Mukačevsko-Prešovským bol prijatý do eparchie a menovaný správcom farností Ladomirova, Vagrinec, a Krajne Čierne, kde ostal až do svojej smrti.

Všetci jeho veriaci, a bolo ich veľmi veľa, cítili starostlivú ruku zosnulého. Všetkých ich poznal po mene, starších a deti, zdieľal s nimi všetky ich potreby a bolesti. Aktívne sa zúčastňoval pri výstavbe. Jeho úsilím bol v roku 1935 v Nižnej Jedľovej postavený veľký trojramenný pravoslávny kríž, aktívne sa zúčastňuje výstavby pravoslávneho chrámu svätého veľkomočenika Dimitrija Solúnskeho v Medved'om. Jeho zásluhou je v roku 1938 vybudovaná krásna kaplnka v česť apoštolom rovného Vladimíra a kňažnej Ol'gy na vojenskom cintoríne v Ladomirovej. Teraz sa nad mestom Medzilaborce hrdo týči otcom archimandritom Andrejom (Kolomackým) práve dokončovaná výstavba chrámu - pamätníka v česť ruských a slovanských vojakov, ktorí svoj život položili za slobodu a rodinu. Je potrebné pripomenúť, že iniciatíva takejto stavby prináleží otcovi Savvovi. V ťažkých rokoch 1940-41 zbiera prostriedky na stavbu tohto chrámu - pamätníka, avšak vojenské udalosti zabránili tejto svätej veci.

V roku 1935 Obiteľ prepodobného Jóva Počajevského v Ladomirovej, ktorá mala veľkú zásluhu v obnovení pravoslávnia na Slovensku a v slúžení svätému Pravoslávniu tlačným slovom, prežívala kritickú chvíľu. Jej zakladateľ odišiel do Ameriky a takzvaný „zarubežníci“ sa pokúsili získať tento misijný tábor pre svoje vlastné účely. V túto ťažkú minútu biskup Damaskin vyzdvihol otca Savvu do hodnosti igumena a menoval ho vedúcim monastiera. S veľkou bolesťou trpel otec Savva zmenu monastiera v „bratstvo“, ktoré bolo v rozpore s odkazom slúženiu svojej Rodine a Matke - Cirkvi Ruskej. Veľkým posilným v jeho ďalšom boji za Pravoslávie boli slová blaženejšieho Sergeja, dočasného zástupcu Moskovského Patriarchátu a neskôr Patriarchu Moskovského a celej Rusi v jeho poslanstve k pastierom a veriacim 22. júna 1941: „*Naša Pravoslávna Cirkev vždy zdieľala osud*

národa. Ona spolu s ním niesla skúšky, tešila sa z úspechov. Ona ani teraz nenechá svoj národ. Ona blahosloví nebeským blahoslovením aj nastávajúce celonárodné hrdinstvo. “

Po nemeckom útoku na Sovietsky zväz, eparchiálny biskup vladyka Vladimir bol uväznený v koncentračnom tábore a nad Pravoslávnu Cirkvou na Slovensku sa vznáša smrteľné nebezpečenstvo. Katolícka vláda „*nezávislého Slovenska*“ rozhodla „*nakoniec*“ eliminovať pravoslávie. Centrom tohto protipravoslávneho pohybu bolo zvolené mesto Laborec. A tak v tomto ťažkom momente igumen Savva dočasne necháva steny sv. monastiera a odchádza na laboreckú farnosť brániť Božiu Pravdu. Tu sa stáva pastierom všetkých obyvateľov. Slovákom, Rusom, Ukrajincom, pravoslávny, uniatom, evanjelikom, on všetkým pomáha v nešťastí; podporuje partizánov; znajúc vynikajúco nemecký jazyk, on neustále chodil do kancelárie okupačných úradov aby pomohol ľuďom. Zvetralá tvár, hriva vlasov, nahrdzavelá nepokojná brada - „*Znovu si prišiel otravovať ty červenohlavý kondor!*“ - vítali ho rozhorčení Nemci.

Deň oslobodenia sa blížil. Monastier zmenený na bratstvo sa pripravuje na útek s Nemcami. Igumen Savva odmietol opustiť duchovné stádo a národ. Dva mesiace počas frontových akcií strávil so svojou pastvou v lese, len pod bodákmi Nemcov opustil miesto svojho pastierskeho slúženia. A v týchto mesiacoch on na svojej hrudi chránil od zničenia a znesvätenia veľké svätyne monastiera: častice moščí svätého veľkomučeníka Pantelejmona, svätých mučeníkov Zografských, ikonu svätého Jóva Počajevského s časticou jeho nerozpadajúcich sa moščí, kameň z Hrobu Hospodinovho a kameň z Golgoty...Vojna sa skončila.

Obyvateľstvo zbavené prístrešia a kúska chleba potrebovalo pomoc. Igumen Savva sa ako prvý vrátil naspäť na svoju farnosť do Ladomirovej. Chceli ho zvoliť za predsedu Okresného výboru vo Svidníku, avšak túto vysokú česť odmietol a so skromným titulom vedúceho kancelárie Miestneho národného výboru vykonával občiansku povinnosť. Mnoho mesiacov s jemu tak charakteristickou svedomitosťou riadil životy občanov Ladomirovej i okolitých dedín a od svetských záležitostí odišiel až vtedy, keď bola administratívna činnosť zorganizovaná.

V roku 1945 z väzenia oslobodený vladyka Vladimir postavil zosnulého do hodnosti archimandritu. Nezlomný priaznivec zjednotenia Pravoslávnej Cirkvi na Slovensku s Moskovským Patriarchátom v tom istom 1945 roku, archimandrita otec Savva stál v čele

delegácie, ktorá rokovala o tejto otázke s vysokopreosvieteným Arcibiskupom vladykom Fótiom, špeciálnym vyslancom Jeho Svätosti Patriarchu Alexija.

Pretrvávajúci boj, tvrdé pracovné podmienky, hlboké prežívanie za mnohých trpiacich a núdznych podlomili sily otca Sávvu. V roku 1946 on ťažko ochorel duševne i fyzicky. Svet opustil v stenách schátraného monastiera, kde zomrel dňa 13. marca 1949. Večná jemu pamiatka - dobrému pastierovi, ktorý nezanechal svoje stádo, čestne splnil sľuby mníšstva, vernému synovi Pravoslávnej Cirkvi, ktorý nezhrešil pred vlasťou ani pred celým Slovanstvom!..

19. Pani Anna Reváková - Krajne Čierne

Pani Reváková z Krajného Čierneho otca Sávvu pozná z rozprávania jej otca Petra Ducára: „*Mnísi z monastiera robili všetko zadarmo: krstili, sobášili, pochovávali. Peniaze za nič nebrali. Ak otcovi Sávvovi niečo dali za pohreb - vajíčko, tvaroh, mlieko, nepriniesol ho do monastiera, ale dal ho tomu o kom vedel, že nemá dať čo do úst. Otec Sávva nikdy na nikoho nezvihol hlas. Bol to veľmi pokorný človek. Keď Nikolaj Hvozda chodieval kantorovať do Krajného Čierneho spomínal, že ešte ako malý chlapec sa ponevieral po chráme. Za otcom Sávvom prišli vojaci a jeho poslali z chrámu preč. Na druhý deň si ho dal zavolať, do monastiera, klakol si pred ním a prosil o odpustenie. Vždy mal niečo pre deti, či to boli kocky cukru, alebo oriešky. Hocikedy prišiel na službu po kolená zmáčaný, zmrznutý, v zime po pás snehu, lebo išiel pešo po poľných cestách a nie po hlavnej. Potom sa išiel zohriať do hociktorého domu.*“ (Derco 2018, s. 149).

20. Pán Radoslav Oleár - Svidník

Pán Radoslav Oleár spomína ako jeho prababka Anna Bojčíková chodila prať mníchom ich oblečenie. Jeho babka Anna Oleárová, rodená Bojčíková, mala ako dieťa vysokú

horúčku. „*Otec Sávva sa nad ňou modlil a dieťa sa vyliečilo. Pri prechode fronty, boli obyvatelia Ladomirovej na krátky čas ukrytý v lesoch. Otec Sávva tam bol spolu s nimi a veľmi sa obetoval, dal zo seba aj to posledné, či to bol odev, alebo jedlo.*“ (Derco 2018, s. 149-150).

21. Otec Michal Kuriatnik - Medzilaborce

V novembri 1946 sa naša rodina presťahovala do Ladomirovej. V dedine bolo všetko rozbité. Namali sme kde žiť a tak sme sa nastťahovali do rozbitého monašeského domčeka. Neboli tam okná a tak som hľadal po dedine kúsoček skla, aby som mohol založiť diery, aspoň jedným sklom. Izbietka bola 2x3, neobielená piecka z tehál. Pri nej bola jednoduchá posteľ, ktorú som zbil z dosák. Na tejto posteli sme spali s dvoma deťmi a prežili tak zimu v utrpení a pokore. Teraz som sám v údive, ako môže žiť človek v takých pomeroch.

Chceli sme žiť ako ľudia, no nedalo sa tak. Nikto si ani nepomyslel, ako sa žije na farnosti. Slúži som v troch dedinách: Ladomirovej, v Krajnom Čiernom a vo Vagrinci. Na farnosti som chodieval pešo, i v zime. Do Krajého Čierneho 4 kilometre a do Vagrince 2 kilometre. S Božou pomocou sme slúžili liturgie a všetky treby.

27. februára 1948 sa nám narodil druhý chlapček Michail. Bol pokrstený a krstnými rodičmi boli Feodor Demčik a Elena Smetanova. Krstil otec .prot. Georgij Kuzan. Rodina sa rozrástla a my sme žili ako predtým. Novokrstený spinkal vo vozíku a niekedy pomáhal kolísať i otec Savva. Otec Savva sa v roku 1946 nachádzal v nemocnici, keď som bol ešte v Medzilaborciach, potom sme ho previezli do Medzilaboriec a neskôr na jeho želanie do Borova. Tam sa modlil a slúžil v domovom chráme. Andrej Skala viedol spev a pomáhal otcovi Savvovi. Na podnet Ivana Šleneckého a po blahoslovení vladyku Elevferia som previezol otca Savvu z Borova do Ladomirovej. Tam otec Savva žil v bývalom monastieri, kde predtým žil. Bol ešte istý čas chorý, no žil ako predtým. Prosil ma, že keď bude chcieť niekto prísť za ním, aby som ho nepúšťal. Z chrámu vychádzal málo, kľáčal na kolenách a modlil sa.

Začala bolesť nohy. Nemal v poriadku ani žalúdok, ktorý bol spadnutý. Otec Savva

jedol jeden krát za týždeň 2 pečené zemiaky. Niekedy poprosil matušku, aby mu upiekla zo zemiakov lapsanik. Zjedol ho a potom ho veľmi bolel žalúdok. Nesolil a nepoužíval olej. Varenú stravu vôbec nejedol. Organizmus bol veľmi vyčerpaný, silno ho bolela hlava a dokonca sa na nej tvorili rany.

Stupňovali sa bolesti nôh. Od státia v chráme, v zime, v noci i počas dňa – veľmi preto trpel bolesťami nôh. Nohy opúchali a z rán tiekla krv. Trpel strašnými bolesťami a raz ma poslal do Svidníka k doktorovi, aby pozrel, či si správne lieči svoje nohy. Nasadol som na bicykel a poprosil doktora, nasadli sme do auta a prišli do Ladomírovej. Bicykel som nechal vo Svidníku. Lekár vyšetрил nohy a porozprávali sme sa. Otec Savva sa spýtal: „Správne si liečim svoje nohy?“ Lekár odpovedal: „Správne liečite!“ Odohralo sa to 10.03.1949. Odchádzajúc z Ladomírovej, lekár sa mi zveril, že o 2-3 dni otec Savva zomrie. Tak sa aj stalo, že sa otec Savva dňa 13.03.1949 upokojil.

Mesiac predtým keď otec Savva pociťoval svoj odchod z tohto sveta, poprosil otca Ignatija z Borova, aby ho navštívil. Keď otec Ignatij prišiel, porozprávali sa a hneď potom chcel odísť na svoju farnosť. Otec Savva mu povedal: „Neodchádzaj odo mňa, odídeš až keď zomriem. Ty si monach i ja, poslúž mi pri mojom odchode.“ Tak sa aj stalo, že otec Ignatij zostal pri ňom, pokým nezomrel.

Boli sme unavení a s deťmi sme štyria na jednej posteli zaspali. Matuške sa vtedy snívalo: „Prišla som k posteli o.Savvu, pozerám naňho a on mi vraví: **„Prečo sa na mňa tak pozeráte? Pozerajte na svoje deti!“** Hneď potom k nám prišiel o. Ignatij a povedal: **„Vstávajte, zdá sa, že otec už zomrel!“** Vstali sme, prišli do izby a pochopili, že od nás navždy odišiel.

Oznámil som to vladykovi Elevferijovi do Prahy a pohreb naplánovali na 16.03.1949 s liturgiou preždeosvjaščených darov. Z Prešova pricestoval o. Andrej Kolo-macký, mnoho kňazov, z Košíc otec igumen Metod Kančuha a všetci, ktorí otca Savvu poznali. Na pohrebe otec Andrej prečítal závet, ktorý si otec Savva ešte počas života pripravil.

22. Otec Michal Kernaševič - Ladomirová

Otec igumen Savva (Struve), neskoršie archimandrita, sa narodil 11. novembra 1900 v Petrohrade. Stredoškolské vzdelanie s maturitou ukončil v Moravskej Třebovej. Po maturite najprv študoval na Luteránskej bohosloveckej fakulte v Heidelbergu 1922-1924. V školskom roku 1924-25 študoval na Katolickej bohosloveckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. V rokoch 1925 až 1929 študoval na Pravoslávnom bohosloveckom inštitúte v Paríži. Po skončení úplného vysokoškolského štúdia odišiel do monastiera v Mil'kove v dnešnom Srbsku, kde prijal mníšstvo s novým menom Savva, podľa srbského svätiteľa. S vladykom Damaskinom, bývalým pravoslávnym biskupom v Mukačeve prišiel do tunajšieho ladomirovského monastiera. Keď veľadôstojný otec archimandrita Vitalij roku 1934 odcestoval do Ameriky, mladého jeromanacha Savvu vymenoval za správcu pravoslávnej farnosti, ktorú s malou prestávkou verne spravoval do svojej smrti.

„Starostí bolo nemálo. Na pleciach ležala zodpovednosť: splatiť dlh za chrám, vstaviť doňho drevenú podlahu, dokončiť ikonostas a iné. Veľké starosti ho čakali aj pri pohrebe dr. Eugena Podhajeckého, ktorého ostatky boli r. 1939 dovezené z Prahy do Ladomirovej. Jeho poslednou vôľou bolo, aby bol pochovaný pri pravoslávnom chráme v Ladomirovej. E. Podhajecký, aby svoj vek dožil pri monastieri, dal tu zbudovať dom a pred smrťou zápisnične tento dom venoval tunajšej pravoslávnej farnosti. Pravda, dom ešte nebol úplne hotový, ani splatený, a to zas ležalo na pleciach mladého správcu, duchovného otca Sávva. Približná suma, ktorú o. Sávva musel zaplatiť v spojitosti s pohrebom a s domom nebohého činila 13 659 Kč. Do tejto sumy o. Sávva vložil svojich vlastných 5 000 Kč, pravda, to je tiež iba približná suma, ktorá sa dal zistiť zo zachovalých zápisov.“ (Škurla - Kernaševič 2018, s. 114 - 115).

O správcovi pravoslávnej farnosti archimandritovi sa veľa a veľa pochvalne hovorí. K nemu ľudia chodili so všelijakými starosťami a ťažkosťami a otec Savva snažil sa každému pomôcť. Iba raz sa schuti zasmial nad jedným nešťastníkom. Bol si uňho požičať nejaké peniaze. Namiesto pomoci, otec Savva totiž vypožičal od zámožnejších veriacich peniaze na tri mesačné platy, ktoré dostával a tú sumu požičiaval iba preto, aby mohol požičiavať tým, ktorí od neho prosili. A ťažko je povedať, koľko požičiaval a koľko daro-

val... Otec Savva bol veľkým patriotom, skutočným mníchom, dobrým dušpastierom, lekárom milovníkom chodobných a horlivcom za sv. pravoslávie.

Po vpáde Nemcov do Sovietskeho zväzu bol eparchiálny biskup vladyka Vladimír odvečený do koncentračného tábora. Nad pravoslávnu cirkev na Slovensku viselo veľké nebezpečenstvo úplnej likvidácie Slovenkým klérofašistickým štátom. Za centrum antipravoslávneho hnutia boli vybraté Medzilaborce. A práve v týchto ťažkých chvíľach otec igumen Savva dočasne opúšťa steny monastiera a odchádza na farnosť do Medzilaboriec brániť záujmy pravoslávnej cirkvi. V Ladomirovej ho počas dvoch rocho do 1942- 1944 zastupoval archimandrita Nafanail. (Škurla - Kernaševič 2018).

Deň oslobodenia sa približoval a monastierske Bratstvo pripravovalo evakuáciu a útek. Otec igumen Savva odoprel zanechať mu zverené duše. *„Dva mesiace tuhého frontového boja medzi Sovietskou armádou a nemeckými fašistami prežil spolu s veriacimi v ladomirovských lesoch. A po celý, snád' najstrašnejší, čas v jeho živote nosil a tak zachránil na svojej hrudi veľké svätyne monastiera. Boli to čiastočky ostatkov veľkomučeníka Pantelejmona, svätého Jána Krstiteľa, ikonu svätého Jova Počajevského“* (Škurla - Kernaševič 2018, s. 115 -116), spolu s čiastočkou jeho svätých moščí, kamienok z Hospodinovho hrobu z Golgoty a ikonu Bohorodičky Počajevskej. Po skončení vojny ostali ľudia bez prístrešia, bez chleba, bez pomoci. Otec Savva sa prvý vrátil na svoju farnosť. Ako svojho dušpastiera si ho ľudia zvolili za predsedu národného výboru v Ladomirovej. Otec Savva vôbec nebol nejakej vybojnej, panovačnej, či strohej povahy. Ako pokorný a zbožný mních si splnil občiansku povinnosť, ktorú na neho položili vlastní veriaci so súhlasom vyšších okresných činiteľov.

Sovietska armáda oslobodila Ladomirovu dňa 15. októbra 1944. Obec bola veľmi zničená . Okrem chrámu a domu dr. Podhajeckého, bol monastier úplne zruinovaný. A zase prišli nové starosti. „Bolo treba sa starať o jedno, o druhé aokrem toho ešte boli aj starosti vyplývajúce z funkcie občianskeho úradu. Trebalo urobiť súpis škôd. Z tlačív ktoré sám archimadrita vyplňoval a ktoré sa ešte zachovali, sa zračí, že neboli malé, veď predstavovali sumu 1 714 000 Kč. 11. septembra 1945 v deň tradičného odpustu - púte uskutočnil sa v Ladomirovej snem pravoslávneho duchovenstva, ktorý mal riešiť ďalší osud Pravoslávnej cirkvi v ČSR. Tudošlo k dohode požiadať Srbskú pravoslávnu cirkev, aby vypustila našu eparchiu spod jej jurisdikcie a zároveň požiadať Ruskú pravoslávnu cirkev, aby nás

prijala pod svoju správu. Riešenie bolo takto prijaté jednomyselne, a realizovné bolo 14. januára 1946. Tento snem zvolával a viedol vtedajší administrátor prot. Juraj Kuzan.“(Škurla - Kernaševič 2018, s. 116 - 117)

V roku 1946 otec archimandrita Savva Struve ochorel. V nemoci veľa vytrpel. Vtedy mu boli nápomocní veriaci a jeho nástupca otec prot. Michal Kuriatnik. Otec Savva bol ešte mladý, „mal iba 46 rokov, ale fyzicky bol veľmi vyčerpaný, slabol a slabol zo dňa na deň. Zhoršeniu jeho zdravotného stavu veľmi prispela nečakaná návšteva istej provokatérky, ktorá ho do smrti nastrašila. Napokon zaľahol do postele a čakal na posledný okamih svojho pozemského života. Často ho navštevovali tunajší veriaci, a nie len pravoslávni, ale aj gréckokatolíci. A kantor pán Ján Varga navštevoval ho každý večer. Nakoniec prišiel marec. Jedného večera veľmi o. Savvovi sa zažiadalo vody zo studienky „Spod dila“. Bolo asi 8. hod. večer. Nikomu sa však nechcelo brodiť po tme a v snehu za vodou, ktorá bola vo vzdialenosti asi 2 km. Nakoniec však pán Varga sa pobral po vodu. Odišiel domov, posedel istý čas, ktorý bol potrebný pre cestu k studienke a späť, a tak sa vrátil k nemocnému duchovnému. Otec Savva mu však dal „košíkom“, ani ju do rúk nevzal, iba poznamenal, že nie je tá, ktorú si žiadal.“(Škurla - Kernaševič 2018, s. 117 - 118).

13. marca 1949 otec Savva navždy zanechal svojich veriacich ako aj farnosť. Keď bol ešte v Medzilaborciach, staral sa o výstavbu tamojšieho chrámu. Vo farskom byte vtedy za svoje peniaže spolu pri sebe živil 5 mladých študentov. Otec Savva bol pochovaný pri monastierskom chráme dňa 16. marca 1949.

Jeho posledné slová zneli: „...*Prosím o odpustenie mne hriešnemu a zatratenému, ak moja smrť zpríčiní niekomu z moji príbuzných, duchovných dietok a bratov - spolupas-tierov smútok a nešťastie. Pred Bohom som veľký hriešnik, ale pred Vlastou a pred všetkým Slovanstvom som nezhršil, lebo podľa svojich síl slúžil som spoločnému dielu a národu počas vojny i po nej...*“ otec archimandrita Savva Struve

Češť jeho pamiatke.

Otče Savvo moli Boha o nas hrišnych!

ZOZNAM POUŽITÝCH CIRKEVNÝCH VÝRAZOV

Archimandrita - z gréckeho slova αρχιμανδρίτης znamená doslovne vodca košiara. Ide od jeromnícha, čiže mnícha, ktorý je zároveň kňazom. Vede mníšske spoločenstvo.

Igumen - predstavený monastiera - opát.

Jeromonach - mních, ktorý je vysvätený na duchovného.

Jurodstvo - bláznovstvo kvôli Bohu. Ide o ľudí, ktorí zo seba zámerne urobili bláznov, kvôli nejakej príčine ako napríklad aby nespyšneli, aby ich ľudia neoslavovali, aby takýmto správaním mohli ľuďom nenápadne zjavovať Božiu vôľu.

Monach - mních, ten kto žije sám od slova monos - sám, nie v manželskom zväzku.

Monastier - kláštor, v ktorom žijú mnísi alebo mníšky.

Nastojateľ - podobne ako Igumen, avšak môže to byť aj kňaz na farnosti, ktorý spravuje farnosť a chrám.

Podvih - duchovný zápas, duchovné úsilie, askéza, duchovný, hrdinský čin. Znamená to podvihnúť od prízemných vecí k nebu a vyšším ideálom.

Prepodobný - ten, kto sa najviac svojou dobrotou, láskou... podobá Bohu a najviac v sebe očisťuje Boží obraz a podobu. Ľudia, ktorí viedli zvlášť bohumilý a zbožný život.

Prosfora - kvasený okrúhly chlieb, ktorý pravoslávna Cirkev používa na eucharistiu. Pripravuje sa z pšeničnej múky, vody, kvasu a trošku soli.

Strannoprijemnica - ubytovňa pre putujúcich návštevníkov monastiera.

Trudnik - išlo o mladých ľudí, ktorí skúšali vydržať život v monastieri, trdili sa, čiže pracovali.

Vladyka - familiárne pomenovanie biskupa Pravoslávnej cirkvi

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

АБАЛАКИН. Б.К., 2018 et. al. *Династия астрономов из рода Струве*. In: [online] [cit. 2018-03-12]. Dostupné z :http://www.gaoran.ru/personal/chubey/struve_dyn.pdf

ANONYM, 2017. *Биография* [online]. [cit. 12. oktobra 2017]. Dostupné z: <http://struve-filosoff.org>

БОГДАНОВА Т. А. а КЛЕМЕНТЬЕВ А. К., Материалы к истории типографского иноческого братства Преподобного Иова Почаевского на Карпатах. In: *Православный Путь*. Джорданвилль: Типография преп. Иова Почаевского Свято-Троицкий Манастырь, 2007-2011. с. 9. ISBN 978-0-88465-183-3.

ДАНИЛЕЦ, Ю. Б., 2010 - 2011: *Архимандрит Савва (Струве)* In: Троицкое Наследие № 4(30).

DERCO, M., 2007. *Pravoslávna cirkev na Slovensku v 19. storočí Osoby - Vzťahy - Súvislosti*. In: *Diplomová práca 2008*. Prešov.

DERCO, M., 2016. *Krátko z histórie a súčasnosti pravoslávneho monastiera prepodobného Jána Počajevského v Ladomírovej*. In: Zborník príspevkov z VIII. vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov. Prešov, 5. apríl 2016 na tému: „*PRAVOSLÁVIE A SÚČASNOSŤ*“ [online]. Prešov, s. 78-83. [cit. 13. marca 2016] ISBN: 978-80-555-1671-4. Dostupné z: <http://pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Humensky3>

DERCO, M., 2018. Láska a pomoc bližnému v živote otca archimandritu Sávvu (Struve). In: *Teologie, Jazyk a duch doby: Zborník príspevků z interdisciplinárni vědecké konference konané při příležitosti 1150. výročí unání slovanského bohoslužebného jazyka*. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích, s. 147 -148. ISBN 978-80-88034-03-2.

ДЕРЦО, Мариан, 2018. Архимандрит Савва (Струве) в воспоминаниях Николая Гвозды. In: *ВЕСТНИК Екатеринбургской духовной семинарии*. Екатеринбург. Екатеринбургская духовная семинария, с. 206-211. ISSN 2224-5391.

ФИЛИПЬЕВЪ, Б., 2005. *Святогорское откровение миру*. Москва: Братство Преп. Иова Почаевского Джорфаднвилль. ISBN 5-88060-043-2.

ФРАНК, С. Л., 1956. *Биография ПЕТР БЕРНГАРДОВИЧ Струве*. [online]. [cit. 12. októbra 2017]. Dostupné z: <http://www.mnemosyne.ru/library/frank.html>

HARBULOVÁ, E., 2000. *Ladomirovké reminiscencie : Z dejín ruskej pravoslávnej misie v Ladomirovej 1923 - 1944*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN80-888885-96-5.

HORKAJ, Š. a PRUŽINSKÝ., 1998. *Pravoslávna cirkev na Slovensku v 19. a 20. storočí : Eudia - udalosti - dokumenty*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 80-888885-56-6.

IVAN, R., 2007. *Obnova pravoslavia na území Slovenska*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. s. 26-27 ISBN 978-80-8068-496-9.

ИЗМОЗИК, В., Б.СТАРИКОВ, Б. ПАВЛОВ, С. РУДНИК, 2009. *Подлинная история РСДРП-РКПб-БКПб: без умолчаний и фальсификаций, краткий курс*. СПб: Питер. ISBN 978-5-49807-254-8.

КАНЧУГА, М., игумен, 1949. Архимандрит (Савва Струве). In: *Свет Православия*. č. 4, s. 12 - 14.

KOVAČIČ, J., 2019. *Pravoslávna cirkev na Slovensku za prvej Československej republiky: dizertačná práca*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. s. 34

КЛЕМЕНТЬЕВ, А. К., 2016. *Материалы к жизнеописанию Константина Петровича Струве (1900 -1949), в монашестве архимандрита Саввы, благочинного типографского иноческого братства при Иова Пчаевского в Ладомировой в Словакии (по письмам вогнем и друзьям)*. Екатеринбург: ВЕСТНИК Екатеринбургской духовной семинарии. ISSN 2224-5391. с.45-117

LAŽO, J., 1925. *Russkomu narodu na Slovensku*. Vyšný Svidník: Typografia J. Laža.

МАКСИМЕНКО, В., Владимирова. In: *Вестник Германской Епархии Русской Православной Церкви за границей* № 5/2015 с. 23 - 24. ISSN 0930 -9039.

МАНУХИНА, Т., *Путь моей жизни. Воспоминания митрополита Евлогия*. Париж: YMCA - PRESS, 1947. с. 255-256

MAREK, P., BUREHA, V., 2008. *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1953*. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultúry. ISBN 978-80-7325-171-0.

MAREK, P., LUPČO, M., 2012. *Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století. Prolegomena k vývoji pravoslaví v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v letech 1860-1992*. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultúry. ISBN 978-80-7325-293-9.

НОВИЦКИЙ, В., 2010 Не надо искать необычного человека [online]. [cit. 20. 03. 2019]. Dostupné z: <https://www.pravmir.ru/ne-nado-iskat-neobychnogo-cheloveka/>

ОСИПОВИЧ, Г. М., 1909. *Вехи. Сборник статей о русской интеллигенции*. [online]. [cit. 12. októbra 2017]. Dostupné z: <http://predanie.ru/gershenzon-mihail-osipovich/book/134344-vehi-sbornik-statey-o-russkoy-intelligencii/>

POP, I., 2005. *Dejiny Podkarpatské Rusi v Datech*. Praha: Libri. ISBN 80-7277-237-6.

RICHTER, K. 2017. *Apokalypsa v Karpatech*. Brno: Jota. ISBN 978-80-7565-243-0.

RODÁK, J. 2010. *Karpatsko-duklianska operácia Battle of the Dukla Pass*. Adin: Združenie pre zachovanie vojenskej histórie v Karpatoch.

РУСАКЪ, В., 1991. Блажен, кто возьмет яремъ Господень отъ юности.... In: *Православная Русь*. гоѣ. 63., ѣ. 19 (1448), s. 10.

SOROKA, P., 2002. Pravoslávny monastier v Lodomírovej ako pokračovateľ monšestva u nás. In: *Diplomová práca 2002*. Prešov.

SOVIČ, E., V. MACKO a E. KUDLOVÁ, 2010. *Z dejín pravoslávneho monastiera prepodobného Jova Počajevského v Lodomirovej*. Lodomirová: Pravoslávna cirkevná obec Lodomirová. ISBN 978-80-970393-0-1.

STARIKOV, N., 2015. *Geopolitika - ako sa to robí*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov. ISBN 978-80-8061-856-8.

СТРУВЕ, П. Б., 2017. *Экономическая история РОССИИ*. Москва: Издательство «Э» : ил. — (Подарочные издания. Российская императорская библиотека). ISBN: 978-5-699-93699-1.

ШКАРОВСКИЙ, М. 2009. *История русской церковной эмиграции*. Санкт-Петербург: Алетейя. ISBN 978-5-91419-170-9.

ŠKURLA, M., 2007. *Lodomirová*. 1. vydanie. Prešov: Nitech. ISBN: 978-80-89196-07-04.

ŠKURLA, M., 2004. Z dejín Lodomírovského monastiera. In: *Pravoslávny kalendár. Ročenka 2004*. Prešov: Metropolitná rada Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, s. 84-85. ISBN 80-968134-7-1.

ŠKURLA, M., 2017. *Metropolita Lavr (Vasil' Škurla) Historické a spoločenské okolnosti jeho života a pôsobenia 1.1. 1928 - 16.3. 2008*. Prešov: Tlačiareň svidnícka. ISBN 978-80-89755-35-6.

ŠKURLA, M. - KERNAŠEVIČ, M. *Od pravoslávia k pravoslávii*. Prešov: Tlačiareň svidnícka, 2018. s 38 - 119 ISBN 978-80-89755-51-6.

ТАХОЦКИЙ, Л., 1906. *Господинъ Петръ Струве в политики*. С.-Петербургъ: Типография В. Я. Миьчейна.

ВЕРИН. С., Православное русское типографское монашеское Братство преп. Иова Почаевского во Владимировой на Карпатах: Краткий обзор его истории и деятельности. In: *Вестник Германской Епархии Русской Православной Церкви за границей* № 5/2015 с. 17. ISSN 0930-9039.

DOBRÝ PASTIER

Život a dielo otca archimandritu Savvu Struve

Autor: © Mgr. Marián Derco, PhD.

Vydanie: prvé

Rozsah: 87 strán

Vydavateľ: Diecezjalny ošrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS

Recenzenti:

prof. ThDr. Štefan Pružinský, CSc.

prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

ISBN 978-83-63055-76-9